

4 SOCIALINĖ PARAMA

SOCIALINĖS PARAMOS INFORMACINĖS SISTEMOS KŪRIMAS

Siekiant pagerinti savivaldybių Socialinės paramos skyrių ir Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbą keičiantis informacija, 2005 m. pradėta vykdyti Strateginės partnerystės programa, pagal kurią numatoma sukurti vieningą šalies mastu socialinės paramos informacinę sistemą, apimančią duomenų apie socialinės paramos gavėjus rinkimą ir apskaitos informaciją tarp ministerijos ir savivaldybių mechanizmą.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su Tarptautiniu rekonstrukcijos ir plėtros banku (Pasaulio Banku) nuo 1997 metų vykdo "Socialinės politikos ir bendruomeninių socialinių paslaugų plėtros" projektą. 2004 m. buvo vykdoma veikla, susijusi su projekto komponentės Strateginės partnerystės sutartis tarp SADM ir savivaldybių įgyvendinimu.

Vykdamas socialinės paramos planavimą ir organizavimą visos šalies mastu, būtina tai derinti su turimais ištekliais, o šiam uždaviniui vykdyti būtinas nuolatinis socialinės paramos teikimo ir organizavimo savivaldybėse stebėjimas, duomenų rinkimas bei jų analizė, panaudojamų išteklių kontrolė. Sėkmingam socialinės paramos sistemos vystymui tiek šalies, tiek savivaldybių lygyje būtina sukurti vieningą duomenų rinkimo, apskaitos informaciją tarp SADM ir savivaldybių mechanizmą. Šiems siekiams įgyvendinti SADM nutarė panaudoti sutaupytas Pasaulio banko paskolos lėšas (virš 3,5 mln. Lt) Socialinės paramos informacinei sistemai (SPIS) sukurti.

SPIS kuriama etapais:

I etapas. Taikomosios programinės įrangos sukūrimas. Ši įranga leis pagal visoms savivaldybėms ir SADM adaptuotą duomenų surinkimo, sisteminimo ir apdorojimo metodiką gauti informaciją apie socialinės paramos gavėjus. Gautos ir susistemintos informacijos pagrindu galima projektuoti tokią socialinės paramos plėtros strategiją, kuri būtų tinkamai pagrįsti ir paskirstyti ištekliai atskiroms socialinių paslaugų rūšims bei piniginiams išmokoms, sudaromos galimybės žmonėms gauti būtiniausių socialinę paramą. Šios taikomosios programinės įrangos pagalba gaunami rodikliai SADM turėtų tapti pagrindu formuojant socialinę politiką bei vertinant socialinės paramos sistemos įgyvendinimo rezultatus.

II etapas. Kompiuterinės įrangos nupirkimas savivaldybių socialinės paramos skyriams ir centrams bei Vaikų teisių apsaugos tarnyboms (VTAT). Tai leis garantuoti realius socialinės paramos informacinės sistemos poreikius atitinkančio kompiuterinio tinklo funkcionavimą savivaldybėse ir pasiekti, kad būtų įmanoma surinkti duomenis apie kiekvienoje savivaldybėje teikiamą socialinę paramą: socialines paslaugas, pinigines išmokas, kompensacijas, socialines pašalpas. Šis tinklas apims ir Vaikų teisių apsaugos tarnybas, kurios atsakingos už informacijos apie socialinės rizikos šeimas ir vaikus kaupimą, kuriems reikalinga tiek socialinė pinigine parama, tiek ir įvairios socialinės paslaugos. Tokiu būdu savivaldybių

socialinės paramos skyriai ir centrai bei VTAT bus sujungti į vieną informacinį tinklą tarp savęs ir su ministerija.

III etapas. Strateginės partnerytės sutarties tarp SADM ir savivaldybių pasirašymas. Šią sutartį parengė vietiniai ekspertai kartu su Pasaulio Banko specialistais bei aprobavo SADM teisininkai. Pagal šią sutartį gaunamos informacijos pagrindu bus galima projektuoti tokią socialinės paramos plėtros strategiją, kuria būtų tinkamai pagrįsti ir paskirstyti išteklių atskiroms socialinių paslaugų rūšims bei piniginiams išmokoms, sudaromos galimybės žmonėms gauti būtinausią socialinę paramą. Savivaldybėms Strateginės partnerytės įgyvendinimas suteiks galimybę efektyviau planuoti socialinę raidą, atlikti šios raidos vertinimą ir tiksliau identifikuoti socialinės paramos poreikį bei numatyti pačius efektyviausius socialinės paramos teikimo būdus. SADM Strateginės partnerytės sutarčių pagrindu gaunami rodikliai turėtų tapti pagrindu formuojant socialinę politiką bei vertinant socialinės paramos sistemos įgyvendinimo rezultatus. Sutarčios pasirašytos su visomis savivaldybėmis.

IV etapas. Kompiuterinės įrangos instaliavimas savivaldybių socialinės paramos skyriuose ir

centruose bei VTAT. Įranga instaliuota visose savivaldybėse.

V etapas. Programinės įrangos instaliavimas ir personalo apmokymas. Programinė įranga instaliuota savivaldybių socialinės paramos skyriuose, centruose bei VTAT, personalas apmokytas.

VI etapas. Duomenų teikimas į SPIS ir apsisiekitimas. Duomenys pradėti teikti nuo 2005m. liepos 1 d.

SPIS priežiūra ir plėtra. Numatyta centralizuota SPIS priežiūra (programinės įrangos, klasiifikatorių, registrų naudojimo ir kt.), finansuojama valstybės biudžeto lėšomis. Taip pat numatyta SPIS tobulinti ir vystyti naudojant Europos Sąjungos Pereinamojo laikotarpio institucijų plėtros priemonėms skirtas (pereinamoji programa) ir struktūrinių fondų lėšas. SPIS plėtros II etape (2005 pabaiga – 2006 metai) numatyta susijungti su kitomis vyriausybinių institucijų ir žinybų informacinėmis sistemomis bei registrais (Lietuvos darbo birža, SODRA, Valstybinė mokesčių inspekcija, Nekilnojamojo turto registru, Gyventojų registru ir kt.) bei įgyvendinti informacijos elektroninėmis formomis (E400 serijos) šeimos pašalpų srityje apsisiekitimą su Europos Sąjungos šalimis.

4.1. SOCIALINĖ PARAMA ŠEIMOMS IR VAIKAMS

Šiame skyriuje aprašyta socialinė parama šeimoms ir vaikams, pinigine socialinė parama mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims), atsižvelgiant į šeimos gaunamas pajamas ir turimą turtą, bei pateikta statistinė informacija apie minėtą paramą bei jos gavėjus. Kadangi socialinė parama tiesiogiai siejama su politika gyventojų atžvilgiu, šiame skyriuje trumpai aprašomos ir Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos įgyvendinimo priemonės.

4.1.1. IŠMOKOS VAIKAMS

Siekiant materialiai padėti šeimoms su vaikais, skatinti šeimas auginti ir išlaikyti savo vaikus, nuo 2004 metų liepos 1 d. reformuota valstybinių pašalpų šeimoms, auginančioms vaikus, sistema.

Išanalizavus esamos paramos šeimoms sis-

temos privalumus ir trūkumus bei kitų valstybių patirtį, atsižvelgiant į valstybės biudžeto galimybes, 2004 metų gegužės 18 d. priimtas Lietuvos Respublikos išmokų vaikams įstatymas.

Jeigu anksčiau šeimos buvo remiamos tik dviem atvejais: kol vaikui sukanka 3 metai (po 0,75 MGL per mėnesį) ir kai šeima augina tris ir daugiau vaikų (po 1 MGL per mėnesį už 3 vaikus, pridedant po 0,3 MGL už kiekvieną paskesnę vaiką, ir skiriant šią pašalpą įvertinus šeimos pajamas), tai nuo 2004 metų liepos 1 d., pasekus daugumos Europos šalių pavyzdžiu, pradėtas įgyvendinti kiekvieno šeimoje auginamo vaiko rėmimas nuo jo gimimo iki pilnametystės. Šeimoms, auginančioms vieną ar du vaikus iki 3 metų, palikta anksčiau galiojusio dydžio išmoka (0,75 MGL – 93,75 Lt), o šeimoms, auginančioms tris ir daugiau vaikų, ji šiek tiek padidinta (1,1 MGL – 137,5 Lt). Vaikams nuo 3 metų iki pilnametystės ir vyresniems, kol jie studijuoja, bet ne ilgiau kaip iki 24 metų,

nustatyti „vaiko pinigai“ – 0,4 MGL dydžio (50 Lt) išmoka per mėnesį. Kadangi šios išmokos kiekvienam vaikui įvedimas (Lietuvoje yra apie 800 tūkst. vaikų iki 18 metų) papildomai iš valstybės biudžeto būtų pareikalavęs apie 300 mln. Lt per metus, o tokių finansinių galimybių valstybės biudžete nėra, šią nuostatą nuspręsta įgyvendinti palaipsniui. Nuo 2004 metų liepos 1 d. vieną arba du vaikus auginančioms šeimoms 50 Lt išmoka per mėnesį mokama nuo 3 iki 7 metų, o tris ir daugiau vaikų auginančioms šeimoms – nuo 3 iki 18 metų bei studijų laikotarpiu, bet ne ilgiau kaip iki 24 metų. Vieną arba du vaikus auginančių šeimų vaikams 50 litų išmoka kiekvienam vaikui iki pilnametystės bus įvedama atsižvelgiant į valstybės finansines galimybes bei Vyriausybės nustatyta tvarka, bet ne vėliau kaip nuo 2009 metų sausio 1 dienos.

Išmokų vaikams įstatyme valstybiniu socialiniu draudimu apdraustoms moterims suteikta teisė išmoką vaikui gauti nuo vaiko gimimo dienos (anksčiau šeimos pašalpa buvo mokama pasibaigus vaiko priežiūros iki 1 metų atostogoms). Nėščioms nedirbančioms moterims įvesta nauja vienkartinė 2 MGL (250 Lt) dydžio išmoka likus 70 dienų iki gimdymo. Anksčiau šiek tiek mažesnio dydžio paramą turėjo teisę gauti tik besimokančios dieninėse mokymosi įstaigose studentės akademinių atostogų metu.

Įstatyme paliktos tokio pat dydžio ir anksčiau mokėtos išmokos:

- 6 MGL (750 Lt) dydžio vienkartinė išmoka gimus vaikui;
- 1,5 MGL (187,5 Lt per mėn.) išmoka privalomosios pradinės karo tarnybos kario vaikui;
- 4 MGL globos (rūpybos) išmoka vaiko globos laikotarpiu bei jo studijų metu;
- 50 MGL (6250 Lt) dydžio vienkartinė išmoka buvusiems globotiniams būstui įsigyti arba įsikurti.

Naujoms išmokų vaikams įstatymo nuostatomis įgyvendinti 2004 metais iš valstybės biudžeto lėšų papildomai skirta 44,6 mln. litų.

Atsižvelgiant į tai, kad nuo 2004 metų gegužės mėnesio vaikiškiems vystyklams pradėjus taikyti 18 proc. PVM tarifą padidėjo kūdikius auginančių šeimų išlaidos, 2004-09-02 priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1117 „Dėl paramos vaikams, kompensuojant vaikiškiems vystyklams nustatytą pridėtinės vertės mo-

kestį“ bei tikslinant 2004 metų valstybės biudžetą numatyta 5 mln. litų šioms išlaidoms iš dalies padengti. Vaikams, gimusiems 2004 metų gegužės - gruodžio mėnesiais, nustatyta skirti 220 Lt dydžio papildomą vienkartinę išmoką, o gimusiems 2003 metų gegužės - 2004 metų balandžio mėnesiais, – papildomą vienkartinę išmoką, kurios dydis apskaičiuojamas 20 Lt dauginant iš mėnesių nuo 2004 metų gegužės mėnesio iki vaikai sukaks vieneri metai, įskaitant mėnesį, kurį vaikui sukanka vieneri metai, skaičiaus.

Nuo 2005 metų sausio 1 d., pakeitus išmokų vaikams įstatymo 5 straipsnį, vienkartinė išmoka gimus vaikui padidinta nuo 6 MGL (750 Lt) iki 8 MGL (1000 Lt). Šiam padidinimui skirta 7,75 milijonų litų.

Šiuo metu galiojančių išmokų šeimoms, auginančioms vaikus, ir globojamiems vaikams sąrašas ir jų dydis nurodytas 4.1.1.-1 lentelėje.

Siekiant apsaugoti socialinės rizikos šeimų vaikus ir garantuoti išmokų panaudojimą jų poreikiams, išmokų vaikams įstatyme nustatyta, kad socialinės rizikos šeimoms išmokos teikiamos savivaldybių tarybų nustatyta tvarka. Išmokos socialinės rizikos šeimoms gali būti teikiamos: maisto produktais, drabužiais, avalyne, higienos reikmenimis ir kitomis vaikams būtinomis prekėmis; kortelėmis, skirtomis pirkti maisto parduotuvėse; talonais maitinimui; paslaugomis, vadovaujantis Socialinių paslaugų įstatymu; apmokant vaikų maitinimo išlaidas mokyklose ar dienos centruose; apmokant vaikų išlaikymo išlaidas ikimokyklinėse įstaigose; kitais savivaldybių tarybų nustatytais būdais. Kiekvienos savivaldybės taryba nusistato ir pasitvirtina išmokų teikimo socialinės rizikos šeimoms tvarką. Dažniausiai savivaldybėje sudaromos specialios įvairių sričių atstovų komisijos, kurios priima sprendimą laikyti šeimą socialinės rizikos šeima ir parenka išmokų mokėjimo būdą. Tai padeda užtikrinti, kad vaikui skiriamos išmokos iš tiesų atitektų vaikui.

Siekiant garantuoti efektyvų įstatymo įgyvendinimą, nustatytas vieningas visų išmokų administravimas iš vieno šaltinio. Našlaičio stipendija studijuojantiems našlaičiams ir nėštumo pašalpa besimokančioms moterims nuo 2005 metų sausio 1 d. mokama ne mokymosi įstaigose, o savivaldybių socialinės paramos skyriuose.

Išmokos šeimoms ir globojamiems vaikams		
Eil. Nr.	Išmokų rūšys	Išmokos dydis
1.	Vienkartinė išmoka gimus vaikui	8 MGL (1000 Lt)
2.	Išmoka vaikui auginantiems vieną arba du vaikus: - kiekvienam vaikui iki 3 metų; - kiekvienam vaikui nuo 3 iki 7 metų	0,75 MGL (93,75 Lt) per mėn. 0,4 MGL (50 Lt) per mėn.
3.	Išmoka vaikui auginantiems tris ir daugiau vaikų: - kiekvienam vaikui iki 3 metų; - kiekvienam vaikui nuo 3 iki 18 metų ir vyresniam, besimokančiam dieninėje bendro lavinimo mokykloje, profesinės, aukštesniosios ar aukštosios mokyklos dieniame skyriuje, bet ne ilgiau kaip iki jam sukaks 24 metai	1,1 MGL (137,50 Lt) per mėn. 0,4 MGL (50 Lt) per mėn.
4.	Išmoka privalomosios tarnybos kario vaikui	1,5 MGL (187,5 Lt) per mėn.
5.	Vienkartinė išmoka nėščiai moteriai	2 MGL (250 Lt)
6.	Globos (rūpybos) išmoka	4 MGL (500 Lt) per mėn. Kai mokama našlaičių pensija ir (ar) alimentai, išmoka lygi skirtumui tarp 4 MGL dydžio ir šių išmokų dydžio
7.	Vienkartinė išmoka būstui įsigyti ar įsikurti	50 MGL (6250 Lt)

4.1.1.-1 lentelė

4.1.2. PINIGINĖ PARAMA MAŽAS PAJAMAS GAUNANČIOMS ŠEIMOMS BEI VIENIEMS GYVENANTIEMS ASMENIMS

Nuo 2004 metų balandžio 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymui bei nuo tų pačių metų spalio 1 d. priėmus kai kuriuos šio įstatymo patobulinimus, šalyje pradėta įgyvendinti vieninga pajamų ir turto įvertinimo principu teikiamos piniginės socialinės paramos, garantuojančios nepasiturintiems gyventojams minimalias lėšas prasimaitinti bei būtiniausioms komunalinėms paslaugoms apmokėti, sistema.

Piniginės socialinės paramos gavėjai

Piniginė socialinė parama teikiama šeimoms ir vieniems gyvenantiems asmenims, dėl objektyvių priežasčių negalintiems gauti pakankamai lėšų pragyvenimui savo pastangomis (darbingi šeimos nariai aktyviai ieško darbo per valstybines teritorines darbo biržas), taip pat negaunantiems paramos iš kitų šaltinių ar kai ji nepakankama, ypač iš socialinės apsau-

gos sistemos (mokamos pensijos, socialinės išmokos, kompensacijos, teikiamos paslaugos ir pan.). Tai gi iš prašančios socialinės paramos šeimos (asmens) reikalaujama, kad ji pirmiausia gautų visas pajamas, kurias ji gali gauti savo pastangomis, t.y. gautų jai priklausančias išmokas, o darbingi šeimos nariai aktyviai ieškotų darbo per valstybines teritorines darbo biržas, nesusituokusių asmenų vaikams būtų pripažinta ar nustatyta tėvystė, šiems, taip pat išsiskyrusių tėvų, vaikams būtų teismo patvirtinta sutartimi arba teismo sprendimu nustatytas išlaikymas ir pan.

Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijoje ir Lietuvos Respublikos nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinta vaiko teisė žinoti savo tėvus ir būti jų globojamam. Pirmiausia už savo nepilnamečio vaiko (vaikų) išlaikymą yra atsakingi abu tėvai nepriklausomai, ar jie susituokę, ar nesusituokę. Todėl įstatyme numatyta, kad nesusituokusių asmenų, kurie vieni augina vaikus, šeimoms, piniginė socialinė parama bus skiriama, jeigu vaikui pripažinta arba nustatyta tėvystė ir teismas yra priteisęs išlaikymą vaikui.

Tuo atveju, kai galimybės nustatyti vaiko tėvo (motinos) tėvystės nėra, šeimai socialinė parama taip pat skiriama, o moterims atsisakius išlaikymo vaikui ieškoti iš jo tėvo, socialinę pašalpą skirti tik už vaiką.

Teisės į piniginę socialinę paramą nustatymas pagal turimo turto dydį

Viena iš svarbiausių problemų skiriant piniginę socialinę paramą iki naujo įstatymo įsigaliojimo buvo ta, kad buvo įvertinamos tik turimos šeimos pajamos (darbo pajamos, pensijos, pašalpos ir kt.), bet visai neatsižvelgiama į turimą turtą. Oficialiai gaunamos šeimos narių pajamos dažnai neatspindėdavo realios šeimų materialinės padėties.

Kai žmonės nuslepia nelegaliai gaunamas pajamas, labai sunku išvengti piktnaudžiavimo valstybės parama atveju, dalis paramos patenka ne labiausiai jos reikalingoms šeimoms.

Pagal naujojo įstatymo nustatytą tvarką į piniginę socialinę paramą turi teisę tos šeimos ar vieni gyvenantys asmenys, kurių viso turimo turto vertė neviršija jų gyvenamajai vietai nustatyto vidutinio turto lygio. Todėl kiekvienam Lietuvos savivaldybių centrui, rajonui, miestui, miesteliui ar kaimo vietai nustatoma normatyvinė turto vertė, kuri susideda iš: normatyvinės būsto vertės (60 m² vienam iš šeimos narių pridedant po 15 m² kiekvienam kitam šeimos nariui), žemės sklypo vertės (namų valdos arba žemės ūkio paskirties žemės sklypo iki 1 ha - 6 arai miestuose ir 25 arai kaimuose; didesnio kaip 1 ha žemės sklypo – 3,5 ha) bei kilnojamojo turto normatyvo (45 VRP dydžio (6075 Lt) vienam sutuoktiniui, 30 VRP dydžio (4050 Lt) kitam sutuoktiniui ir 15 VRP (2025 Lt) dydžio kiekvienam vaikui).

Kai šeima ar vienas gyvenantis asmuo kreipiasi piniginės socialinės paramos, sumuojama jų prašyme-paraiškoje nurodyto viso turimo turto vertė. Šeima ar vienas gyvenantis asmuo pagal turto dydį turi teisę į piniginę socialinę paramą, jeigu viso jų turimo turto vertė neviršija tam Lietuvos miestui ir savivaldybių centrui ar rajonui, kuriame jie gyvena, apskaičiuotos normatyvinės turto vertės.

Nustatant viso šeimos ar asmens turimo turto dydį, visai neatsižvelgiama į turimą nebrangų turtą. Turimų gyvulių, paukščių, žvėrelių ir bičių šeimų vertė, taip pat įgyto per deklaruojamąjį laikotarpį turto vertė į bendrąją turto vertę įskaitoma tik tuo atveju, jeigu ji yra didesnė už 30 valstybės remiamų pajamų dydžių (4050 Lt), o meno kūrinių ir juvelyrinių dirbinių vertė, jei ji viršija 15 valstybės remiamų pajamų dydžių (2025 Lt). Be to į šeimos (asmens) turimą turtą visai neįskaitomos akcijos, obligacijos, vekseliai ir kiti vertybiniai popieriai bei pajai; meno kūriniai ir juvelyriniai dirbi-

niai; piniginės lėšos, gautos (negražintos) paskolos; kitiems asmenims paskolintos (negražintos) piniginės lėšos, jeigu kiekvienos iš jų vertė neviršija 2000 litų.

Piniginės socialinės paramos dydžiai

Socialinę pašalpą turi teisę gauti šeimos bei vieni gyvenantys žmonės, kurių pajamos vienam asmeniui yra ne didesnės už Vyriausybės nustatytą valstybės remiamų pajamų lygį. Jos dydis lygus 90 proc. skirtumo tarp valstybės remiamų pajamų ir šeimos (vieno gyvenančio asmens) pajamų per mėnesį.

Šeimai ar vienam gyvenančiam asmeniui kompensuojama už **būsto**, kuriame yra deklaruojama savo gyvenamąją vietą, **šildymą**, tačiau už ne didesnę kaip nustatytą normatyvinis naudingas plotas. Vienam iš šeimos narių (vienam gyvenančiam asmeniui) kompensuojama iki 38 m², kiekvienam kitam šeimos nariui – iki 12 m² būsto ploto. Šie nustatyti kompensuojami būsto naudingieji plotai garantuoja paramą nepasiturintiems gyventojams, gyvenantiems vidutinio dydžio būstuose: vienam gyvenančiam žmogui kompensuojama už nedidelio vieno kambario, o dviejų asmenų šeimai už dviejų kambarių buto apšildymą. Šeima ar vienas gyvenantis asmuo už būsto šildymą moka ne daugiau kaip 25 proc. skirtumo tarp turimų pajamų ir 90 proc. valstybės remiamų pajamų šeimai (asmeniui) dydžio. Likusi mokesčio už būsto šildymą dalis kompensuojama iš valstybės biudžeto lėšų. Toks kompensacijų apskaičiavimo principas apsaugo gyventojus nuo mokesčio didėjimo augant energetinėms ir komunalinių paslaugų kainoms.

Kiekvienam nepasiturinčiam gyventojui garantuojama parama už būtinus higieniniams poreikiams patenkinti suvartotus 1,5 m³ karšto vandens ir 2 m³ šalto vandens per mėnesį. Kompensuojama **išlaidų už šaltą vandenį** dalis, viršijanti 2 proc. ir **išlaidų už karštą vandenį** dalis, viršijanti 5 proc. šeimos (vieno gyvenančio asmens) pajamų.

Kad būtų sumažinta piniginės socialinės paramos gavėjų socialinė atskirtis teikiant paramą, įstatymu išplėtos **savivaldybių teisės bei numatomos gavėjų pareigos:**

- įregistruotiems valstybinėse teritorinėse darbo biržose šeimos nariams (vieniems gyvenantiems asmenims) keliami reikalavimai vykdyti valstybinių teritorinių darbo biržų individualiuose įdarbinimo planuose

numatytus įsipareigojimus, o nedirbantiems darbingiems šeimos nariams - dalyvauti savivaldybės organizuojamuose visuomenei naudinguose darbuose;

- savivaldybėms suteikiama teisė nevykdančioms įsipareigojimų šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) teikti piniginę socialinę paramą paslaugomis (perkant produktus, organizuojant nemokamą maitinimą ir pan.);
- atsiradus neaiškumų dėl prašyme-paraiškoje pateiktų duomenų apie turimą turtą ir gaunamas pajamas arba patikrinimo metu kilus įtarimui, kad pateikta neteisinga informacija arba kad ji nuslepia, suteikta teisė tikrinti šeimos (vieno gyvenančio asmens) gyvenimo sąlygas, turimą turtą ir užimtumą, surašyti buities tyrimo aktą, kuriuo remdamasi savivaldybė priima sprendimą dėl šeimos (vieno gyvenančio asmens) teisės į piniginę socialinę paramą, taip pat pareikalauti, kad šeimos nariai (vienas gyvenantis asmuo) deklaruotų turtą ir pajamas Gyventojų turto deklaravimo įstatymo nustatyta tvarka.

Be to, numatyta, kad savivaldybės savo nustatyta tvarka iš savo biudžeto lėšų gali skirti šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) piniginę socialinę paramą ir kitais įstatymo nenustatytais atvejais (skirti vienkartinę pašalpą, socialinę pašalpą, kompensuoti įstatyme nenurodytas būsto

išlaikymo išlaidas, kompensuoti didesnio negu šio įstatymo nustatytas normatyvas, būsto naudingojo ploto šildymo išlaidas, padengti įsiskolinimą už būstą ir kt.).

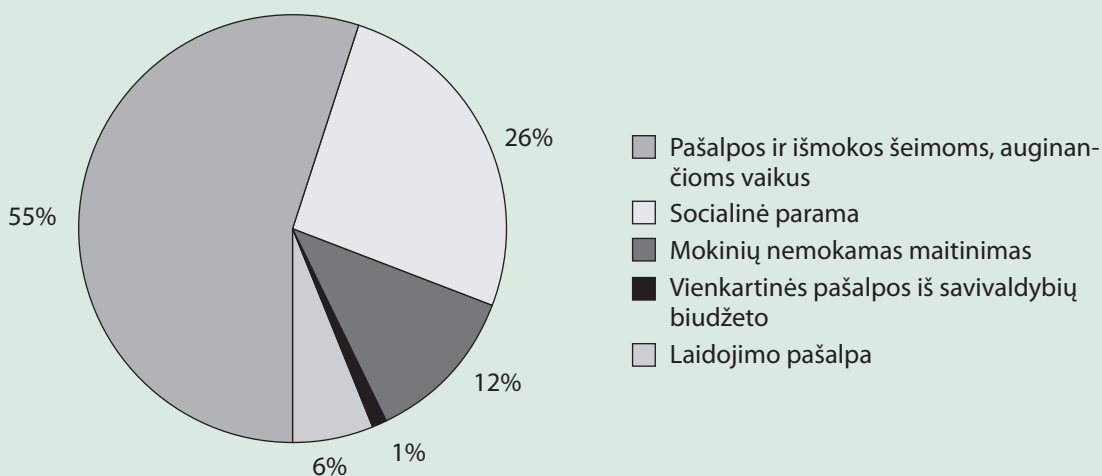
4.1.3. PINIGINĖS SOCIALINĖS PARAMOS FINANSAVIMO APIMTIES IR JOS GAVĖJŲ SKAIČIAUS POKYČIAI

Įstatymais nustatytas išmokas šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) bei vaikams skiria ir moka savivaldybės iš valstybės biudžeto lėšų, pervedamų savivaldybėms kaip speciali tikslinė dotacija. Vienkartinės pašalpos socialiai remtiems asmenims mokamos iš savivaldybių biudžetų jų nustatyta tvarka.

Šeimai ir vaikams mokamų pašalpų bei teikiamos kitos paramos išlaidų struktūra 2004 metais pavaizduota 1 pieš.

Š piešinyje pateiktų duomenų matyti, kad didžiąją išlaidų piniginei socialinei paramai dalį (55 %) sudaro pašalpos ir išmokos šeimoms, auginančioms vaikus, kurios mokamos nepriklausomai nuo šeimos pajamų. Išlaidos socialinei pašalpai ir kompensacijoms, kurios teikiamos įvertinus šeimų pajamas ir turtą, sudaro ketvirtadalį (26 %) visų piniginei socialinei paramai skiriamų išlaidų.

Šeimai ir vaikams mokamų pašalpų bei teikiamos kitos paramos išlaidų pasiskirstymas 2004 m.

1 piešinys

Iš viso įstatymais nustatytų šeimai ir vaikams mokamų išmokų ir teikiamos kitokios paramos dydis 2004 metais sudarė 524,5 mln. litų ir, palyginant

su 2003 metais, sumažėjo beveik 21 mln. Lt.

Piniginės socialinės paramos gavėjai ir išlaidos 2003 ir 2004 metais nurodyti 4.1.3.-1 lentelėje.

Šeimai ir vaikams mokamų išmokų bei teikiamos kitos paramos gavėjai ir išlaidos 2003 ir 2004 metais					
Eil. Nr.	Išmokos	2003		2004	
		Gavėjų sk., tūkst.žm.	Išlaidų sk., mln.Lt	Gavėjų sk., tūkst.žm.	Išlaidų sk., mln.Lt
	Iš viso (1+2+3)	x	545,8	x	524,5
1.	Išmokos šeimoms, auginančioms vaikus, iš jų:	x	252,9	x	293,6
1.1.	Vienkartinė išmoka gimus vaikui	30,0	22,4	29,6	22,2
1.2.	Vienkartinės išmokos išlaidoms už pabrangusius vaikiškus vystyklus kompensuoti	0	0	29,3	5,08
1.3.	Nėštumo pašalpa besimokančioms moterims*	0,2	0,046	0,2	0,043
1.4.	Vienkartinė išmoka nėščiai moteriai*	0	0	3,8	0,95
1.5.	Šeimos pašalpa**	76,6	82,9	87,1	47,3
1.6.	Išmoka vaikui**	0	0	266,0	102,4
1.7.	Išmoka privalomosios tarnybos kario vaikui	0,1	0,123	0,037	0,074
1.8.	Pašalpa šeimoms, auginančioms 3 ir daugiau vaikų***, iš jų:	43,5	78,6	48,0	44,2
	su 3 vaikais	31,4	51,0	33,7	28,4
	su 4 ir daugiau vaikų	12,1	27,6	13,7	15,8
1.9.	Globos (rūpybos) išmoka	9,1	48,6	9,5	50,4
1.10.	Našlaičio stipendija	2,5	14,9	2,6	15,6
1.11.	Vienkartinė išmoka būstui įsigyti ar įsikurti	1,3	5,4	1,7	5,4
2.	Pašalpos bei kitos paramos formos mažas pajamas gaunantiems gyventojams, iš jų:	x	264,7	x	200,5
2.1.	Socialinė pašalpa	119,4	94,3	83,5	69,4
2.2.	Šildymo išlaidų ir išlaidų vandeniui kompensacijos	x	105,1	x	64,4
2.3.	Vienkartinės pašalpos	56,4	4,3	50,7	4,7
2.4.	Moksleivių nemokamas maitinimas	158,1	61,0	141,0	61,0
2.5.	Parama naujiems mokslo metams pasirengti			40,0	1,0
3.	Laidojimo pašalpa	37,6	28,1	41,0	30,4

4.1.3.-1 lentelė

* Iki 2004-07-01 mokėta nėštumo pašalpa besimokančioms moterims, nuo 2004-07-01 – vienkartinė išmoka nėščiai moteriai.

** Iki 2004-07-01 mokėta šeimos pašalpa, nuo 2004-07-01 – išmoka vaikui.

*** Iki 2004-07-01 mokėta pašalpa.

Išlaidos **išmokoms šeimoms, auginančioms vaikams**, 2004 metais palyginant su 2003 metais padidėjo 16 proc.

Per 2004 metus išlaidos vienkartiniai išmokai gimusiems kūdikiams sudarė 22,2 mln. Lt. Jas gavo 29,6 tūkst. vaikų. Palyginant su 2003 metais, nei išlaidos, nei šios išmokos gavėjų skaičius beveik nepasikeitė.

2004 metais, įgyvendinant Vyriausybės nutarimą, vaikiškiems vystyklams nustatytam pridėtinės vertės mokesčiui kompensuoti išmokėta 5,08 mln. Lt. Ši tikslinė parama skirta beveik 30 tūkst. vaikų

Nuo 2004 metų liepos 1 dienos įsigaliojus išmokų vaikams įstatymui, pradėtos mokėti išmokos ne tik nėščioms besimokančioms moterims, bet ir visoms nėščioms moterims, neturinčioms teisės nėštumo laikotarpiu gauti valstybinio socialinio draudimo motinystės pašalpos. Todėl ženkliai išaugo šios išmokos gavėjų skaičius. Vienkartinę išmoką gavo 3,8 tūkst. moterų. Per 2004 metų II pusmetį išmokėta 950 tūkst. Lt, tuo tarpu per visus 2003 metus nėštumo pašalpą gavo tik apie 200 studijuojančių moterų, išmokėta tik 46 tūkst. litų.

Šeimos pašalpą vaikams iki 3 metų ir pašalpą gausioms šeimoms nuo 2004 metų liepos 1 d. pakeitė išmoka vaikui. Išmoka vaikui toms šeimoms, kurios augina 1 arba 2 vaikus, mokama vaikams iki 7 metų, o 3 ir daugiau vaikų auginančioms šeimoms – vaikams iki 18 metų ir vyresniems, kol jie mokosi. Per 2004 metų II pusmetį išmokoms vaikui išmokėta 102 mln. Lt, jas gavo vidutiniškai 266 tūkst. vaikų per mėnesį. Per 2004 metų II pusmetį išmokoms vaikams išleista 10,9 mln. Lt daugiau, nei buvo išmokėta šeimos pašalpų ir pašalpų gausioms šeimoms per 2004 metų I pusmetį.

2004 metais, palyginant su 2003 metais, sumažėjo gaunančių išmoką privalomosios tarnybos karių vaikams. 2004 metais vidutiniškai per mėnesį šią išmoką gavo 37 asmenys, išmokėta 74 tūkst. litų.

Toliau stebima globojamų vaikų skaičiaus didėjimo tendencija. Globos (rūpybos) išmoką 2004 metais vidutiniškai per mėnesį gavo 9,5 tūkst. asmenų, 2003 metais – 9,1 tūkst. asmenų. 2004 metais jai išmokėti panaudoti 50,4 mln. Lt, 2003 metais – 48,6 mln. litų.

Per 2004 metus našlaičiams ir likusiems be tėvų globos vaikams įsikurti išmokėta 5,43 mln. Lt. Palyginant su 2003 metais, nei išlaidos, nei viduti-

nis šios išmokos gavėjų skaičius beveik nepasikeitė.

Mažas pajamas gaunantiems asmenims

teikiama parama sumažėjo 25 proc. Labiausiai, net 39 proc., sumažėjo išlaidos kompensacijoms už šildymo išlaidas ir išlaidas vandeniui. 2003 metais kompensacijoms mokėti išleista 105,1 mln. Lt, o 2004 metais – tik 64,4 mln. litų.

Išlaidos socialinei pašalpai 2004 metais, palyginant su 2003 metais, sumažėjo 26,4 proc. Socialinę pašalpą 2004 metais gavo 2,43 proc. nuolatinių Lietuvos gyventojų (83 tūkst. žmonių vidutiniškai per mėnesį). Vidutinis socialinės pašalpos dydis 1 šeimos nariui per metus – 69,5 Lt. 2003 m. socialinę pašalpą gavo 3,4 proc. gyventojų (apie 120 tūkst. žmonių), vidutinis pašalpos dydis buvo 65,79 Lt.

Piniginės socialinės paramos gavėjų skaičiaus sumažėjimą sąlygojo:

1) gyventojų pajamų augimas (2004 m. vidutinis mėnesinis darbo užmokestis išaugo 7,9 proc., o vidutinė senatvės pensija – 9 proc.);

2) bedarbystės mažėjimas (2004 m. bedarbių skaičius sumažėjo 10 proc.);

3) didėjant gyventojų pajamoms, valstybės remiamos pajamos nebuvo didinamos nuo 1998 metų; tik nuo 2005 metų spalio 1 d. jas numatyta padidinti nuo 135 iki 155 Lt;

4) pradėta teikti taiklesnė piniginė parama nepasiturinčioms šeimoms, įvertinus ne tik šeimos pajamas, bet ir jos turta.

Iš savivaldybių biudžetų išmokėtų vienkartinę pašalpų suma 2004 metais, palyginant su 2003 metais, padidėjo nedaug: nuo 4,3 mln. Lt iki 4,7 mln. Lt. Pašalpą gaunančių asmenų skaičius sumažėjo beveik 6 tūkst.: nuo 56,4 iki 50,7 tūkst. žmonių.

Moksleivių nemokamam maitinimui 2004 metais skirta tiek pat, kiek ir 2003 metais, 61 mln. Lt, tačiau dėl sumažėjusio bendro mokinių skaičiaus bei didėjančių gyventojų pajamų maitinamųjų mokinių skaičius sumažėjo 17 tūkst. 2004 metais vidutiniškai per mėnesį nemokamus pietus gaudavo apie 141 tūkst. mokinių (25 proc. visų mokinių), nemokamus pusryčius – apie 15 tūkst. mokinių (2,7 proc. visų mokinių).

2004 metais vasaros atostogų metu mokyklos organizavo dienas vasaros poilsio stovyklas, kuriose nemokamai buvo maitinama 24,4 tūkst. mokinių (apie 4,4 proc. visų Lietuvos mokinių). Šiam tikslui buvo panaudota 1,25 mln. Lt mokinių nemokamam maitinimui skirtų valstybės biudžeto lėšų.

2004 metais **laidojimo pašalpoms mokėti** išleista 30,4 mln. Lt. Tai 8 proc. daugiau nei 2003 metais. Pašalpa (6 MGL dydžio – 750 Lt) išmokėta mirus 41 tūkst. asmenų.

2004 metais iš valstybės biudžeto buvo skirta 1 mln. Lt **labiausiai nepasiturinčioms šeimoms, auginančioms mokyklinio amžiaus vaikams**, paremti prieš naujus mokslo metus.

Paramą gavo apie 40 tūkst. mokinių, t.y. 7,4 proc. visų bendrojo lavinimo mokyklų mokinių. Vidutiniškai vienam mokiniui skirta po 25,3 Lt. Įvairiose savivaldybėse vienam mokiniui vidutiniškai skirta nuo 6,5 Lt iki 100 Lt. Labiausiai buvo paremti auginančių vieną ar du vaikus skurstančių bedarbių bei gausių šeimų mokiniai. Mokiniai buvo aprūpinti įvairiomis prekėmis: tiek būtiniausiomis kanceliarinėmis, tiek vadovėliais, mokyklinė literatūra (žodynai, žinynai), tiek kuprinėmis bei sportine apranga. Daugiausia mokiniams nupirka rašymo priemonių, pratybių sąsiuvinų, priemonių dailės, darbų, muzikos pamokoms bei sąsiuvinų.

4.1.4. NACIONALINĖ DEMOGRAFINĖS (GYVENTOJŲ) POLITIKOS STRATEGIJA IR JOS ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

Įvertinus Lietuvos demografinę būklę, nuostačius aktualiausias jos problemas, gyventojų politikos prioritetus, valstybės ir visuomenės veiksmų galimybes, 2004 m. spalio 28 d. patvirtinta Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija. Šioje strategijoje ne tik išanalizuotos šalies demografinės problemos, bet ir suformuluoti trijų prioritetinių gyventojų politikos sudėtinių dalių (šėimos gerovės, visuomenės sveikatos ir gyventojų migracijos) tikslai bei veiksmų kryptis laikotarpiui iki 2015 metų, reglamentuotas strategijos įgyvendinimas.

Analizuojant gyventojų politikos stipriąsias, silpnąsias vietas bei opiausias problemas daugiausiai dėmesio skiriama šėimos gerovės stiprinimui, apimant visas šėimos gyvenimo sritis: užimtumą, lyčių lygybės užtikrinimą, šėimos stabilumą, vaiko saugumą, kartų solidarumą, vaikų priežiūrą, švietimą, šėimos planavimą ir reprodukcinę sveikatą, aprūpinimą būstu bei socialines garantijas.

Vaiko gimimas kiekvienoje šėimoje labai individualus dalykas, tad šėimos apsisprendimą tu-

rėti vaikų nulemia daug faktorių: darbas, pajamos, būsto turėjimas, vaikų priežiūros paslaugos, sveikatos sistemos lygis, socialinės garantijos, moralinės vertybės ir t.t. Visuomenėje įsivyravusios nuostatos taip pat įtakoja šėimų apsisprendimą. Gausi šėima daugeliui asocijuojasi su daugybe rūpesčių ir nepritekiais. Daug vaikų gimsta ne santuokoje.

Pagrindinis strateginis tikslas – skatinti, kad įsigalėtų savarankiškos ir gyvybingos šėimos, pagrįstos narių savitarpio globa bei atsakomybe ir užtikrinančios kartų kaitą, ir kurti tokias teisingas, socialines, ekonomines sąlygas, kurios stiprina šėimas ir užtikrina visavertį jų funkcionavimą.

Šėimų stiprinimas – vienas svarbiausių žingsnių skatinant gimstamumą. Jauniems žmonėms reikia stabilumo ir saugumo, tik tuomet bus atmetami riziką sukeltantys veiksniai. Todėl Vyriausybė savo priimamais sprendimais stengiasi, kad jauni žmonės pasitikėtų savo valstybe, kad turėtų visas teisingas, socialines ir ekonomines sąlygas ir norėtų atsakingai kurti šėimas bei auginti vaikus.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su kitomis ministerijomis parengė Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos įgyvendinimo 2005-2007 metų priemonių planą.

Plane numatytos priemonės didinti jaunimo užimtumą ir plėtoti lanksčias užimtumo formas, sudaryti sąlygas šėimos nariams derinti profesinę veiklą ir šėimos pareigas.

Numatoma parengti Ikimokyklinio ugdymo paslaugų teikimo programą (didinti paslaugų prieinamumą ir plėtoti jų įvairovę), Vaikų nuo gimimo iki privalomojo mokymosi pradžios gyvenimo ir ugdymosi sąlygų gerinimo modelį (didinti pagalbą ir paramą vaikams prieinamumą, derinti įstai-gų veiklą).

Toliau bus plečiamos būsto pasirinkimo galimybės. Jaunoms vaikams auginančioms šėimoms bus kompensuojamos palūkanos už paimtą kreditą gyvenamajam būstui statyti arba jam įsigyti, parengta Socialinio būsto fondo plėtros trimetė programa. Numatoma kompensuoti dalį nuomos mokesčio mažas pajamas gaunančioms šėimoms, nuomojančioms būstą privačiame sektoriuje ir turinčioms teisę į socialinį būstą.

Laipsniškai numatoma padidinti motinystės (tėvystės) pašalpas dirbantiems tėvams (iki 100 proc. darbo užmokesčio), pratęsti 50 litų išmokos vaikui mokėjimo laikotarpį iki pilnametystės, numatyti išmoką nepasiturinčių šėimų vaikams pasiręngti mokyklai ir t.t.

4.1.5. SOCIALINĖS PARAMOS TOBULINIMAS

Valstybės parama šeimoms ir toliau bus nuolat tobulinama ir didinama, siekiant, kad ji būtų kuo taiklesnė ir atliktų savo pagrindinę funkciją – padėtų šeimai kompensuoti su vaiko auginimu susijusias išlaidas.

Bus tęsiama vaikus auginančių šeimų rėmimo reforma, numatanti palaipsniui pereiti prie išmokos mokėjimo kiekvienam vaikui iki 18 metų arba vyresniam, kol jis mokosi dieninėje bendrojo lavinimo mokykloje. Nuo 2006 metų rugsėjo 1 d. išmokos vaikui mokėjimą planuojama pratęsti iki 9 metų.

Siekiant garantuoti valstybės piniginę socialinę paramą visiems jos reikalingiems gyventojams, numatoma atlikti Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymo monitoringą ir įvertinimą, išnagrinėti teikiamos piniginės socialinės paramos efektyvumą, kad ši sistema toliau tobulėtų.

Parengtas Socialinės paramos nepasiturinčių šeimų mokiniams, besimokantiems bendrojo lavinimo mokyklose, įstatymo projektas, kuris turėtų reglamentuoti bendrojo lavinimo mokyklose besimokantiems nepasiturinčių šeimų vaikams nemokamo maitinimo teikimą bei aprūpinimą būtiniaisiais mokinio reikmenimis. Siekiant didinti savivaldybių atsakomybę bei suinteresuotumą efektyviai organizuoti socialinę paramą mokiniams, numatytas valstybės biudžeto lėšas siūloma skirti tik produktams ir mokinio reikmenims įsigyti, savivaldybėms prisidedant prie šios socialinės paramos organizavimo iš savo biudžetų lėšų. Teikiant socialinę paramą mokiniams, numatoma atsižvelgti ne tik į šeimų pajamas, bet ir į turta, kaip tai nustatyta teikiant socialinę paramą nepasiturintiems gyventojams.

Pasitelkus Socialinių tyrimų instituto mokslininkus aiškinamasi, kokie svarbiausi veiksniai lemia natūralų gyventojų mažėjimą. Remiantis demografinėmis teorijomis, kitų šalių patyrimu, Rytų ir Vidurio Europos šalių paramos šeimai politikos plėtros ypatumais, kryptimis ir rezultatais, nagrinėjamos galimybės atstatyti prarastą demografinę

pusiausvyrą Lietuvoje. Tai atlikus bus formuluojamos prioritetingos natūralios kaitos atstatymo veiksmų kryptys ir Natūralios gyventojų kaitos palaikymo programos metmenys.

IŠVADOS

Nuo 2004 metų liepos 1 d. kompleksiskai reformuota valstybinių pašalpų šeimoms sistema, garantuojanti socialinį saugumą visoms vaikus auginančioms šeimoms. Visuomenei solidariai kompensuojant dalį kiekvieno vaiko išlaikymo išlaidų, paramos šeimoms sistema tapo tikslingesnė. Šeimų rėmimas nepriklausomai nuo tėvų turimų pajamų neslopina tėvų paskatų ieškoti papildomų pragyvenimo šaltinių savo vaikams išlaikyti. Paramos šeimoms, auginančioms vaikus, modelis tapo artimesnis kitų šalių šeimų rėmimo sistemoms. Savivaldybėse reglamentavus ir išplėtus socialinį darbą su socialinės rizikos šeimomis, organizuojant joms priklausančių išmokų skyrimą natūrine forma bei socialinių paslaugų teikimą tiesiogiai vaikams, užtikrinamas valstybės išmokų tikslinis panaudojimas vaikų poreikiams.

Nuo 2004 metų balandžio 1 d. įsigaliojus Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymui bei nuo tų pačių metų spalio 1 d. priėmus kai kuriuos šio įstatymo pakeitimus bei papildymus, šalyje pradėta įgyvendinti vieninga pajamų ir turto įvertinimo principu paremta teikiamos piniginės socialinės paramos sistema, kuria siekiama valstybės paramą sutelkti nepasiturintiems dėl objektyvių priežasčių gyventojams, garantuojant jiems minimalias lėšas prasimaitinti bei būtiniausioms komunalinėms paslaugoms apmokėti.

Imamasi konkrečių veiksmų demografinėms problemoms spręsti. Vyriausybės 2004 metų spalio 28 d. nutarimu Nr. 1350 patvirtinta Nacionalinė demografinės (gyventojų) politikos strategija, o 2005 metų gegužės 23 d. nutarimu Nr. 572 – Nacionalinės demografinės (gyventojų) politikos strategijos įgyvendinimo 2005-2007 metų priemonės, padėsiančios stiprinti šeimą, ugdyti visuomenės sveiką gyvenimą ir elgseną, spręsti migracijos problemas.

4.2. VAIKŲ GLOBA

Šioje dalyje bus aptartos tendencijos, susijusios su socialinės rizikos šeimose gyvenančių vaikų skaičiaus dinamika, su pagalba šioms šeimoms ir vaikams bei jos daromas poveikis. Taip pat bus analizuojama vaikų globos tendencijos, jos steigimo ir pasibaigimo priežastys, dinamika bei tendencijos įvairiose savivaldybėse. Kartu bus apželgtas įvairinimo Lietuvoje bei vaikų iš Lietuvos įvairinimo į užsienio šalis padėtis, tendencijos. Atskirai bus aptariamas smurto prieš vaikus paplitimas bei pagalba vaikams, tapusiems smurto aukomis, galimybės.

4.2.1. Socialinės rizikos šeimos ir netekę tėvų globos vaikai

2004 m., kaip ir 2003 m., Lietuvoje stebimas nors ir nedidelis socialinės rizikos šeimų skaičiaus mažėjimas. Čia teigiamą įtaką darė bendruomenių lygmenyje plėtojamos socialinės pagalbos vaikams iš socialinės rizikos šeimų paslaugos, teikiamos vaikų dienos centruose, ir gerėjantis tarpžinybinis bendradarbiavimas tarp savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų, socialinės paramos skyrių bei jų socialinių partnerių, teikiančių pagalbą vaikams ir šeimai. Dažniausiai dienos centrus vaikams steigia nevyriausybinių organizacijų, kurios vykdomai veikia (vaikų popamokiniam užimtumui, socialinių įgūdžių ugdymui, darbui su šeimomis) finansinę paramą gauna iš valstybės biudžeto gauna viešo konkurso būdu per vykdomus projektus.

Taip pat reikia pažymėti, kad į savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų akiratį kasmet patenka vis naujos socialinės rizikos šeimos, kurioms reikalinga pagalba. Daugiausia vaikų, nuo bendro vaikų skaičiaus, gyveno socialinės rizikos šeimose 2004 m. Panevėžio (5,9 proc.), Tauragės (5,5 proc.), Marijampolės (5,1 proc.), Utenos (5,0 proc.) apskrityse. Mažiausia - Vilniaus (3,1 proc.) ir Telšių (3,6 proc.) apskrityse.

Socialinės rizikos šeimoms atsirasti reikšmės turi tėvų ilgalaikis nedarbas arba mažai apmokamas darbas, kuris neleidžia padengti visų su vaiko auginimu ir ugdymu, sveikatos priežiūra susijusių šeimų išlaidų, socialinės, švietimo, sveikatos paslaugų ribotas prieinamas arba šių paslaugų fragmentiškumas vietose (ypač kaimo vietovėse), menki atskirų institucijų tarpžinybiniai saitai. 2005

m. sausio 1 d. didžiausias registruotų bedarbių su darbingo amžiaus gyventojais santykis (Lietuvos darbo biržos duomenimis) šalyje buvo Akmenės (16 proc.), Mažeikių (14,3 proc.), Ignalinos (13,7 proc.), Šalčininkų (12,7 proc.) rajonuose, Druskininkų (14,1 proc.) savivaldybėje.

2005 m. sausio 1 d. vien tik dėl tėvų girtavimo, psichotropinių medžiagų vartojimo į įskaitą patekusių socialinės rizikos šeimų skaičius buvo – 12 466, jose augo 27 079 vaikai. Tai sudarė 73,8 proc. nuo bendro socialinės rizikos šeimų skaičiaus, jose augantys vaikai - 73,3 proc. nuo bendro vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, skaičiaus. Tėvų girtavimas ir vaikų nepriežiūra išlieka pagrindine įtraukimo į socialinės rizikos šeimų sąrašą priežastis

Lyginant atskiras savivaldybes, nuo bendro vaikų skaičiaus, daugiausia vaikų, gyvenančių socialinės rizikos šeimose, 2004 m. buvo Molėtų (12,0 proc.), Šakių (11,5 proc.), Pasvalio (9,8 proc.), Širvintų (9,4 proc.) rajonuose, Pagėgių (11,0 proc.), Kazlų Rūdos (10,2 proc.) savivaldybėse. Atitinkamai - mažiausia Alytaus (1,2 proc.) bei Vilniaus (1,6 proc.) miestuose.

Įstatymais nustatyta, kad savivaldybė šalia valstybės teikiamos socialinės paramos, pasireiškiančios socialinėmis išmokomis ir kompensacijomis, turi teisę pati iš savo biudžeto skirti papildomą socialinę paramą piniginių išmokų ir/ar socialinių paslaugų. Daugiausia socialinės pagalbos gavėjų, procentais nuo viso savivaldybės gyventojų skaičiaus, buvo Pagėgių (5,9 proc.) savivaldybėje, Kelmės (5,6 proc.), Šalčininkų (5,6 proc.), Joniškio (5,5 proc.), Skuodo (5,4 proc.), Akmenės (5,3 proc.), Lazdijų (5,2 proc.) rajonuose.

4.2.2. Vaikų globos tendencijos

Kasmet apie 3 tūkst. vaikų nustatoma globa (rūpyba). Lyginant su 2003 m., nustatytų globų (rūpybų) skaičius 2004 m. padidėjo 8 proc., t.y. nuo 3 023 (2003 m.) iki 3 267 (2004 m.). Pagrindinės 2004 m. globos (rūpybos) vaikams nustatymo priežastys analizuojamos 4.2.2-1 lentelėje.

Kaip ir ankstesniais metais, pagrindine globos (rūpybos) nustatymo, kaip ir šeimų įtraukimo į socialinės rizikos šeimų sąrašą, priežastimi išlieka netinkama vaikų priežiūra arba visiškai nesirūpi-

nimas jais (apie 60 proc. visų 2004 m. nustatytų globų atvejų) dėl tėvų girtavimo ar kitų kvaishalų vartojimo.

2004 m. 15 proc. atvejų globa (rūpyba) įsteigta, nes vaikai buvo įstatymų nustatyta tvarka atskirti nuo tėvų (daugiausia teismo sprendimų dėl vaikų ir tėvų atskyrimo buvo susiję su tėvų ilgalaikė liga, dėl kurios jie nebegali patys rūpintis savo vaikais). 11 proc. atvejų tėvai ar turimas vienintelis

iš tėvų laikinai negalėjo rūpintis patys savo vaiku, nes sirgo arba dėl padarytų teisės pažeidimų buvo suimti arba atlikinėjo bausmę.

2004 m., kaip ir 2003 m., 80 proc. atvejų vaikams buvo įsteigta laikinoji globa (rūpyba) savivaldybės administracijos direktoriaus sprendimu tikintis, kad pasikeitus situacijai šeimoje, vaikas galės vėl gyventi kartu su savo tėviais (4.2.2-1 iliustracija).

Likusių be tėvų globos vaikų skaičius pagal globos (rūpybos) nustatymo pagrindus 2004 m.

Globos netekimo priežastys	Vaikų skaičius	Proc. nuo bendro skaičiaus likusių be tėvų globos vaikų
Iš viso	3267	100 %
Abu tėvai arba vienintelis iš tėvų yra miręs	242	7,4
Tėvystės ar artimos giminystės ryšiai nuo vaiko radimo dienos per tris mėnesius nenustatyti	4	0,1
Abu tėvai arba turėtas vienintelis iš tėvų teismo paskelbti mirusiais arba pripažinti nežinia kur esančiais	1	0,0
Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nustatyta tvarka pripažintas neveiksniu	9	0,3
Tėvai ar turimas vienintelis iš tėvų yra dingę ir jų ieškoma	74	2,3
Vaikas įstatymų nustatyta tvarka atskirtas nuo tėvų	491	15,0
Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų nesirūpina, nesidomi vaiku, jo neprižiūri, netinkamai auklėja	1 970	60,3
Naudoja fizinį ir psichologinį smurtą	117	3,6
Tėvai arba turimas vienintelis iš tėvų laikinai negali rūpintis vaiku:	359	11,0
dėl abiejų tėvų ar vieno iš jų ligos	191	5,8
suėmimo, bausmės atlikimo	65	2,0
kt. svarbių priežasčių	103	3,2

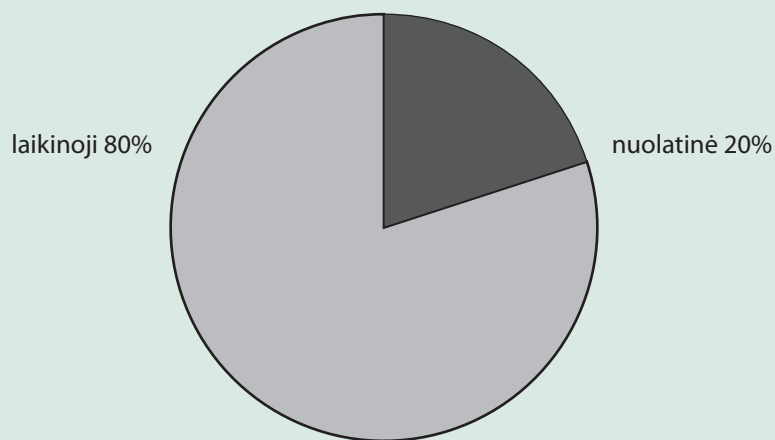
Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenys

4.2.2.-1 lentelė

Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenimis, 2004 m. 0 - 6 m. amžiaus vaikų grupėje buvo glojami 1340 vaikai arba 0,6 proc. nuo bendro šios amžiaus grupės vaikų skaičiaus. Mokyklinio amžiaus grupėje (7-17 m.) glojamų vaikų skaičius santykinai buvo mažesnis ir sudarė 0,03 proc. nuo visų šios amžiaus grupės vaikų, tačiau absoliučiais skaičiais tai buvo apie 60 proc. (1 927) nuo visų tais metais nustatytų globų (rūpybų)

skaičiaus. 23,54 proc. likusių be tėvų globos vaikų prieš įsteigiant globą (rūpybą) augino abu tėvai, daugumą vaikų kaip ir 2003 m. (60,7 proc.), taip ir 2004 m. (62,78 proc.) augino vienas iš tėvų: viena motina – 31,16 proc., našlys tėvas/motina – 12,18 proc.; vienas iš sugyventinių – 6,43 proc.; išsituokęs asmuo – 13,01 proc. skaičiuojant nuo bendro vaikų, likusių be tėvų globos skaičiaus (4.2.2-2 lentelė).

2004 m. nustatyta vaikams globa (rūpyba)
(pagal globos (rūpybos) rūšį)

Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenys

4.2.2.-1 iliustracija

Duomenys apie šeimas, kurių vaikams buvo nustatyta globa (rūpyba) 2004 m.

	Šeimų skaičius	Vaikų skaičius	Nuo bendro vaikų skaičiaus (proc.)
Vaikus augino abu tėvai	442	769	23,54
Vienas iš tėvų	1 428	2 051	62,78
Iš jų: našlys (-ė)	278	398	12,18
išsituokęs (-usi)	295	425	13,01
vienas iš sugyventinių	121	210	6,43
viena motina, kai nėra duomenų apie tėvą (vieniša)	734	1 018	31,16
vaiko senelis ar senelė	178	249	7,62
vaiko teta, dėdė	53	64	1,96
vaiko brolis, sesuo	26	31	0,95
kiti asmenys	71	97	2,97
Iš viso likusių be tėvų globos vaikų	2 198	3 267*	100

Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenys

4.2.2-2 lentelė

*Iš 3 267 likusių be tėvų globos vaikų, 1 340 (t.y. 41 proc.) buvo iki 7 m. amžiaus

Lietuva, kaip ir daugelis pasaulio valstybių, yra ratifikavusi Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją, kitus tarptautinius teisės aktus ir prisiėmusi įsipareigojimus, kad geriausia aplinka vaikui augti yra šeima, o globos atveju – globa šeimos aplinkoje, bet dėl mažo globoti norinčių asmenų skaičiaus ir nenoro prisiimti, nors ir laikinus, įsipareigojimus bei atsakomybę už globojamą vaiką, taip pat dėl

nepakankamai išplėtos socialinių paslaugų bei pagalbos tiek šeimai ir vaikui bendruomenėse, galimybės teikti metodinę paramą, organizuoti nuoseklius mokymus, tiek globėjams ir įtėviams, priimančiam sprendimą dėl pagalbos šeimai, dažniausiai pasirenkama stacionari vaiko globos vieta vaikų globos namuose (4.2.2-3 lentelė). Kaip ir 2003 m., taip ir 2004 m., apie 42 proc. vaikų globai (rūpybai)

paimami į šeimas. Dažniausiai juos ima globoti artimi giminaičiai: seneliai – 49,4 proc.; vyresni broliai, seserys – 10,3 proc.; kiti giminės (dėdės ir tetos) – 17,7 proc.

2004 m. daugelyje šalies miestų ir rajonų vaikų globos tendencijos beveik nepakito. Ypač globojamų (rūpinamų) vaikų, lyginant su 2003 m., padaugėjo Vilniaus mieste ir rajone, Utenos, Tauragės, Šilalės, Šilutės, Raseinių, Mažeikių, Kauno, Kelmės rajonuose. 2004 m., lyginant su 2003 m., vaikams nustatytų globų (rūpybų) skaičius ypač ženkliai sumažėjo Telšių, Vilkaviškio, Šiaulių, Šakių, Skuodo, Ignalinos rajonuose.

Įstatymais nustatyta, kad vaiko laikinoji globa (rūpyba) baigiasi, kai vaikas grąžinamas tėvams, kai sulaukia pilnametystės arba emancipuojamas, kai jam nustatoma nuolatinė globa (rūpyba), kai

yra įvaikinamas arba susituokia (CK 3. 255 straipsnis). 2004 m. apie 38,4 proc. atvejų vaiko laikinoji globa (rūpyba) baigėsi, nes vaikas buvo grąžintas biologiniams tėvams. Pilnametystės sulaukė arba buvo emancipuoti¹ 1 319 globojamų (rūpinamų) vaikų. Tose savivaldybėse, kuriose atliekamas intensyvesnis socialinis darbas su socialinės rizikos šeimomis, pavyko pašalinti priežastis, dėl kurių vaikas buvo atskirtas nuo savo tėvų. 2004 m. į šeimas buvo sugrąžinta 310 vaikų daugiau nei 2003 m. Neretai, nepavykus išspręsti šeimos problemų, vaikui, kuriam buvo įsteigta laikinoji globa (rūpyba), teismo keliu globa keičiama į nuolatinę, ribojant tėvams valdžią. Daugeliu atvejų, taip atsitinka todėl, kad savivaldybių lygmenyje darbu su šeima ir vaikais trūksta socialinių paslaugų.

Įstatymai numato, kad be tėvų globos likę

Likusių be tėvų globos vaikų nukreipimo tendencijos 2000-2004 m.

	2000	2001	2002	2003	2004
Likusių be tėvų globos vaikų nukreipimas į vaikų globos institucijas, šeimynas ir šeimas, iš viso	2 834	2 863	3 003	3 023	3 267
į šeimas	1 287	1 274	1 359	1 436	1 368
į šeimynas	45	32	36	27	25
į kūdikių namus	232	239	254	248	295
į apskrities vaikų globos namus	348	410	483	459	599
į globos įstaigas vaikams su negalia	11	4	10	30	19
į bendrojo lavinimo internatines mokyklas	80	76	45	36	40
į specialiąsias internatines mokyklas	96	54	49	41	64
į savivaldybės vaikų globos namus	170	249	444	348	397
į savivaldybės vaikų globos grupes	232	252	200	280	301
į nevyriausybinis vaikų globos namus	38	19	123	118	159
į parapijinius vaikų globos namus	80	59
į laikinuosius vaikų globos namus	131	170
į specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus	65	16
į profesines, aukštesniąsias, aukštąsias mokymo įstaigas, kuriose jie išlaikomi valstybės	11	2
į kitas vaikų globos įstaigas	...	7

Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenys

4.2.2-3 lentelė

¹ Pagal Lietuvos Respublikos įstatymus vaiko pilnametystės amžiumi laikoma 18 m.; emancipacija – teismo keliu priimtas sprendimas, kad jaunesnis nei 18 m. asmuo yra pakankamai brandus ir gali savarankiškai atstovauti ir ginti savo teises bei teisėtus interesus Tokiu atveju jam rūpintojas nėra skiriamas (dažniausiai tokie veiksmai atliekami siekiant įteisinti jaunesnių nei 18 m. amžiaus asmenų santuoką).

ar našlaičiai tapę vaikai, kurie užaugo ir sulaukė pilnametystės glojami valstybinėse ar savivaldybės institucijose, iki 24 m. amžiaus turi teisę gauti valstybės paramą, našlaičio įsikūrimo pašalpa, kuri sudaro 50 MGL (6250 LT) ir gali būti naudo-

jama būstui įsigyti ar nuomoti. Per 2000-2004 m. laikotarpį šia valstybės teikiama parama kasmet pasinaudodavo vis daugiau asmenų, tad išmokėtų pašalpų skaičius minėtu laikotarpiu padidėjo 2,3 karto (4.2.2.-4 lentelė).

Išmokėtų įsikūrimo pašalpų skaičius per 2000-2004 m. laikotarpį

Metai	2000	2001	2002	2003	2004
Išmokėtų įsikūrimo pašalpų skaičius per metus	703	1 300	1 500	1 300	1 656

Savivaldybių socialinės paramos skyrių duomenys

4.2.2.-4 lentelė

2004 m. buvo 7 atvejai, kai vaiko globa (rūpyba) pasibaigė, kadangi glojamas (rūpinamas)

vaikas mirė. Tik 6,9 proc. glojamų (rūpinamų) vaikų buvo įvaikinti (4.2.2.-5 lentelė).

Vaiko globos (rūpybos) pasibaigimo priežastys per 2000-2004 m. laikotarpį

Metai	2000	2001	2002	2003	2004
Iš viso	1 693	1 874	1 804	2 129	2 439
Vaikas grąžintas tėvams	788	696	720	810	936
Sulaukė pilnametystės arba emancipuotas	636	773	967	1 150	1 319
Įvaikintas	38	67	109	156	168
Susituokė	12	4	8	9	9
Vaikas mirė				4	7
Laikinoji globa pakeista į nuolatinę globą	1 192	1 175	1 770

Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenys

4.2.2.-5 lentelė

4.2.3. Įvaikinimas

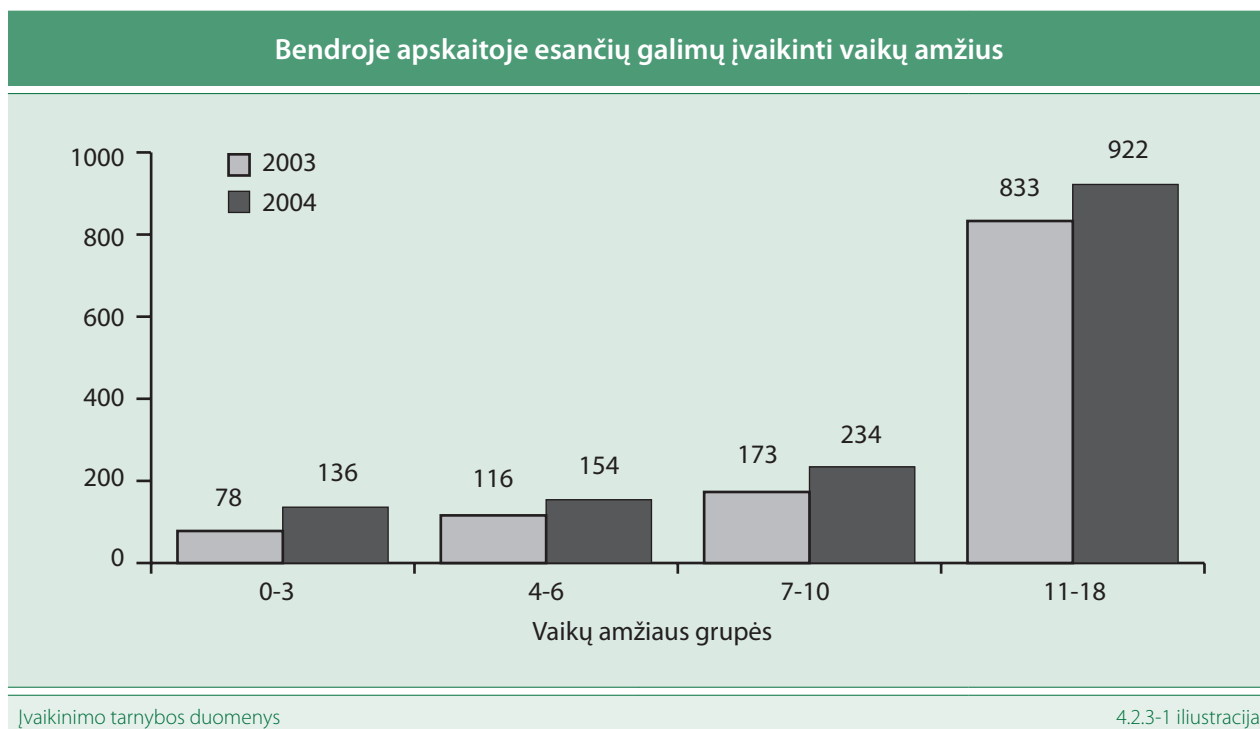
Įvaikinimas – tai šeimos suteikimas vaikui, kurio biologiniai tėvai dėl įvairių priežasčių nenori ar negali juo rūpintis. Tai visą gyvenimą trunkantis procesas tiems, kurie jame dalyvauja. Jis prasideda tada, kai atsiranda tėvų globos netekęs vaikas, kuriam reikalinga šeima. Tokios šeimos ieškoma, ji surandama, atliekamos teisinės procedūros. Teismo priimtu sprendimu įvaikinimo procesas nesibaigia. Tai tik vieno labai svarbaus etapo pabaiga. Už įvaikinimo organizavimą ir jo propagavimą Lietuvoje atsakinga įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Vienas svarbiausių įvaikinimo tarnybos tikslų – siekti, kad kuo daugiau be tėvų globos likusių vaikų būtų įvaikinti, dau-

giausia dėmesio skiriant įvaikinimui Lietuvoje, o jeigu nėra alternatyvių palankių vaikui sprendimų – ieškoti įvaikinimo galimybių užsienio valstybių piliečių šeimose.

2004 metų pabaigoje bendroje galimų įvaikinti vaikų apskaitoje buvo 1 446 vaikai (815 berniukai ir 631 mergaitė). Iš jų realiai galimų įvaikinti vaikų buvo 543 (322 berniukai ir 221 mergaitė). Net 958, arba 66 proc., iš visų sąraše esančių vaikų, negalėjo būti siūlomi įvaikinti, nes tai pažeistų jų teises ir interesus (įstatymiškai nėra pagrindo biologiniams vaikams tėvams neterminuotai apriboti tėvų valdžią, t.y. jiems nustatyta laikinoji globa tikintis, kad bus pašalintos priežastys, dėl kurių vaikas negali būti kartu su savo biologiniais tėvais). Kaip ir 2003 metais, didžiausią dalį tarp galimų įvaikinti sudarė 11-18 metų vaikai.

Žemiau pateiktoje diagramoje (4.2.3-1 iliustracija) nurodomi lyginamieji 2003 ir 2004 metų duomenys

apie vaikų, esančių bendroje galimų įvaikinti vaikų apskaitoje, pasiskirstymą pagal amžiaus grupes.

Įvaikinimo tarnybos pateiktais duomenimis, 2004 metais į galimų įvaikinti vaikų apskaitą buvo įtrauktų 41 procentas vaikų be sveikatos sutrikimų, 35 proc. vaikų turėjo psichosocialinės raidos sutrikimų, t.y. specifinį kalbos ir kalbinės raidos, specifinį judesių ar kitus raidos sutrikimus, 23 proc. - regos sutrikimų, 17 proc. - širdies ir kraujagyslių sistemos pažeidimų, 11 proc. - ortopedinių problemų. Daugiau kaip trečdalis šių vaikų buvo 11-18 metų amžiaus. Įvaikinimo tarnybos duomenimis, galimi įvaikinti iki 3 metų amžiaus vaikai iš kitų amžiaus grupių išsiskyrė tokiais sveikatos sutrikimais, kaip galvos smegenų sutrikimai, alkoholinis vaisiaus sindromas, įgimtas sifilis, hepatitas C, genetiniai sutrikimai.

Lentelėje 4.2.3.-1 nurodyta, su kokiais sutrikimais 2004 metais į galimų įvaikinti vaikų apskaitą įtrauktas 721 vaikas pagal vaikų amžiaus grupes. Dažniausiai vienas vaikas turi keletą lentelėje nurodytas sveikatos problemų.

Kaip ir 2003 metais, 8 iš 10 į galimų įvaikinti apskaitą įtrauktų vaikų tėvams ar turimam vienam iš tėvų buvo neterminuotai apribota tėvų valdžia. Tėvams toks neterminuotas valdžios apribojimas sukelia sunkias pasekmes, nes vaikas gali būti įvai-

kintas be jų žinios. Dėl šios priežasties teismai itin kruopščiai ištiria visas bylos aplinkybes, norėdami įsitikinti, jog vaiko tėvai daro ypatingą žalą vaiko vystymuisi ar visiškai nesirūpina savo vaiku ir nėra duomenų, kad padėtis gali pasikeisti. Toks procesas užtrunka ilgai ir didžioji dalis vaikų, kurių atžvilgiu tėvams neterminuotai apribojama valdžia, yra vyresni nei 6 metų amžiaus.

Analizuojant tiek Lietuvos Respublikos, tiek užsienio piliečių pateiktus prašymus įsivaikinti, aiškėja, kad dažniausiai pageidaujama įsivaikinti vieną ar du 6 - 8 metų vaikus su nežymiais sveikatos sutrikimais kuriuos galima išgydyti. Net 265 vaikai iš 543 įtrauktų į darbinę galimų įvaikinti apskaitą, siūlomi įvaikinti pagal vaikų su specialiais poreikiais programą. Vaikai su specialiais poreikiais, kaip ir visi galimi įvaikinti, įrašyti į apskaitą vaikai, pirmiausia siūlomi įvaikinti ar globoti Lietuvos Respublikos piliečių šeimoms. Jei per 6 mėnesius nuo jų įrašymo į apskaitą neatsiranda asmenų, galinčių juos auklėti ir išlaikyti, sprendžiamas tarptautinio jų įvaikinimo klausimas. Įvaikinimo tarnyba, nuo 2001 metų kartu su užsienio valstybių įvaikinimo organizacijomis vykdydama vaikų su specialiais poreikiais programą, kurios tikslas – rasti šeimą

Galimų įvaikinti vaikų sveikatos būklė (2004 m. duomenys)

Susirgimo pobūdis	Vaikų amžius (m.)									
	0-3	%	4-6	%	7-10	%	11-18	%	Iš viso:	%
Širdies ir kraujagyslių sistemos pažeidimai	58	46	36	29	11	9	20	16	125	17
Kvėpavimo sistemos pokyčiai	8	36	8	36	2	9	4	18	22	3
Virškinamojo kanalo funkcijų sutrikimai			2	100					2	1
Šlapinimosi organų funkcijos sutrikimai	3	10	9	30	9	30	9	30	30	4
Regos sutrikimai	45	28	30	18	32	20	56	34	163	23
Klausos sutrikimai	2	40	2	40			1	20	5	1
Ortopedinės problemos	14	18	19	24	9	12	36	46	78	11
Galvos smegenų raidos sutrikimai	15	100							15	2
Autizmas										
Epilepsija			3	50	1	17	2	33	6	1
Cerebrinis paralyžius	3	27	5	46	1	9	2	18	11	2
Genetiniai sutrikimai	13	72	4	22	1	6			18	2
Dauno sindromas			3	60	1	20	1	20	5	1
Alkoholinis vaisiaus sindromas	2	100							2	1
Psichosocialinės raidos sutrikimai (protinis atsilikimas, specifinis kalbos ir kalbėjimo raidos sutrikimas, specifinis judesių raidos sutrikimas, įvairiapusis raidos sutrikimas, kiti psichologinės raidos sutrikimai)	72	28	56	22	38	15	89	35	255	35
Įgimtas sifilis	8	80	2	20					10	1
Hepatitis C	3	100							3	1
Sveikas	64	22	34	11	54	18	147	49	299	41
Kita	39	29	37	27	23	17	36	27	135	19

Įvaikinimo tarnybos duomenys

4.2.3-1 lentelė

vaikams, kuriems reikalingas išskirtinis dėmesys ir įtėvių pasiruošimas, ne vienam be tėvų globos likusiam vaikui rado namus ir jį mylinčius tėvus. Pagal šią programą išskiriamos trys pagrindinės vaikų, turinčių specialių poreikių, grupės:

- 1) vaikai, turintys sunkių sveikatos sutrikimų;
- 2) vaikai, vyresni nei 10 metų (šiuo metu, atsižvelgiant į užsieniečių apskaitoje esančių šeimų pageidavimus, pagal vaikų su specialiais poreikiais programą siūlomi vyresni nei 10 metų vaikai, dar 2003 metais amžiaus riba buvo 8 metai);

- 3) ne mažesnės kaip 3 vaikų grupės (broliai, seserys, kurie turi būti įvaikinti kartu).

Dažniausiai labai sunku vaiką priskirti vienai iš trijų nurodytų grupių, nes tai dažnai būna vyresnio amžiaus vaikai, turintys sunkių sveikatos problemų; vienas arba du vaikai iš didesnės brolių ir seserų grupės ir dar turintys sunkių sveikatos sutrikimų.

Iliustracijoje 4.2.3-2 nurodyti 2004 metais siūlyti įvaikinti vaikai pagal vaikų su specialiais poreikiais programą.

Vaikai, siūlomi pagal vaikų su specialiais poreikiais programą

Įvaikinimo tarnybos duomenys

4.2.3.- 2 iliustracija

2004 metais pagal vaikų su specialiais poreikiais programą buvo siūloma įvaikinti 16 grupių po 3 brolius, seseris, 6 grupės po 4 brolius ir seseris bei 3 grupės po 5 vaikus. Kadangi šeimų, galinčių iš karto įvaikinti keletą vaikų, nėra daug, dažniausiai sprendžiamas brolių ir seserų išskyrimo klausimas. Vaikų globos institucija bei vietos savivaldybės vaiko teisių apsaugos tarnyba, išanalizavusi vaikų tarpusavio bendravimą, ryšius, prisirišimo laipsnį, poreikius ir pomėgius, siūlo įvaikinimo tarnybai didelę brolių, seserų grupę įvaikinti skirtingose tarpusavyje bendraujančiose šeimose po vieną arba kelis brolius (seseris). Tai vienintelis būdas garantuoti didelių grupių brolių ir seserų teisę augti šeimoje. Tačiau tokiais atvejais tampa ypač svarbus tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Vaikų globos institucijos ir vaiko teisių apsaugos tarnybos pateiktos nuomonės dėl galimo vaikų išskyrimo turi realiai ir teisingai atspindėti esamą padėtį. Taip pat svarbu, kad užsienio valstybės įvaikinimo organizacija tinkamai

parinktų įtėvių šeimas didelei brolių ir seserų grupei, išaiškintų joms vieną svarbiausių tokio įvaikinimo sąlygų – palaikyti vaikų tarpusavio ryšius ir laiduoti, kad ši sąlyga bus vykdoma ateityje po įvaikinimo.

Lygindami 2003 ir 2004 metų duomenis, pastebime, kad pagal vaikų su specialiais poreikiais programą, pastaraisiais metais vyresnių nei 10 metų amžiaus vaikų pasiūlyta dvigubai daugiau. Toks įvaikinimas ypač aktualus, nes dideli vaikai sudaro 4/5 visų galimų įvaikinti vaikų. Rasti jų poreikius galinčias patenkinti šeimas labai sudėtinga.

Į norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, taip pat nuolat gyvenančių užsienyje bei užsieniečių apskaitą įtrauktų šeimų skaičius sąlygoja ir jų pasiskirstymą bendroje apskaitoje. Kaip ir 2003 metais, daugiausia siekiančių įvaikinti įvairaus amžiaus ir sveikatos vaikus yra Italijos piliečių.

Žemiau pateiktose lentelėse 4.2.3.-2 ir 4.2.3.-3 nurodoma įvaikinimų skaičiaus dinamiką Lietuvoje ir į užsienio valstybių šeimoms.

Įvaikinimas Lietuvos Respublikos piliečiams 1999 - 2004 metais

Metai	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Iš viso įvaikinta vaikų	126	314	293	227	204	119	137	159	117	194
Iš jų - be tėvų globos likę vaikai				124	57	43	37	56	75	61
Iš jų - sutuoktinių vaikai			169	170	161	82	81	84	56	101

Įvaikinimo tarnybos duomenys

4.2.3.- 2 lentelė

Įvaikinimas užsienio valstybių piliečiams 1992 - 2004 metais

Valstybė	Metai													IŠ VISO
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	
Argentina									1					1
Australija													4	4
Austrija						1								1
Belgija					2		1				1			4
Brazilija												1		1
Danija							2		1	1	2			6
Didžioji Britanija					1		2	3						6
Ispanija								1					1	2
Italija			1	1		7	17	12	9	2	12	22	40	123
Izraelis		1	14	10	9	12	8			2	1			57
JAV		26	127	64	74	86	75	54	23	26	15	26	25	621
Kanada			6	3	1	1	2	3		1				17
Latvija				1										1
Lenkija			1			11	5	5			1			23
Norvegija				1										1
Olandija					1		2			2				5
Prancūzija		1	5	5	8	7	16	12	4	8	32	43	25	166
Rusija				3		1			1					5
Švedija			4		5	1	2	1	1		3	3	8	28
Ukraina			2											2
Vokietija		2	6	6	3	3	2	1		1	3	9		36
Šveicarija											1			1
Gyvenantys Lietuvoje											1			1
IŠ VISO ĮVAIKINTA VAIKŲ	15	30	166	94	104	130	134	92	40	43	72	104	103	1 112

Įvaikinimo tarnybos duomenys

4.2.3.-3 lentelė

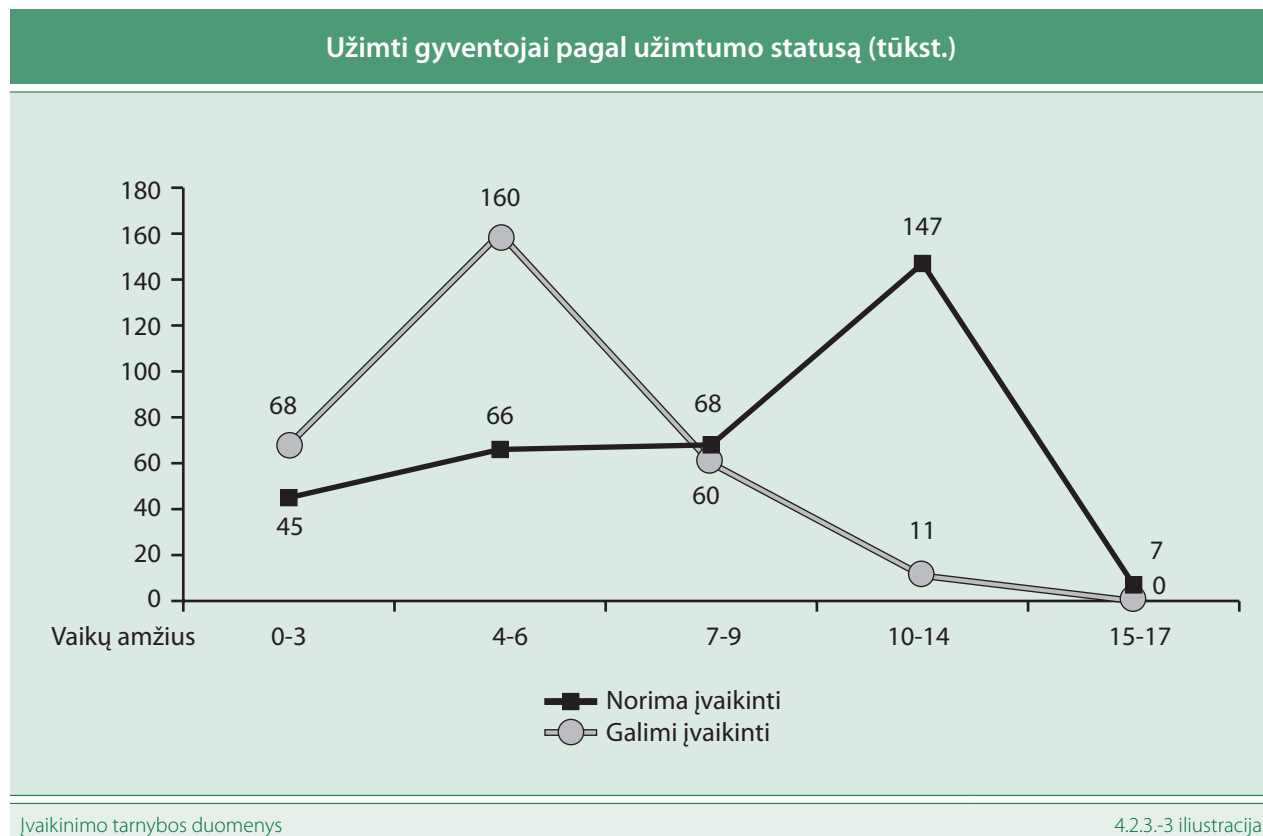
2004 metais ženkliai pagausėjo asmenų, pageidaujančių įsivaikinti sveikatus vaikus., Iš 299 apskaitoje esančių šeimų, net 116 pageidauja įvaikinti sveiką vaiką. 2003 metų pabaigoje tokių šeimų tebuvo 71.

Taip pat išaugo ir užsieniečių, galinčių įvai-

kinti vyresnius vaikus. Jei 2003 metų pabaigoje asmenų, pageidaujančių įvaikinti 7–10 metų vaikus, buvo 16, tai 2004 metų pabaigoje - jau 60. Tai ypač padeda įgyvendinti vaikų su specialiais poreikiais įvaikinimo programą, kai šeima surandama vyresnio amžiaus vaikui.

Tačiau užsienio piliečiams galimų siūlyti įvaikinti iki 4–5 metų amžiaus ir pakankamai geros sveikatos būklės vaikų skaičius

nuolat mažėja, todėl įvaikinimo procesas užsienio piliečiams ilgėja, tokios tendencijos išliks ateityje.

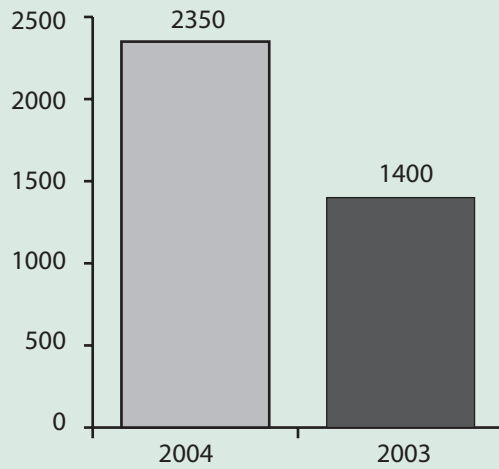

Kaip matome iš pateiktos 4.2.3.-3 iliustracijos, daugiausia, net 160, užsienio piliečių šeimų pageidauja įvaikinti vaikus nuo 4 iki 6 metų amžiaus. Tokio amžiaus galimų įvaikinti vaikų 2004 m. buvo 66, iš jų 28 jau pasiūlyti įvaikinti, kiti 38 turi rimtų sveikatos sutrikimų, todėl siūlomi įvaikinti pagal vaikų su specialiais poreikiais programą. Tokio amžiaus 16 vaikų tarptautinio įvaikinimo klausimas dar sprendžiamas. 68 užsienio piliečių šeimos pageidauja įvaikinti vaikus iki 3 metų amžiaus. 19 vaikučių iki 3 metų pasiūlyti užsienio piliečiams, net 26 tokio amžiaus vaikai turi rimtų sveikatos sutrikimų ir siūlomi įvaikinti pagal vaikų su specialiais poreikiais programą. Tokio amžiaus 15 vaikų tarptautinio įvaikinimo klausimas dar sprendžiamas. Vaikus nuo 7 iki 9 metų amžiaus pageidauja įvaikinti 60 šeimų, tokio amžiaus vaikų galimų tarptautiniam įvaikinimui yra 68.

4.2.4. Smurtas prieš vaikus. Tarpžinybinio bendradarbiavimo galimybės ir reikalingumas

Savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenimis, 2004 m. 2 359 vaikai patyrė smurtą (4.2.4. -1 iliustracija). Smurto prieš vaikus atvejų skaičius kasmet vis didėja (jeigu 2003 m. buvo 1 400 smurtą patyrusių vaikų, tai praėjusiais metais jų skaičius padidėjo beveik du kartus). Tai galima paaiškinti pagerėjusiu visuomenės informavimu, tapžinybinio bendradarbiavimo ir specialistų profesiniu pasirengimu išsiaiškinti ir teikiant pagalbą vaikams, patyrusiems įvairių formų smurtą, tiek fizinį, tiek seksualinį išnaudojimą. 2004 m. daugiau užfiksuoto smurto atvejų buvo mieste nei kaime (mieste 66 proc., kaime - 34 proc.) ir 2 kartus dažniau smurtą patyrė berniukai negu mergaitės.

Smurto prieš vaikus atvejai 2004 m.

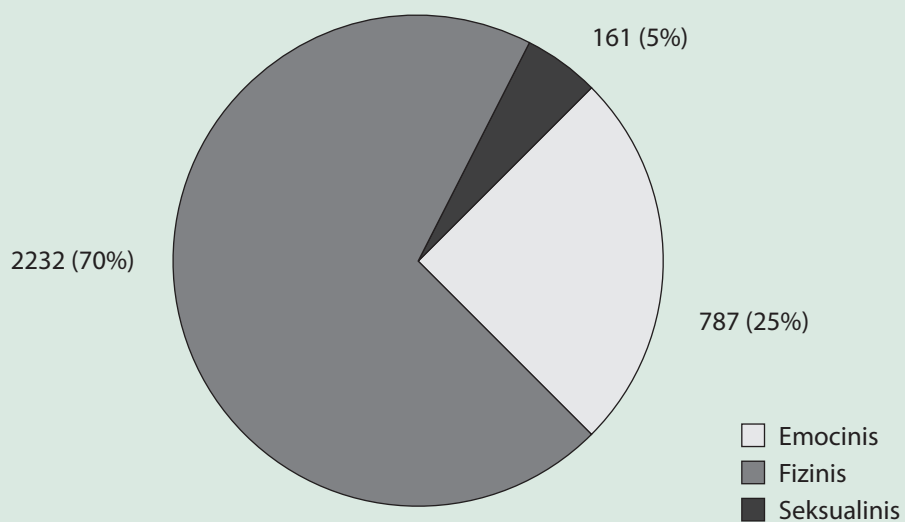
Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų duomenys

4.2.4-1 iliustracija

Kaip ir ankstesniais metais, taip ir 2004 m. iš užfiksuotų atvejų vyravo fizinis smurtas, kuris sudarė 70 proc. visų užfiksuotų atvejų (4.2.4.-2 iliustracija). Tai galima paaiškinti tuo, kad fiziniai sužalojimai (sumušimai, traumos ir kt.) yra aiškiausiai matomi ir pakankamai lengvai identifikuojami

lyginant su psichologine ar seksualine prievarta arba seksualiniu komerciniu išnaudojimu. Pastarosiomis smurto rūšims nustatyti ir įrodyti reikia didesnės specialistų kompetencijos ir glaudesnio bendradarbiavimo, o smurtą patyrusiems vaikams – kompleksinės pagalbos ir konfidencialumo.

Smurtas prieš vaikus pagal rūšį 2004 m.

Gyventojų užimtumo tyrimų duomenys

2.1.1.1.-1 iliustracija

Nagrinėjant šiais smurto atvejais suteiktą teisinę pagalbą, vaikas buvo paimtas iš tėvų ar kitų teisėtų atstovų 545 atvejais, iškelta 1 147, baudžiamųjų bylų prieš smurtautojus, iš jų vien tik savivaldybės Vaiko teisių tarnybos iniciatyva – 226.

Smurtą patyrusiems vaikams organizuota pagalba savivaldybės: psichologo konsultacijos – 489 vaikams, nukentėjusiems nuo smurto, bei jų šeimoms, mokyklos socialinio pedagogo pagalba – 562; atliekamas socialinis darbas su šeima – 1 699 nukentėjusių vaikų atveju; teikiamos kitos socialinės paslaugos (pvz., nukreipta į dienos centrą) – 298 vaikams; nustatyta globa (rūpyba) – 350 nukentėjusių vaikų. Bet tik mažiau nei pusė nuo smurto nukentėjusių vaikų buvo organizuota visapusiška pagalba.

Šiuo metu Lietuvoje dar tik formuojasi tarpžinybinio komandinio darbo sistema, kurios paskirtis būtų teikti pagalbą vaikams, nukentėjusiems nuo smurto. Nukentėjusio vaiko tėvai ar pats vaikas gali kreiptis pagalbos į įvairias institucijas: medicinos įstaigas, savivaldybių Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojus, policiją, mokyklos personalą ir kt. Net ir suteikus pagalbą, smurto prieš vaikus atvejis gali būti fiksuojamas tik vietoje ir informacija neperduota kitai institucijai. Dėl šios priežasties nėra tikslios statistikos apie vaikų patiriamo smurto mastą. Lietuvoje, stokojama mechanizmo, kaip vaikas turėtų būti perduodamas iš vienos tarnybos į kitą, neaišku, kas turėtų atlikti koordinuojančios tarnybos darbą.

Smurto prieš vaiką atveju efektyviausias pagalbos būdas – visų sričių specialistų vieningas darbas, suderintos pastangos. Pagalba nukentėjusiam vaikui ir jo šeimai būtina visą laiką nuo pranešimo apie įvykį iki reabilitacijos proceso pabaigos. Efektyvi pagalba smurto aukoms galima tik tada, kai apie smurto faktą yra pranešama oficialiai.

Įstatymai nustato, jog vaiko teisių pažeidimų atvejais (įskaitant smurto aktus) pats vaikas ir kiti asmenys turi teisę kreiptis pagalbos į vaiko teisių apsaugos, teisėsaugos ar į kitą instituciją, kuri privalo imtis įstatymų nustatytų priemonių. Tuo tarpu valstybės bei savivaldybių darbuotojai, atsakingi už vaiko auklėjimą ir priežiūrą, privalo nedelsiant informuoti kompetentingas institucijas apie jiems žinomus vaiko teisių pažeidimus.

Savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyba turi teisę gauti iš teisėsaugos institucijų visą reikiamą informaciją apie vaikus, patyrusius smurtą, apie šių reiškinį priežastis, sąlygas ir prevenciją.

2004 m. buvo parengta Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2005-2007 m. programa. Joje pagrindinį dėmesį numatoma skirti tam, kad būtų sukurta pagalbos vaikams, patyrusiems įvairių formų smurtą, sistema, o paslaugos visiems prieinamos, numatoma sukurti tarpžinybinio bendradarbiavimo sistemą, nurodant labai aiškią ir konkrečiai apibrėžtą atskirų institucijų ir darbuotojų atsakomybę, toliau bus vykdomos visuomenės informavimo ir švietimo akcijos, formuojamas visuomenės nulinės tolerancijos smurtui prieš vaikus požiūris.

4.2.5. Išvados ir pasiūlymai

1. Socialinės rizikos šeimų skaičius mažėjo tose savivaldybėse, kuriose pradėjo veikti prevencinės programos, jų dėka teikiama pagalba šeimoms ir vaikams ne tik kaip pinigine parama, bet ir sudaromos galimybės vaikų iš socialinės rizikos šeimų užimtumui po pamokų, suteikiamos specialistų konsultacijos tėvams, padedančios išspręsti šeimose susidariusias problemas. Tokios priemonės padeda išlaikyti vaikus neatskiriant nuo tėvų, t.y. nesteigiant jiems golbos. Jau kelintus metus vykdoma vaikų dienos centrų programa akivaizdžiai paliudijo tokių prevencinių priemonių naudą, tad būtina ir toliau vietose plėsti šių paslaugų tinklą, sudaryti kuo daugiau galimybių vaikams ir šeimoms gauti savalaikę pagalbą.

2. Kaip ir ankstesniais metais, taip ir 2004 m. pagrindinė priežastis, dėl kurios buvo steigiama globa vaikui, visiškas tėvų nesirūpinimas vaiku (vaikais) arba netinkama jų priežiūra, smurtavimas, agresyvus elgesys. Neretai tokio netinkamo elgesio su vaikais priežastimi buvo abiejų arba vienintelio iš turimų tėvų nuolatinis girtavimas, menki jų socialiniai įgūdžiai, savo tėviškų pareigų nesuvokimas, atsakomybės stoka. Todėl viena iš pagrindinių netinkamos vaikų priežiūros prevencijos priemonių yra tėvų švietimas ir šeimų konsultavimo centrų steigimas, taip pat integruoto mokymo apie šeimos funkcijas bei tėvų ir vaikų tarpusavio pareigas bei atsakomybę kurso įvedimas mokyklose vaikams.

3. 2004 m., panašiai kaip ir ankstesniais metais, 80 proc. atvejų vaikams buvo steigiama laikinoji globa savivaldybės administracijos direktoriaus sprendimu, tikintis, kad padėtis šeimoje pasikeis ir vaikai galės vėl grįžti gyventi į savo tėvų šeimą. Be-

veik 60 proc. nuo 2004 m. nustatytos globos atvejų globėju buvo paskirti ne fiziniai asmenys (artimieji giminaičiai, kvalifikuotų globėjų šeimos), bet vaikų globos institucijos. Tai reiškia, kad šeimos, netgi žinodamos, jog valstybė skiria globojamam vaikui piniginę paramą, nėra linkusios imtis globos funkcijų, nes baiminasi, kad nesugebės tinkamai prižiūrėti ir auklėti ypač vyresnio amžiaus globotinių. Norint pagerinti ir paskatinti globą šeimoje, būtina padėti globėjų šeimoms ne tik joms pasirengiant tapti globėjais, bet organizuojant pagalbą ir jau globojančioms šeimoms, sudaryti joms galimybes gauti konsultacijas bei kitą metodinę specialistų pagalbą.

4. 2004 m. Lietuvoje padaugėjo įvaikintųjų šeimų skaičius, o pradėjus vykdyti specialią programą, kuria skatinama įvaikinti vyresnio amžiaus ir turinčius sveikatos problemų vaikus, daugiau

įvaikinta vaikų, turinčių specialių poreikių.

5. 2004 m. smurto paplitimo prieš vaikus skaičiaus padidėjimą galima paaiškinti tuo, kad pagerėjo visuomenės informavimas, tapžinybinis bendradarbiavimas ir specialistų profesinis pasirengimas išsiaiškinti ir teikiant pagalbą vaikams, patyrusiems įvairių formų smurtą, tiek fizinį, tiek seksualinį išnaudojimą. Tačiau ir toliau vienas iš pagrindinių siektinų tikslų vykdant specialias pagalbą vaikams, patyrusiems smurtą priemonės, išlieka užduotis, kad savalaikė, kvalifikuota pagalba nuo smurto nukentėjusiems vaikams būtų prieinama ne tik didžiuosiuose miestuose, bet ir rajonuose. Todėl reikia glaudaus ir suderinto vietose veikiančių įvairių tarnybų bendradarbiavimo, asmeninės specialistų atsakomybės ne tik išsiaiškinti smurto atvejus, bet ir garantuojant reikiamą pagalbą.

4. 3. JAUNIMO POLITIKA LIETUVOJE

2004 metais Valstybinės jaunimo reikalų tarybos užsakytas jaunimo situacijos Lietuvoje tyrimas identifikavo pagrindines jaunimo problemas, poreikius bei vertybines tendencijas. Tyrimas nustatė, kad aktualiausiomis jaunimo problemomis pats jaunimas ir vyresni gyventojai laiko polinkį į žalingus įpročius, nedarbą, mokamą mokslą, laisvalaikio, užimtumo problemas, sunkią materialinę padėtį. Nors ir ne kaip pagrindines, bet ir jauni žmonės, ir su jaunimu dirbantys respondentai minėjo psichologines jaunimo problemas. Ypač grėsmingai atrodo jaunimo nedarbo lygis. Remiantis Statistikos departamento duomenimis, 2004 m. bendras nedarbo lygis Lietuvoje buvo 11,4 proc. (15-64 m. amžiaus grupėje), tačiau tarp jaunimo - net 22,5 proc. (15-24 m. amžiaus grupėje). Atsižvelgiant į didelį jaunų žmonių nedarbo mastą, teritorinėse darbo biržose rengiamos ir specifinės priemonės, maksimaliai akcentuojančios jaunų žmonių profesinio pasirengimo tobulinimą:

- įgyvendinama „Pirmo žingsnio darbo rinkoje“ programa, kurios tikslas - parengti ir integruoti į darbo rinką pirmą kartą pradedančius darbinę veiklą asmenis;
- plėtojama Jaunimo darbo centrų veikla, juose įrengti savarankiškos darbo bei profesinės paieškos terminalai, čia galima rasti

informaciją apie laisvas darbo vietas, profesijos įgijimo vietą bei priėmimo į aukštąsias, aukštesniąsias ir profesines mokyklas sąlygas;

- Lietuvos darbo biržos interneto svetainėje sukurta aukštos kvalifikacijos specialistų duomenų bazė – „Talentų bankas“, kurios tikslas - sudaryti platesnes įsidarbinimo galimybes aukštos kvalifikacijos specialistams bei studijuojančiam jaunimui, taip pat padėti darbdaviams greičiau susirasti pageidaujamus darbuotojus.

Siekama, kad profesinio pasirengimo tobulinimas, savarankiškos darbo paieškos terminalai, duomenų bazės padėtų jaunimui greičiau ir geriau prisitaikyti kintančioje darbo rinkoje, suteiktų daugiau galimybių susirasti darbą ir pasiūlyti save jauną, kvalifikuotą ir perspektyvų darbuotoją besirenkančiam darbdaviui.

Jau minėto Valstybinės jaunimo reikalų tarybos iniciatyva atlikto tyrimo duomenimis, penktadalis jaunų žmonių mano, kad svarbiausias jaunimo bruožas, kad jis turi daug laisvo laiko. Didžiąją jo dalį (65 proc.) jaunuoliai praleidžia prie televizoriaus ir susitikinėdami su draugais ar klausydamiesi muzikos. Kad jaunimui trūksta užimtumo, kad stokojama įvairių užimtumo ir laisvalaikio leidimo

formų, kad dominuoja formalūs laisvalaikio organizavimo būdai, įvardija tiek pats jaunimas, tiek ir įvairių sričių jaunimo ekspertai.

Pats jaunimas mano, kad jaunimo organizacijų, jaunimo apskritųjų stalų regionuose vykdoma veikla dažniausiai pasiekia tik aktyviają jaunimo dalį, kuri neretai „dirba sau“. Taip pat nustatyta, kad aktyviau įvairiose organizacijose dalyvauja besimokantis, bestudijuojantis jaunimas bei didmiesčių ir miestų jaunimas, pasyviau – mažesnių miestų ir kaimo gyventojai. Du penktadaliai jaunimo teigia nežinantys nei vienos jaunimo organizacijos. Daugiausia tokių tarp 25-29 m. jaunimo, gyvenančio kaimo vietovėse arba mažuose miesteliuose.

Akivaizdu, kad daugelyje regionų jaunimo politiką įgyvendinanti infrastruktūra yra dar silpna, tačiau norint, kad taptų kitaip, reikia ne tik vietos valdžios (politikų), bet ir atitinkamos srities profesionalų pastangų bei politinės valios.

Jaunimo politika – tai kryptinga veikla, kuria siekiama spręsti jaunimo problemas ir sudaryti palankias sąlygas formuoti jauno žmogaus asmenybei bei integruotis į visuomenės gyvenimą, taip pat veikla, kuria skatinamas visuomenės ir atskirų jos grupių supratimas bei tolerancija jaunų žmonių atžvilgiu. Tokį jaunimo politikos apibrėžimą pateikia Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas – pagrindinis jaunimo politiką reglamentuojantis teisės aktas.

4.3.1. Jaunimo politiką įgyvendinančios institucijos

2004 metais pagrindinės valstybinės institucijos įgyvendinančios ir formuojančios Lietuvos jaunimo politiką buvo:

- Lietuvos Respublikos Seimo Jaunimo ir sporto komisija;
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija;
- Valstybinė jaunimo reikalų taryba;
- savivaldybių jaunimo reikalų koordinatoriai.

Svarbus vaidmuo tenka Valstybinei jaunimo reikalų tarybai, kuri dėl ypatingos formavimo tvarkos (tarybą sudaro 6 valstybinių institucijų bei įstaigų atstovai ir 6 jaunimo organizacijų atstovai, kuriuos deleguoja Lietuvos jaunimo organizacijų taryba - LIJOT) yra efektyviai funkcionuojanti ekspertinė institucija, formuojanti pagrindines jauni-

mo politikos gaires, užtikrinanti jaunimo politikos įgyvendinimą bei skirstanti valstybės paramą jaunimo organizacijoms.

4.3.2. Jaunimo politikos įgyvendinimo finansavimas

2004 metais iš valstybės biudžeto tiesiogiai jaunimo politikai (per jaunimo politiką įgyvendinančias struktūras) buvo skirta:

- ES programos JAUNIMAS administravimo ko-finansavimui – 400 tūkst. Lt;
- ES informacinio tinklo EURODESK administravimo ko-finansavimui – 80 tūkst. Lt ;
- Savivaldybių jaunimo reikalų koordinatoriams (58 tarnautojų pareigybių išlaikymui) – 1 840 tūkst. Lt.;
- Valstybinės jaunimo reikalų tarybos išlaikymui bei programų administravimui – 958 tūkst. Lt;
- Valstybinės jaunimo reikalų tarybos finansuojamiems jaunimo organizacijų projektams (projektai finansuojami konkurso tvarka) – 1 400 tūkst. Lt.

4.3.3. Europos Sąjungos jaunimo politika ir Europos Sąjungos programų jaunimo srityje įgyvendinimas Lietuvoje

2001 metais Europos Komisijos išleista Baltoji knyga „Naujas postūmis Europos jaunimui“ yra vienas pagrindinių orientyrų, kuriuo remiasi Europos Sąjungos valstybės narės, formuodamas ir įgyvendindamos jaunimo politiką. Siekiant sukurti tinkamas sąlygas jaunimui aktyviai dalyvauti demokratinėje, atviroje ir palankioje jaunimui visuomenėje, Baltojoje knygoje siūloma įsiklausyti į tai, ką sako jaunimas, suteikti jam galimybę pareikšti ir išklaudyti vietos iniciatyvas, skatinti valstybes nares veiksmingiau bendradarbiauti, siūlyti konkrečias idėjas vykdomoms Europos programoms ir teikti daugiau reikšmės „jaunimo“ aspektui visose politikos srityse. Pagrindinis Baltosios knygos tikslas - pasiūlyti Europos Sąjungai naują bendradarbiavimo jaunimo srityje sistemą, kuriai būdingi du aspektai: atviro koordinavimo metodo taikymas specifinėje jaunimo srityje ir di-

desnis dėmesys jaunimui vykdant kitas politikos kryptis.

Tapus Europos Sąjungos nare Lietuvai atsivėrė naujos galimybės dalyvauti formuojant ES jaunimo politiką. Ši nauja veiklos erdvė suteikia Lietuvai galimybių įgyti patirties ir padės nusistatyti bendruosius tikslus atsižvelgiant į šalies kontekstą. Jau naujajame Jaunimo politikos pagrindų įstatyme atsispindi kai kurios Europos Komisijos Baltosios knygos „Naujas postūmis Europos jaunimui“ nuostatos.

Lietuva nuo 2000 metų dalyvauja ES programoje „Jaunimas“, o nuo 2004 metų – ir informacinio tinklo „Eurodesk“ veikloje. Šių programų dėka finansuoti šimtai jaunimo iniciatyvų bei tarptautinių projektų, taip pat sukurtas jaunimo portalas www.eurodesk.lt, suteikiantis jaunimui ir su jaunu dirbantiems naujausią informaciją apie Lietuvos ir Europos Sąjungos jaunimo politikos naujienas bei aktualijas.

4.3.4. Jaunimo politikos pagrindų įstatymas

Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas (Nr.IX-1871), priimtas 2003 gruodžio 4 d. (Žin., 2003, Nr. 119-5406), įtvirtino aktualiausius dabartinės jaunimo politikos aspektus. Jame įtvirtintos pagrindinės jaunimo politikos sąvokos, nustatomi šios politikos įgyvendinimo principai, apibrėžiamos jaunimo politikos sritys. Itin svarbi įstatymo dalis - jaunimo politiką orga-

nizuojančių ir valdančių institucijų įtvirtinimas nacionaliniame ir savivaldybių lygmenyje. Įstatyme pirmą kartą įtvirtinta jaunimo organizacijos bei jaunimo organizacijų tarybų sąvokos. Savo vietą Jaunimo politikos pagrindų įstatyme atrado ir jaunimo neformalus ugdymas – viena iš aktualiausių šiandieninių jaunimo politikos sričių. Šiame įstatyme įtvirtinti ir regioninės jaunimo politikos pagrindai. Jame nustatomos institucijos, formuojančios ir įgyvendinančios jaunimo politiką, tarp jų ypatingas dėmesys skiriamas savivaldybių jaunimo reikalų taryboms bei jaunimo reikalų koordinatoriams. Regioninė jaunimo politika – vienas aktualiausių jaunimo politikos klausimų, daug dėmesio jam skiria ne tik valstybinės ir savivaldybių institucijos, bet ir pačios jaunimo organizacijos.

2004 m. buvo pateikti pasiūlymai keisti Jaunimo politikos pagrindų įstatymą. Šiais įstatymo pakeitimais tikimasi, kad, nustačius aiškias konkrečių institucijų funkcijas bei juridiskai tinkamai apibrėžus Jaunimo reikalų tarybos teisinę formą, bus galima daug efektyviau ir racionaliau spręsti aktualiausius jaunimo klausimus. Pagal rengimą Jaunimo politikos pagrindų įstatymo pakeitimo įstatymo projektą, valstybinę jaunimo politiką įgyvendins Jaunimo reikalų departamentas prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Taip pat veiks patariamasis organas – Jaunimo reikalų taryba, kurią pariteto pagrindais sudarys valstybinių institucijų ir jaunimo organizacijų deleguojami nariai.

4.4. SOCIALINĖS PASLAUGOS

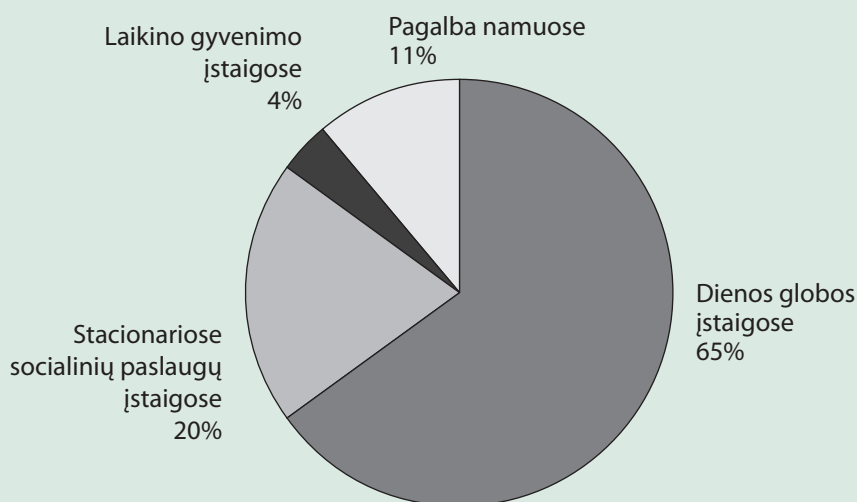
Svarbiausia socialinės paramos sistemos principas – decentralizavimas. Šį principą ypač tikslinga taikyti organizuojant socialines paslaugas. Mat, niekas kitas geriau už pačią bendruomenę negali žinoti visų jos narių socialinių problemų ir suteikti reikalingą savalaikę pagalbą. Todėl pagrindinė atsakomybė organizuojant bei teikiant socialines paslaugas tenka savivaldybėms.

2004 m. socialinės paslaugos buvo toliau plėtojamoms, daugėjo įstaigų, paslaugų gavėjų ir socialinių darbuotojų. Buvo tobulinami ir rengiami

nauji teisės aktai, vykdomos programos, susijusios su socialinių paslaugų plėtra ir socialinių darbuotojų kvalifikacijos tobulinimu.

Statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2004 m. buvo apie 17,8 tūkst. socialinių paslaugų gavėjų stacionariose socialinių paslaugų įstaigose, 3,5 tūkst. – laikino gyvenimo įstaigose, 9,6 tūkst. gavo pagalbą namuose, 56,2 tūkst. – dienos globos įstaigose (iš viso – 87,1 tūkst.). Socialinių paslaugų gavėjai pagal paslaugų rūšis pateikiami 4.4.-1 iliustracijoje.

Socialinių paslaugų gavėjai 2004 m.

4.4.-1 iliustracija

Be to, dar apie 144 tūkst. gyventojų gavo kitas savivaldybės organizuojamas bendrąsias socialines paslaugas – nemokamo maitinimo, aprūpinimo būtiniaisiais daiktais, asmens higienos, transporto paslaugų organizavimo, aprūpinimo kompensacine technika ir kt.

2004 m. socialines paslaugas teikė apie 6,5 tūkst. socialinių darbuotojų. Apskričių pavaldumo globos įstaigose dirba apie 2,2 tūkst. socialinių darbuotojų, savivaldybių ir NVO įstaigose - apie 4,0 tūkst. socialinių darbuotojų. Apie 0,3 tūkst. asmenų socialinį darbą atlieka sveikatos priežiūros įstaigose, švietimo įstaigose, teisėsaugos institucijose.

4.4.1. Socialinių paslaugų plėtra

Socialinės paslaugos seniems žmonėms

Senyvi žmonės, kurie sudaro apie penktadalį mūsų visuomenės, yra pagrindiniai socialinių paslaugų vartotojai. 2004 m. stacionarios globos paslaugos seniems žmonėms buvo teikiamos 95 - iuose įvairaus tipo (valstybiniuose, savivaldybių, parapijiniuose) senelių namuose, metų pabaigoje juose gyveno 4,8 tūkst. gyventojų. Maždaug tiek pat senų žmonių (4,3 tūkst.) gauna pagalbos namuose paslaugas. Per metus senelių globos namuose apgyvendinama apie 1,1 tūkst. žmonių. Apie pusę globos namų gyventojų - vieniši asmenys, neturintys vaikų ir artimųjų.

Apskričių senų žmonių globos namų skaičius keletą metų nesikeičia, tačiau didėja savivaldybių senelių globos namų skaičius. Jeigu 1991 m. veikė 3 savivaldybių globos įstaigos, tai 2004 m. savivaldybėse veikė jau 55 senelių globos namai. Šiuo metu stacionarios globos paslaugos seniems žmonėms teikiamos 56 savivaldybėse, 10 tūkst. Lietuvos gyventojų tenka 14 stacionarios globos vietų (1990 m. – 6 vietos).

Socialinės paslaugos ypač reikalingos kaimo vietovėse, nes kaime maždaug ketvirtadalį (24 %) gyventojų sudaro 60 m. ir vyresnio amžiaus žmonės. Tenka pripažinti, kad socialinės paslaugos labiau prieinamos miesto gyventojams: tarp bendrųjų socialinių paslaugų gavėjų kaimo gyventojai sudaro maždaug trečdalį, tarp pagalbos namuose gavėjų – jų mažiau nei pusė.

Jau nemaža savivaldybių, kuriose senų žmonių globos problemos sprendžiamos kuriant stacionarius globai alternatyvias socialinių paslaugų įstaigas - dienos centrus, bendruomenės centrus arba stacionarių globos įstaigų bazėje steigiami socialinių paslaugų centrai, kurie teikia ir nestacionarias paslaugas. 2004 m. Lietuvoje veikė 36 bendruomenės centrai ir dienos centrai seniems žmonėms. Dienos centrai sudaro galimybę gerinti šių žmonių gyvenimo kokybę, nes seni žmonės turi galimybę bendrauti, kartu spręsti iškilančias problemas ir taip padėti sau bei kitiems.

Globos įstaigos seniems žmonėms (metų pab.)		
	2003	2004
Globos įstaigos seniems žmonėms, iš viso	94	95
jose gyventojų	4761	4780
Apskričių globos namai	7	7
juose gyventojų	1636	1627
Savivaldybių globos namai	54	55
juose gyventojų	2069	2089
Kitos globos įstaigos ¹	3	3
juose gyventojų	333	326
Nevyriausybines globos įstaigas	30	30
juose gyventojų	723	738

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys

4.4.1. – 1 lentelė

¹ Veisiejų pensionatas, globos namai „Tremtinių namai“, Gerontologijos ir reabilitacijos centras

Socialinės paslaugos žmonėms su negalia

Žmonių su proto ir psichine negalia skaičius pastaraisiais metais didėja, todėl didėja ir auga socialinių paslaugų poreikis šiai žmonių grupei. Statistikos departamento duomenims, 2004 m. invalidumas dėl psichikos ir elgesio sutrikimų buvo nustatytas beveik 3 tūkst. asmenų, t.y. 15 proc. daugiau nei 2002 m., o vaikų, turinčių psichikos ir elgesio sutrikimų, per tą laikotarpį padaugėjo beveik 2 kartus. Kasmet vis daugiau asmenų nustatomas invalidumas dėl nervų sistemos ligų.

Apskričių pavaldume 2004 m. buvo 22 stacionarios suaugusiųjų su proto negalia socialinės globos įstaigos, jose gyveno 5,3 tūkst. gyventojų, iš jų apie 30 proc. intensyviai slaugomų. 5 savivaldybėse įsteigti savarankiško gyvenimo namai, juose gyvena apie 100 gyventojų. Pagalbos namuose paslaugas gavo 4,4 tūkst. neįgaliųjų bei jų šeimų. Dienos globos paslaugas neįgaliems vaikams ir suaugusiems teikė 59 dienos (užimtumo, ugdymo) centrai.

Trijose apskričių pavaldumo vaikų ir jaunimo su proto negalia globos įstaigose 2004 m. pabaigoje gyveno 675 gyventojai, vienoje savivaldybės pavaldumo įstaigoje (Vilniaus m. vaikų pensione) – 57 vaikai.

Socialinės paslaugos rizikos grupių asmenims

Asmenims, neturintiems gyvenamosios vietos ar laikinai negalintiems ja naudotis, paslaugos teikiamos laikino gyvenimo įstaigose: nakvynės namuose, krizių centruose ir pan. 2004 m. pabaigoje 22 nakvynės namuose ir 15 krizių centrų gyveno apie 1200 asmenų. Per 2004 m. laikino gyvenimo namuose gyveno 3,5 tūkst. žmonių. Be to, nakvynės namuose buvo apie 300 laikino prieglobsčio vietų, kur kasdien dar apie 100 žmonių gaudavo prieglobstį vienai nakčiai.

Rizikos grupių asmenims bei jų šeimoms teikiamos ir pagalbos namuose paslaugos. 2004 m. tokios paslaugos buvo suteiktos apie 730 asmenų ar šeimų.

Socialinės paslaugos vaikams

2004 m. socialinės paslaugos našlaičiams, tėvų globos netekusiems vaikams buvo teikiamos 230 įvairių tipų ir įvairaus pavaldumo vaikų globos įstaigose: kūdikių namuose, bendrojo lavinimo internatinėse mokyklose bei specialiojo ugdymo centruose, apskričių, savivaldybių vaikų globos namuose, šeimynose, ikimokyklinio ugdymo globos grupėse ir pan. Juose buvo globojama 7,6 tūkst. vaikų.

2004 m. tėvų globos neteko 3,3 tūkst. vaikų, iš jų 41 proc. buvo iki 7 metų amžiaus. Šeimų (asmenų) globai buvo perduoti 1,4 tūkst. vaikų (42 proc.). Apie tris ketvirtadalius šių vaikų paėmė globoti artimi giminiai. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2004 m. pabaigoje buvo 14,5 tūkst. likusių be tėvų globos vaikų, iš jų 55 proc. buvo globojami šeimose, 2 proc. – šeimynose ir 43 proc. – įvairiose vaikų globos įstaigose. 2004 m. pabaigoje šeimose buvo globojama 8,0 tūkst. vaikų.

Pagerėjus socialiniam darbui su socialinės rizikos šeimomis, per pastaruosius 3 metus šių šeimų skaičius sumažėjo 1,8 tūkst. (10 proc.) ir 5,9 tūkst. (14 proc.) jose augančių vaikų. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, vaiko teisių apsaugos tarnybų įskaitoje 2004 m. pabaigoje buvo įrašyta 16,9 tūkst. socialinės rizikos šeimų, jose augo 36,9 tūkst. vaikų.

Plačiau apie vaikų globą žr. 4.2. skyriuje.

Nevyriausybinių organizacijos

Lietuvoje yra apie 1500 nevyriausybinių organizacijų. Iš jų 43,5 proc. dirba švietimo srityje, 31,1 proc. teikia socialines paslaugas, 25,4 proc. atstovauja gyventojų interesus. 2004 m. šalyje veikė šios nevyriausybinių organizacijų įsteigtos socialinių paslaugų įstaigos: 30 senų žmonių globos namų (738 gyventojai), 12 vaikų globos namų (385 vaikai), 18 ilgalaikės socialinės reabilitacijos įstaigų narkomanams (270 vietų; Narkotikų kontrolės departamento duomenys). Be to, veikė apie 100 nevyriausybinių organizacijų įsteigtų vaikų dienos centrų (juose socialinės paslaugos buvo teikiamos apie 7,4 tūkst. vaikų), beveik kiekvienoje savivaldybėje veikia po vieną ar keletą dienos centrų, teikiančių paslaugas neįgaliesiems.

4.4.2. Socialinių paslaugų politikos pokyčiai

Poreikiai socialinėms paslaugoms turi tendenciją didėti. Tai sąlygoja socialinės-demografinės tendencijos: socialinės rizikos šeimų ir jose augančių vaikų, neįgalųjų skaičiaus didėjimas, visuomenės senėjimas. Socialinių paslaugų tinklas dar nėra pakankamas.

Šiuo metu socialinių paslaugų sistema orientuota į pasyvią valstybės (savivaldybių) pagalbą, neskaitina paties žmogaus ieškoti savipagalbos būdų. Paslaugoms nėra taikomi kokybės vertinimo kriterijai, kokybės kontrolė realiai nevykdoma. Galiojantys teisės aktai nebeatitinka šių dienų poreikių ir tendencijų.

Kad socialinių paslaugų valdymas, teikimas, skyrimas būtų aiškiai reglamentuotas, kad būtų

apibrėžta savivaldybių ir valstybės atsakomybė, o paslaugos atitiktų joms taikomus reikalavimus, kad būtų nustatyta socialinių paslaugų priežiūra ir kontrolė, nuolat peržiūrimi, tobulinami bei rengiami nauji teisės aktai.

4.4.2.1. Teisės aktai ir jų projektai

Socialinių paslaugų poreikio asmeniui nustatymo metodika

Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu¹ patvirtintas Socialinių paslaugų poreikio asmeniui nustatymo principų ir tvarkos aprašas. Šiame apraše apibrėžiami pagrindiniai socialinių paslaugų poreikio asmeniui nustatymo kriterijai, procedūra, įvertinus asmens fizinį ir socialinį savarankiškumą, gyvenimo sąlygas ir šeimos narių pagalbą, rekomenduojamos socialinės paslaugos. Aprašas taikomas nustatant individualų socialinių paslaugų poreikį asmenims, kurie kreipėsi prašydami savivaldybės ar valstybės organizuojamų socialinių paslaugų, finansuojamų iš savivaldybės ar valstybės biudžetų.

Socialinių paslaugų poreikis asmeniui nustatomas identifikuojant jo savarankiškumo lygį ir atsižvelgiant į asmens poreikių sritį bei priskyrimą socialinei grupei, užpildant Aprašo priede pateiktą Socialinių paslaugų asmeniui poreikio vertinimo formą. Asmens socialinių paslaugų poreikį nustato asmens gyvenamosios vietos savivaldybės (seniūnijos) socialinis darbuotojas, sprendimą dėl socialinių paslaugų skyrimo priima savivaldybės administracija. Tais atvejais, kai asmuo gauna socialines paslaugas namuose ar socialinių paslaugų įstaigoje, socialinių paslaugų poreikį vertina socialinių

¹ Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gegužės 28 d. įsakymas Nr. A1-146 „Dėl socialinių paslaugų poreikio asmeniui principų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ (Žin., 2004, Nr. 88-3256).

paslaugų įstaigos ar pagalbos namuose tarnybos socialinis darbuotojas. Apraše numatytos asmenų, pageidaujančių gauti socialines paslaugas, teisės ir pareigos, skundų nagrinėjimo tvarka, informacijos apie asmenis saugojimas.

Tikimasi, kad šio Aprašo taikymas suteiks galimybę asmenims gauti tokias socialines paslaugas, kurios geriausiai atitiks jų poreikius.

Socialinių paslaugų įstatymo projektas

Parengtas naujas Socialinių paslaugų įstatymo projektas.

Įstatymo projekte numatyti pagrindiniai socialinių paslaugų organizavimo ir valdymo pagrindai, socialinių paslaugų teikimo, skyrimo ir gavimo sąlygos, socialinių paslaugų kontrolės ir priežiūros, finansavimo, mokėjimo už socialines paslaugas principai.

Priėmus naują Socialinių paslaugų įstatymą, bus praplėstos socialinių paslaugų gavėjų grupės, nustatytas detalesnis ir objektyvesnis asmens poreikio paslaugai vertinimas, patikslintos savivaldybių, apskričių viršininkų funkcijos, bus patikslinami socialinių paslaugų finansavimo šaltiniai ir numatomos naujos finansavimo formos - palaiptam atsakoma tiesioginio apskričių pavaldumo įstaigų finansavimo iš valstybės biudžeto ir pereinama prie valstybės dotacijų savivaldybėms skyrimo kai kurioms socialinėms paslaugoms organizuoti, nustatomi vienodi reikalavimai socialinių paslaugų teikėjams nepriklausomai nuo jų pavaldumo bei sudarytos vienodos galimybės konkuruoti socialinių paslaugų rinkoje, sudarytos galimybės teikti socialines paslaugas pelno siekiantiems subjektams. Išlaikant solidarumo principą nustatomas diferencijuotas mokėjimas už socialines paslaugas atsižvelgiant į asmens galimybes mokėti už jas – sudarytos galimybės labiausiai skurstantiems asmenims gauti socialines paslaugas nemokamai, o turintiems galimybę mokėti - padengti didžiąją dalį savivaldybės organizuojamų socialinių paslaugų išlaidų ar paskatinti šiuos asmenis naudotis privačių subjektų teikiamomis paslaugomis. Bus nustatytas vieningas socialinės globos įstaigų licencijavimas bei socialinės globos normų sistema.

Reformuojant socialinių paslaugų sistemą socialinių paslaugų poreikio asmeniui (šeimai) vertinimą bei paslaugų organizavimą ir teikimą numatoma kuo daugiau susieti su pinigines socialinės paramos, vaiko teisių apsaugos, užimtumo, socialinio būsto teikimo, specialiosios pagalbos ir

techninės pagalbos, sveikatos priežiūros, švietimo ir ugdymo priemonėmis.

Socialinių paslaugų kokybės normų projektas

Socialinių paslaugų kokybės normų kūrimas buvo pradėtas nuo socialinės globos vaikams normų kūrimo. Socialinės globos vaikams normų projektas buvo parengtas 2004 metais, įgyvendinant Lietuvos socialinės politikos ir bendruomeninių socialinių paslaugų plėtros projekto (finansuojamo iš SIDA (Švedijos tarptautinės plėtros agentūra) Patikos fondo (Trust fond) lėšų) IV komponentės veiklas – "Parengti nacionalinius standartus bei sukurti vieningą monitoringo sistemą".

Rengiant socialinės globos vaikams normas dalyvavo SADM, Švietimo ir mokslo ministerijų specialistai, Socialinės įstaigos priežiūros ir audito departamento atstovai, mokslininkai, paslaugų teikėjai-praktikai, užsienio šalių ekspertai.

2004 m. parengti dienos, ilgalaikės globos, globos šeimose ir šeimynose normų projektai, kurie taikytini likusiems be tėvų globos, negalią bei rizikos faktorius turintiems vaikams. Reglamentuojamos tokios pagrindinės sritys: Paslaugos paskyrimas ir planavimas; Personalas; Aplinka ir būstas; Valdymas ir administravimas; Vaiko vystymosi poreikių užtikrinimas; Šeimos namų aplinkos sukūrimas (Vaiko gerovės sukūrimas).

Įgyvendinant minėtą projektą, buvo organizuoti mokymai, kuriuose, be normas rengusių darbo grupės narių dalyvavo ir kai kurių valstybinių bei savivaldybių vaikų globos įstaigų vadovai. Mokymai vyko 7 dienas, trimis etapais, juose dalyvavo apie 25 žmonės. Mokymo programos dalyviai susipažino su socialinės globos normų esme bei svarba siekiant socialinių paslaugų kokybės, kokybinių reikalavimų įgyvendinimo etapais bei vertinimo kriterijų formulavimo bei taikymo principais. Mokymo dalyviai įgijo žinių apie socialinės globos normų taikymo bei įgyvendinimo procesą, susiejant jį su ateityje numatomos reikalavimų kontrolės sistema.

Monitoringo (stebėsenos) sistemos sukūrimas – tai kitas socialinės globos normų įgyvendinimo etapas, turintis garantuoti ne tik normų įgyvendinimą, bet ir tai, kad šios normos būtų išmatuojamos, realios, pritaikomos skirtingoms socialinių paslaugų rūšims bei paslaugų tipams.

Todėl informacijai paskleisti bei praktiškai socialinės globos vaikams normų projekto veiki-

mui patikrinti 2005 metais planuojama atlikti pilotinį normų įdiegimo projektą vienos apskrities teritorijos (planuojama - Šiaulių) vaikų globos įstaigose.

Paslaugų kokybės kontrolės kūrimas neatsiejamas nuo metodinės paramos paslaugų teikėjams. Projektinės normų nuostatos ne tik atspindi kokybinę paslaugų teikimo pusę, bet ir garantuoja vaikų teises. Tai sietina su naujomis paslaugų teikėjo darbo formomis, kurių taikymas turi stiprinti ryšį su šeima ar vaikui artimais žmonėmis bei bendruomene. Todėl svarbu, kad pirmajame normų įgyvendinimo etape būtų pasiekta, jog monitoringą atliekančios struktūros net iki 75 proc. savo pastangų skirtų teikti metodinę paramą paslaugų teikėjams. Tai būtų galima vertinti kaip tam tikrą pasiruošimą licencijavimo sistemos įdiegimui, kuri, manome, pradės veikti nuo 2010 metų ir bus taikoma visoms socialinės globos paslaugas vaikams teikiančioms globos įstaigoms nepriklausomai nuo jų pavaldumo.

2004 m. pabaigoje pradėtas rengti socialinės globos pagyvenusiems asmenims normų projektas. Iki 2007 metų numatoma parengti socialinių paslaugų kokybės reikalavimus (normas) visoms socialinių paslaugų gavėjų grupėms.

Socialinių darbuotojų dienos paskelbimas

2004 m. rugsėjo 27 diena Lietuvoje pirmą kartą buvo oficialiai minima kaip Socialinių darbuotojų diena. Socialinių darbuotojų diena įteisinta Atmintinų dienų įstatymo 1 straipsnio pakeitimo įstatymu². Šį įstatymo pakeitimą pateikė Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, atsižvelgdama į Lietuvos socialinių darbuotojų asociacijos prašymą.

Minėti socialinių darbuotojų dieną rugsėjo 27-ąją pasirinkta neatsitiktinai. Tai šv. Vincento Pauliečio diena. Šv. Vincentas Paulietis (1581-1660 m.) buvo prancūzų kunigas, pamokslininkas, vienuolių įkūrėjas. Jis laikomas visų labdarinių organizacijų globėju, socialinio judėjimo pradininku. 1737 m. Vincentas Paulietis buvo paskelbtas šventuoju. Lietuvos socialinių darbuotojų asociacijos iniciatyva rugsėjo 27 diena buvo pripažinta socialinio darbuotojo profesinės šventės diena.

Šią šventę Lietuvoje paminėjo apie 5000 socialinių darbuotojų-praktikų. Kasmet didėja ne tik jų skaičius, bet ir profesionalumas, teikiamų pa-

slaugų kokybė bei reikšmė sprendžiant visuomenės socialines problemas. Tikimasi, kad Socialinių darbuotojų dienos paskelbimas prisidės prie socialinio darbuotojo profesijos prestižo didinimo, atkreips didesnę visuomenės dėmesį į socialinio darbo profesionalų reikšmę sprendžiant šalies socialines problemas bei prisidedant prie jos narių gerovės plėtros.

4.4.2.2. Programos ir projektai

Socialinių darbuotojų atestavimas ir kvalifikacijos kėlimas

Įgyvendinant Socialinių darbuotojų pirminio atestavimo programą, socialiniams darbuotojams praktikams, neturintiems socialinio darbo išsilavinimo 1999-2004 m. buvo organizuojami kvalifikacijos kėlimo kursai bei suteikiamos socialinio darbuotojo kvalifikacinės kategorijos. Mokymus pagal šią programą jau baigė apie 4,3 tūkst. socialinį darbą dirbančių asmenų ir atitinkamą kvalifikacinę kategoriją įgijo apie 5,0 tūkst. socialinių darbuotojų-praktikų.

2004 m. Socialinių darbuotojų pirminio atestavimo programa užsibaigta. (Detalesnė informacija apie 1999-2004 m. atestuotus socialinius darbuotojus, jų įgytą kvalifikacinę kategoriją pateikta Socialiniame pranešime 2003).

Socialinių darbuotojų atestavimą numatoma tęsti 2005 m.

Metodiniai centrai

Įgyvendinant Socialinio darbo metodinių centrų projektą, atrinkta 12 novatoriškai dirbančių socialinių paslaugų įstaigų ir organizacijų, kurios tapo socialinio darbo metodiniais centrais. Numatyta, kad metodiniai centrai šalia savo pagrindinių funkcijų atliks ir praktinio mokymo, inovacijų diegimo ir išbandymo bei gerosios patirties sklaidos kitoms panašaus pobūdžio įstaigoms funkcijas.

Stokholmo universiteto specialistai 2004 m. sausio–kovo mėnesiais apmokė po 3 darbuotojus (iš viso 36 asm.) iš kiekvieno metodinio centro, kurie dirbs metodinių centrų instruktoriais. Apmokyti metodinių centrų darbuotojai savo specializacijos srityje organizuos kvalifikacijos tobulinimo kursus darbuotojams, plėtojantiems socialinį darbą įvairiose Lietuvos įstaigose.

² Lietuvos Respublikos Atmintinų dienų įstatymo 1 straipsnio pakeitimo įstatymas Nr. IX-2442 (Žin., 2004, Nr. 141-5159).

Socialinio darbo metodiniai centrai veiklą pradėjo 2004 m. spalio mėn. Pagrindinis jų tikslas - suteikti kvalifikuotą pagalbą socialiniams darbuotojams, dirbantiems jau veikiančiose socialinėse institucijose, kad jie galėtų pagelbėti kolegoms iš naujų institucijų pritaikyti sukauptą patirtį, teikiant aukštos kokybės socialines paslaugas.

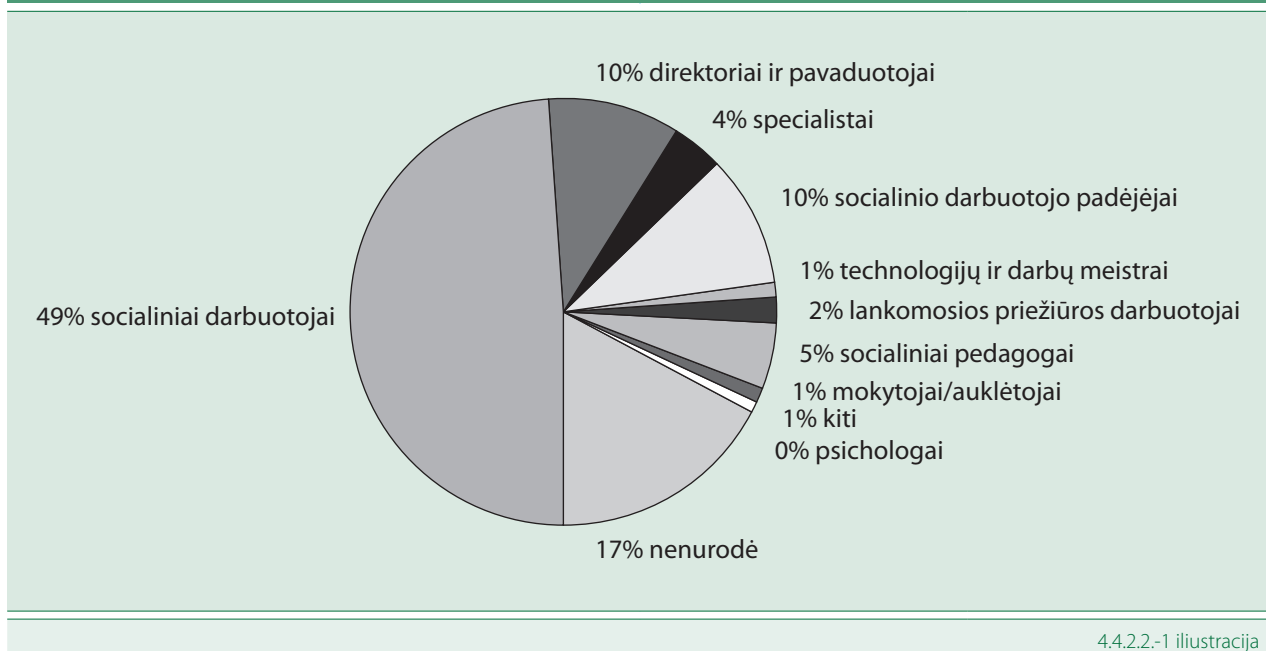
2004 m. pagal Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos patvirtintas mokymo programas vienuolikoje socialinio darbo metodinių centrų vykusiuose mokymuose dalyvavo 510 darbuotojų iš įvairių socialines paslaugas teikiančių įstaigų.

Kadangi metodinių centrų veikla buvo nukreipta teikti pagalbą ir dalintis patirtimi su

socialiniais darbuotojais, tai didžioji dauguma metodiniuose centruose apmokytų darbuotojų yra socialiniai darbuotojai (49 proc.) bei socialinių darbuotojų padėjėjai (10 proc.). Kiti mokymų dalyviai – taip pat susiję su socialiniu darbu socialiniai pedagogai, Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojai (5 proc.) bei lankomosios priežiūros darbuotojai (2 proc.).

Siekiant įvertinti darbuotojų nuomonę apie metodinių centrų veiklą, jų pateiktos medžiagos naudingumą bei nustatyti jų poreikį toliau kelti kvalifikaciją metodiniuose centruose, dalyviams buvo pateikta mokymų vertinimo anketa. Ją užpildė 463 darbuotojai (tai sudarė 90 proc. visų dalyvavusių mokymuose).

Mokymų dalyviai (pareigos)

4.4.2.2.-1 iliustracija

Metodinių centrų mokymų dalyviai pabrėžė, kad dėstoma medžiaga yra įdomiai perteikiama, nauja, pagrįsta praktiniais stebėjimais bei tyrimais. Parengta dalomoji medžiaga buvo aktuali ir naudinga. Dalyviai turėjo galimybę diskutuoti rūpimais klausimais bei pasidalyti sėkminga patirtimi.

Psichologinės pagalbos telefonu tarnybų rėmimas

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija dalyvauja įgyvendinant Savižudybių prevencijos 2003-2005 m. programos priemones, apmokėda-

ma valstybės biudžeto lėšomis gyventojų skambučius į psichologinės pagalbos telefonu tarnybas. 2004 m. skambučiams į 11 psichologinės pagalbos linijų apmokėti buvo skirta 190 tūkst. litų.

Telefoninių tarnybų teikiamos paslaugos - tai vienas iš lengviausiai prieinamų būdų gauti psichologinę pagalbą ir paramą esant krizinei situacijai, suicidiniams ketinimams. Tokios pagalbos poreikį liudija didėjantis skambučių skaičius į tarnybas.

Nuo 2004 m. palaipsniui sudaroma galimybė į efektyviai veikiančias linijas prisiskambinti ir iš mobiliojo ryšio operatorių tinklą. Tai lemia skambučių į linijas padaugėjimą.

Siekiant sustiprinti kokybiškas paslaugas teikiančių tarnybų veiklą bei numatyti pastovų jų dalinio administravimo išlaidų šaltinį, ministerija inicijavo Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo³ pakeitimą, kurį įgyvendinant nuo 2005 m. apmokami ne tik gyventojų skambučiai į psichologinės pagalbos telefonu linijas, bet ir skiriamos lėšos padengti dalinėms tarnybų administravimo išlaidoms (koordinatorių ir konsultantų darbo užmokesčiui, informacinei sklaidai, savanorių išlaidų, susijusių su savanoriškų darbų atlikimu, finansavimui).

2004 metų pabaigoje veikė 8 linijos, jungiančios 17 psichologinės pagalbos telefonu tarnybų, teikiančių gyventojams psichologinę pagalbą telefonu: Vaikų linija, Jaunimo linija, Moksleivių linija, Rusakalbų linija, Vilties linija, 2 profesionalios psichologinės pagalbos telefonu linijos, Psichologinės pagalbos moterims linija.

Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programa

Siekdama plėtoti pažangias socialinių paslaugų teikimo formas bendruomenėje kurti socialinių paslaugų tinklą savivaldybėse bei apskrityse ir garantuoti socialinių paslaugų teikimą labiausiai pažeidžiamoms asmenų grupėms, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu⁴, 2004 metais organizavo naują Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programos (toliau - Programa) projektų atrankos konkursą.

Konkursui buvo pateiktas 141 socialinių paslaugų įstaigų plėtros projektas. Bendra šiais projektais prašoma suma iš 2004 m. Programos siekė

11,83 mln. litų. Programai įgyvendinti 2004 m. iš valstybės biudžeto skirta iš viso 1,6 mln. litų.

Įgyvendinant Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programą, 2004 metais aukščiausias prioritetas buvo teikiamas projektams, kurie numatė mišrių socialinių paslaugų įstaigų, kuriose pagalba teikiama įvairioms socialinėms gyventojų grupėms, tinklo plėtojimą bendruomenėje. Kiti prioritetai buvo teikiami projektams, numatantiems dienos socialinių paslaugų įstaigų bei laikino gyvenimo įstaigų plėtrą.

Iš Programos projektų atrankos 2004 m. konkursui pateiktų projektų atrinkti 18 geriausių socialinių paslaugų įstaigų plėtros projektų, kurie įgyvendinti 15 savivaldybių: 3 iš jų skirti neįgaliesiems, 3 – socialinės rizikos šeimoms ir vaikams, 1 – socialinės rizikos suaugusiems asmenims ir 11 projektų skirti mišrioms socialinėms paslaugoms plėtoti. Įgyvendinus šiuos socialinių paslaugų įstaigų plėtros projektus socialinės paslaugos pradėtos teikti apytiksliai 990 klientų per mėnesį, įkurtos 83 naujos darbo vietos.

Socialines paslaugas numatoma plėtoti siekiant socialinių paslaugų veiksmingumo, kokybės, sudarant teisingas, administracines, finansines sąlygas organizuoti ir teikti socialines paslaugas, užtikrinant būtinuosius asmens poreikius ir skatinant jį patį aktyviai ieškoti savipagalbos būdų. Tikimasi, kad aktyvus nevyriausybinių organizacijų, savanorių ir privačių teikėjų įtraukimas į socialinių paslaugų teikimo procesą, savivaldybių ir paslaugų teikėjų gerosios patirties sklaida padės kurti socialinių paslaugų gavėjų poreikius atitinkančią, kokybę garantuojančią socialinių paslaugų infrastruktūrą.

4. 5. NEĮGALIŲJŲ SOCIALINĖ INTEGRACIJA

Šiuo metu vis labiau įsitvirtina toks socialinis neįgaliųjų integracijos modelis, kurio pagrindą sudaro negalios kaip konflikto tarp žmogaus ir aplinkos suvokimas. Įsivyrėja nuomonė, kad gydymas ir rehabilitacija, nors ir labai svarbios sritys, tačiau tai tik nedidelė neįgaliųjų žmonių poreikių dalis, o tolesnė

integracija į visuomenę priklauso nuo aplinkos pritaikymo, keitimo ir visapusiškų sąlygų savarankiškam gyvenimui sudarymo. Senieji metodai, kurių pagrindas buvo gailestis bei neįgaliųjų bejėgiškumo suvokimas, šiuo metu nebeįgyvendinami. Dabar imamas kitokių veiksmų, pradedant neįgaliųjų reabilitavimu,

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 10 d. nutarimas Nr. 451 „Dėl savižudybių prevencijos 2003-2005 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 93-4203; 2004, Nr. 134-4861).

⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 18 d. nutarimas Nr. 1178 „Dėl Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2004 - 2006 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 90-4075).

kad jie galėtų sėkmingai integruotis į visuomenę, ir baigiant globaline filosofija, kurios tikslas keisti visuomenę ta linkme, kad ji įtrauktų visus žmones, taip pat ir neįgaliuosius.

Socialinės integracijos modelis didelį dėmesį skiria įstatyminei bazei, kuri turi padėti išvengti neįgaliųjų diskriminavimo dėl jų turimų specialiųjų poreikių.

Šioje dalyje aprašomi pagrindiniai neįgalumą apibūdinantys rodikliai, nurodomos įgyvendinamos socialinės integracijos programos, aptariamas teisinės bazės, reglamentuojančios neįgaliųjų socialinę integraciją, kūrimas ir tobulinimas, atlikti moksliniai tyrimai.

Pagrindiniai neįgalumą apibūdinantys rodikliai

Kiekvienais metais Socialinės apsaugos ir darbo ministerija renka ir sistemina informaciją apie neįgaliuosius. Ministerijos duomenimis, 2004 m. šalyje gyveno 243 548 asmenys, gaunantys invalidumo pensijas ir apie 2 tūkstančiai asmenų, kurie neturėjo teisės gauti jokios invalidumo pensijos, t.y. apie 7 proc. visų šalies gyventojų.

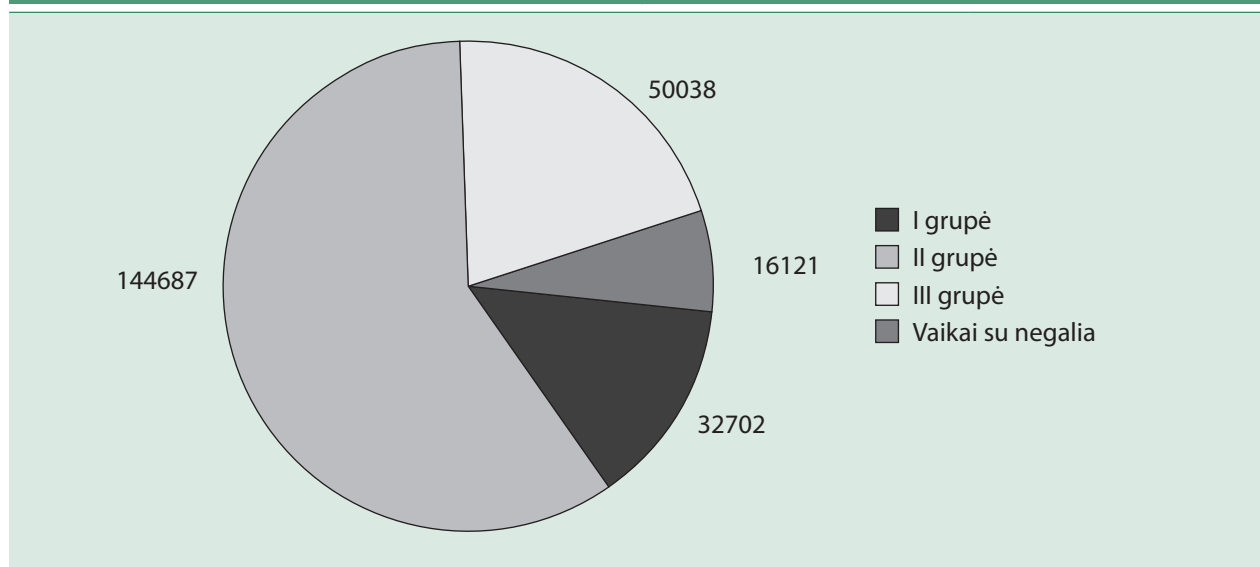
Neįgaliųjų skaičius mūsų šalyje atitinka Jungtinių Tautų Organizacijos duomenis, kad pasaulyje žmonės su negalia sudaro apie 10 procentų visų gyventojų. Kaip rodo 4.5-1 iliustracija, didžiausia dalis neįgaliųjų - asmenys, kuriems nustatyta II invalidumo grupė – 144 687, šie asmenys sudarė

net 59 procentus visų neįgaliųjų skaičiaus. Pačios sunkiausios, t.y. I invalidumo grupės, asmenys sudaro apie 13 procentų viso neįgaliųjų skaičiaus. Tai asmenys, kurie dėl ligos ar kitų sveikatos sutrikimų patys negali pasirūpinti savo asmeniniu, socialiniu ar visuomeniniu gyvenimu ir kuriems reikalinga nuolatinė kito asmens pagalba, slauga ar priežiūra. Neįgaliųjų, kuriems nustatyta III invalidumo grupė, 2004 m. buvo 50 038 arba 21 procentas bendro neįgaliųjų skaičiaus, vaikų su negalia iki 18 metų buvo 16 121 arba 7 procentai.

Visuomenės senėjimo procesas turi įtakos ir neįgaliųjų skaičiaus didėjimui – daugėjant vyresnio amžiaus žmonių, didėja ir jų lyginamoji dalis bendrame neįgaliųjų asmenų skaičiuje. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, net 36 procentų neįgaliųjų sudaro asmenys, sulaukę pensinio amžiaus. Darbingo amžiaus asmenys, kuriems nustatyta invalidumo grupė, sudarė apie 57 procentus, vaikai su negalia - apie 7 procentus iš bendro neįgaliųjų skaičiaus.

Dažniausiai vaikai pripažįstami neįgaliais dėl nervų sistemos ir jutimo organų ligų. 2004 m. -25 proc. pirmą kartą pripažintų neįgaliaisiais vaikų. Sumažėjo vaikų su įgimtomis anomalijomis skaičius, 2004 m. jų nustatyta 14 proc. mažiau nei 2003 m., tačiau, lyginant su 2003 m., du kartus padaugėjo psichikos ir elgesio sutrikimų turinčių vaikų. Vyresniems žmonėms invalidumas dažniausiai nustatomas dėl kraujotakos sistemos (2004 m. -29 proc.) ir skeleto - raumenų sistemos ligų (19 proc.)

Neįgaliųjų pasiskirstymas pagal invalidumo grupes 2004 m.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenys

4.5.-1 iliustracija

bei piktybinių navikų (13 proc.)

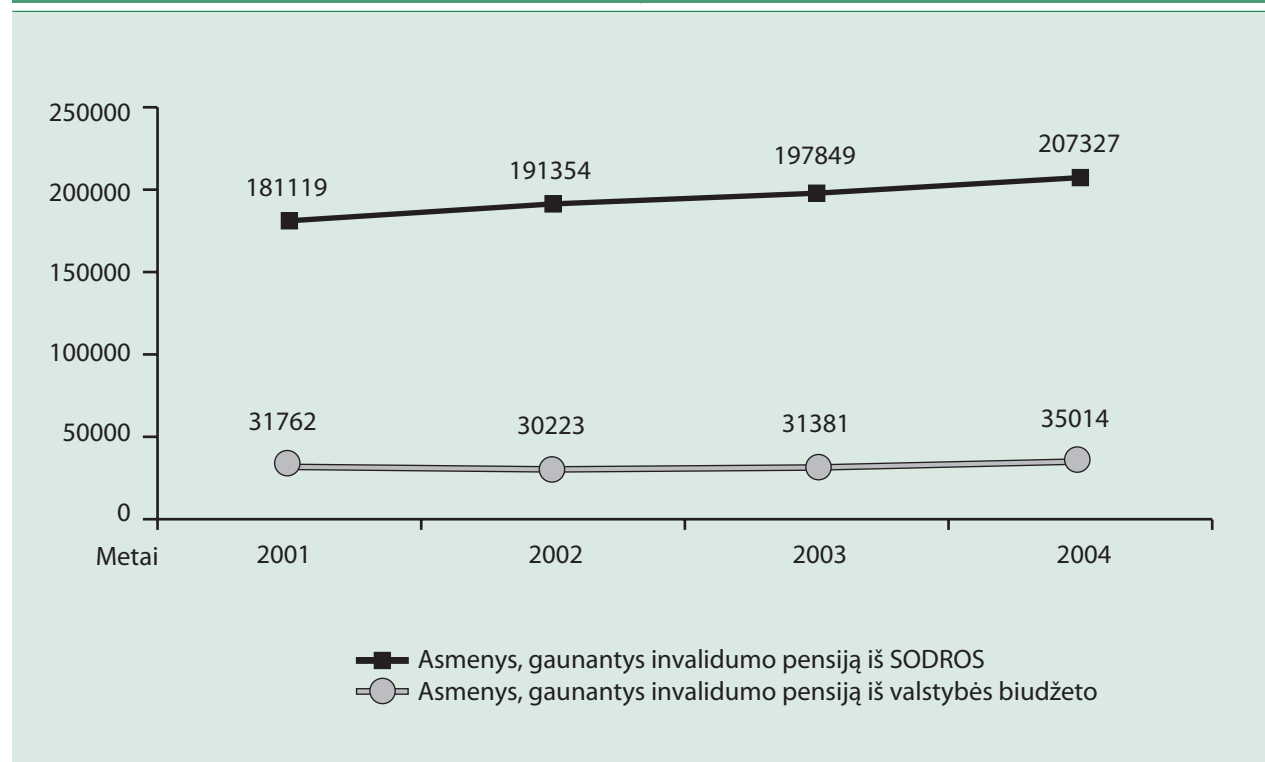
Neįgaliesiems teikiamas socialines garantijas galima būtų suskirstyti į dvi pagrindines grupes – piniginės garantijos ir socialinės paslaugos. Pensijų, šalpos pensijų, įvairių kompensacijų ir lengvatų sistema tiesiogiai susijusi su invalidumo nustatymu. Kadangi nustatant invalidumą nustatyme vyrauja medicininis faktorius, pensijos dydis ir teisė į kitokią materialinę pagalbą susiję su invalidumo grupe.

Piniginėmis socialinės apsaugos priemonėmis iš dalies kompensuojamos dėl negalios prarastos pajamos. Lietuvos Respublikos įstatymai numato valstybinę socialinio draudimo invalidumo pensiją, šalpos (socialinę) pensiją, taip pat tam tikras lengvatas, kompensacijas ir pašalpas.

Neįgalūs asmenys, kuriems nustatyta invalidumo grupė, įgyja teisę gauti invalidumo pensiją, kuri valstybiniu socialiniu draudimu draustiems asmenims mokama iš Valstybinio socialinio draudimo fondo (toliau - SODRA) lėšų, nedraustiems valstybiniu socialiniu draudimu mokama iš valstybės biudžeto lėšų (šalpos ir socialinės pensijos). Kaip rodo 2 iliustracijos duomenys, šalpos invalidumo pensijas gaunančių asmenų skai-

čiaus pokyčiai yra nežymūs ir, lyginant su 2001 m., šių asmenų skaičius padidėjo 3252, tad dabar sudaro 35 014. Tai galima paaiškinti tuo, kad, vadovaujantis Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymo pakeitimu, nuo 2004 m. balandžio 1d. vaikams invalidumas nustatomas ne iki 16 metų, bet iki 18 metų amžiaus. Tačiau to negalima pasakyti apie asmenis, gaunančius SODROS invalidumo pensijas. Šis skaičius kiekvienais metais po truputį didėja ir, lyginant su 2001 m. duomenimis 2004 m. tokių asmenų buvo apie 13 procentų daugiau, t.y. 207 327. Šios asmenų kategorijos skaičiaus didėjimą paskatino didelis nedarbo lygis, dideli reikalavimai darbo rinkoje, ilginamas pensinis amžius, taip pat įtakos turėjo tai, kad buvo priimtas naujas Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas, kuris reglamentuoja, jog asmenims, sulaukusiems pensinio amžiaus, darbingumo lygis nebus nustatomas, todėl žmonės, siekdami įgyti tam tikras lengvatas ir socialines garantijas, būdami priešpensinio amžiaus siekė, kad jiems būtų nustatyta invalidumo grupė iki naujojo įstatymo įsigaliojimo. Plačiau apie naująjį įstatymą rašoma kituose šios dalies skyriuose.

Asmenų, gaunančių invalidumo pensijas skaičiaus dinamika

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenys

4.5.-2 iliustracija

Pagrindinės 2004 metais vykdytos programos neįgaliųjų socialinės integracijos srityje

Gyventojų aprūpinimas techninės pagalbos priemonėmis

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymą ir siekiant gerinti medicininę, profesinę ir socialinę invalidų reabilitaciją, jų medicininį socialinį ir techninį aptarnavimą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija vykdo gyventojų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis programą. Pagrindinis šios programos uždavinys – aprūpinti neįgalius asmenis techninės pagalbos priemonėmis. Programa įgyvendinama ne tik aprūpinant neįgalius asmenis techninės pagalbos priemonėmis, bet ir jas remontuojant.

Šios funkcijos vykdymas pavestas Techninės pagalbos neįgaliesiems centrai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Centras). 2004 m. Centras savo veiklą vykdė pagal 2004-2006 metų strateginiame veiklos plane numatytus tikslus, įgyvendindamas dvi programas, t.y. Gyventojų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis ir Efektyvios gyventojų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis šalies regionuose sistemos sukūrimo ir įgyvendinimo programas.

Gyventojų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis programa

Kaip ir kiekvienais metais, 2004 m. buvo vykdomos techninės pagalbos priemonių viešojo pirkimo procedūros. Šios programos vykdymui iš valstybės biudžeto buvo skirta 2 735, tūkst. Lt.

2004 m. įsigyta 2 669 vnt. techninės pagalbos priemonių, kainuojančių virš 500 Lt, iš jų: 338 vnt. vaikiškų priemonių (20 vnt. stovų vaikams su CP; 32 vnt. medinių darbo kėdžių; 186 vnt. stumiamų vežimėlių; 25 vnt. vežimėlių vaikams su CP; 12 vnt. vežimėlių su atlenkiama nugaros ir galvos atrama ir kt. taip pat 2331 vnt. suaugusių technikos: 135 pneumatinės sėdynės nuo pragulų; 15 vnt. stovų; 60 vnt. sudedamų vonių; 2001 vnt. įvairių tipų vežimėlių ir kt.

Techninės pagalbos priemonių, kainuojančių iki 500 Lt, 2004 m. įsigyta 21349 vnt. Iš jų: 20989 vnt. suaugusių techninės pagalbos priemonių (9000 vnt. ramentų; 2630 vnt. įvairių lazdu; 1560 vnt. vaikštynių; 706 vnt. pragulų profilaktikos

čiužinių; 160 vnt. sėdynių nuo pragulų; 1152 vnt. tualetinių kėdžių; 4680 vnt. lazdu antgalių; 280 vnt. suoliukų į vonią ir kt.), 360 vnt. vaikų techninės pagalbos priemonių (20 tualetinių kėdžių; 55 vnt. įvairių tipų vaikštynių; 25 kėdžių kampų; 30 čiužinių mankštai; 10 vnt. čiužinių nuo pragulų; 5 vnt. sėdynių nuo pragulų; 190 vnt. ritinių mankštai).

Paramos būdu gauta 1142 vnt. įvairių techninės pagalbos priemonių.

Pagal sudarytas remonto ir individualaus pritaikymo sutartis atlikta remonto paslaugų už 256 448 litus ir suremontuota bei pritaikyta 2240 vnt. įvairių techninės pagalbos priemonių

Per 2004 metus techninės pagalbos priemonėmis buvo aprūpinta 14 tūkst. gyventojų. Poreikis kompensacinės technikos priemonėms patenkintas apie 67 proc.

Efektyvios gyventojų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis šalies regionuose sistemos sukūrimo ir įgyvendinimo programa

Siekiant efektyviau ir racionaliau tenkinti neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis poreikį, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengė Neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis 2004-2010 m. strategiją. Strategijos tikslas - sukurti vieningą teisinę, ekonominę ir organizacinę sistemą, kuri, racionaliau naudojant valstybės biudžeto lėšas, pagerintų žmonių su judėjimo, regos ir klausos sutrikimais aprūpinimą techninės pagalbos priemonėmis ir palengvintų medicininę, socialinę bei profesinę reabilitaciją. Strategija taikoma Centrai, savivaldybėms, sveikatos priežiūros įstaigoms, visuomeninėms neįgaliųjų organizacijoms.

Pagrindinės strategijos įgyvendinimo kryptys:

- tobulinti teisinę sistemą bei siekti kuo veiksmingiau patenkinti techninės pagalbos priemonių dėka neįgaliųjų specialiuosius poreikius;
- įvertinti teikiamų paslaugų kokybę ir jas gerinti atskirose apskrityse steigiant teritorinius padalinius šalyje;
- racionaliau naudoti valstybės biudžeto lėšas.

Įgyvendinant šią strategiją, 2004 m. savo veiklą pradėjo Techninės pagalbos neįgaliesiems centro Šiaulių ir Klaipėdos regioniniai skyriai.

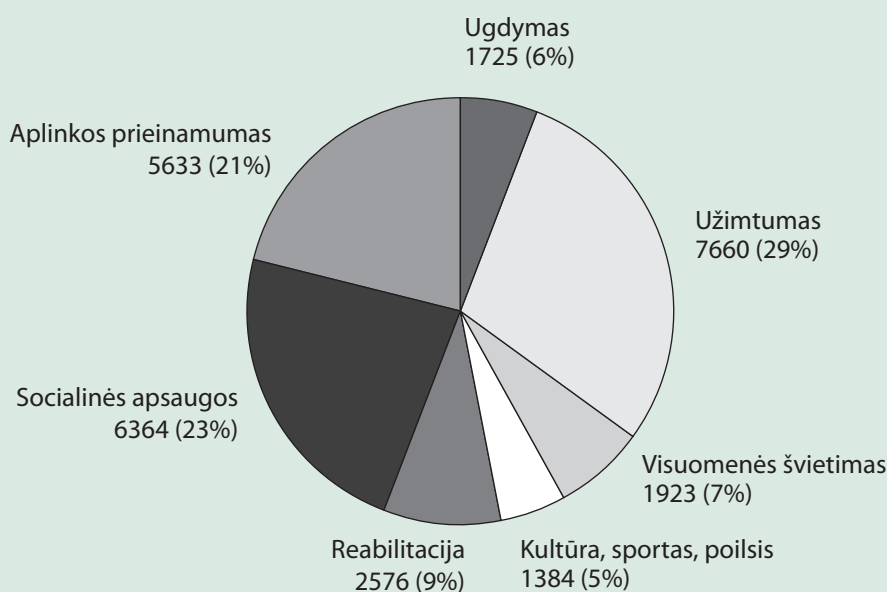
Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos programos priemonių įgyvendinimas

Lietuvos Invalidų reikalų taryba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 metais vykdė Žmonių su negalia socialinės integracijos programą (toliau - programa), kuri rengiama pagal Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos programos priemones. Šios programos tikslas - sudaryti sąlygas ir lygias galimybes neįgaliesiems

dalyvauti visuomenės gyvenime. Šios programos vykdymui iš valstybės biudžeto 2004 m. buvo skirta 27 201,8 tūkst. Lt.

2004 m. finansuotos neįgaliųjų socialinės integracijos programos pagal 7 prioritetines sritis, - rehabilitacija (profesinė, psichosocialinė, savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas), socialinės paslaugos, aplinkos prieinamumas, ugdymas, užimtumas, visuomenės švietimas, kultūra, sportas, poilsis.

Žmonių su negalia socialinės integracijos programai skirtų lėšų panaudojimas 2004 m. (tūkst. Lt ir proc.)

Lietuvos invalidų reikalų tarybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys

4.5.-3 iliustracija

Kaip liudija pateikta 4.5-3 iliustracija, daugiausia dėmesio 2004 m. buvo skiriama neįgaliųjų užimtumo, socialinių paslaugų teikimo bei aplinkos prieinamumo sritims.

Užimtumas. Žmonių su negalia socialinės integracijos programų užimtumo srityje tikslas - įtraukti neįgaliosius į darbo rinką, padedant įsidarbinti, plėtojant namudinį, patentinį darbą, naujų informacinių technologijų panaudojimą, taikant bendras bei individualias programas, taip pat garantuoti alternatyvias užimtumo formas - darbo terapiją, bendrąjį užimtumą. Tuo tikslu finansuotos trys pagrindinės priemonės - įdarbinimas laisvojoje darbo rinkoje, darbo terapija, bendrasis užimtumas. Įgyvendinus šias priemones buvo įdarbinta,

užimta darbo terapija ir kitomis užimtumo formomis per 5750 neįgaliųjų.

Valstybinio socialinio draudimo fondo duomenimis, dirbančių ir gaunančių invalidumo pensiją asmenų padaugėjo nuo 24 tūkst. 2004 m. pradžioje iki 28,7 tūkst. 2005m. pradžioje. 2004 metais dirbo kas septintas invalidumo pensininkas.

Lietuvos darbo biržos duomenimis, 2004 m. buvo įregistruota 9,8 tūkst. bedarbių, kurie buvo pripažinti neįgaliaisiais. Per metus įsidarbino 2,7 tūkst. neįgaliųjų.

Socialinės paslaugos. Žmonių su negalia socialinės integracijos programų socialinių paslaugų srityje tikslas - tenkinti dėl negalios atsiradusius specialius poreikius bendruomenės

lygio socialinėmis paslaugomis. Tad 2004 m. buvo finansuota viena pagrindinė priemonė – socialinės paslaugos. Įgyvendinus finansuotas programas socialines paslaugas gavo 250 200 neįgaliųjų.

Reabilitacija. Šių programų tikslas – nuosekliai taikomomis reabilitacijos (profesinės, savarankiškų įgūdžių, psichosocialinės) priemonėmis atstatyti neįgaliųjų biosocialines funkcijas, didinti jų savarankiškumą, atstatyti profesinius (darbinius) įgūdžius arba mokyti naujų. Buvo finansuotos trys pagrindinės priemonės – psichosocialinė reabilitacija, savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas, profesinė reabilitacija. Įgyvendinus finansuotas programas, reabilitacijos paslaugas gavo ir savarankiškumą atstatė per 6 720 neįgaliųjų.

Ugdymas. Šių programų tikslas – plėtoti neįgaliųjų (specialiųjų poreikių) vaikų, jaunuolių, suaugusiųjų ugdymą, užtikrinti mokymo programų pritaikymą ir būtinų ugdymo procesui socialinių paslaugų teikimą. Tuo tikslu 2004 m. buvo finansuotos dvi pagrindinės priemonės – neįgaliųjų (specialiųjų poreikių) vaikų ir jaunuolių ugdymas, neformalus neįgaliųjų ugdymas. Ugdymo procese dalyvavo per 8000 neįgaliųjų.

Visuomenės švietimas. Žmonių su negalia socialinės integracijos programų švietimo srityje tikslas – skleisti visuomenės supratimą apie neįgaliųjų socialinę integraciją, valstybės politiką, negalias, jų prevenciją, paslaugas. Finansuotos keturios pagrindinės priemonės – leidyba, konferencijos, seminarai, mokymai, kitos visuomenės švietimo priemonės, neįgaliųjų socialinės integracijos politikos formavimas ir įgyvendinimas. Įgyvendinus finansuotas priemones, visuomenei prieinamą informaciją ir kitą aktualią informaciją ligų, prevencijos, reabilitacijos, socialinių paslaugų, ugdymo, užimtumo, teisės klausimais gavo per 38 000 neįgaliųjų.

Aplinkos prieinamumas. Žmonių su negalia socialinės integracijos programų aplinkos prieinamumo srityje tikslas – pritaikyti viešąją, būsto ir informacinę aplinką neįgaliųjų poreikiams. Finansuotos trys pagrindinės priemonės – viešosios fizinės aplinkos pritaikymas, būsto ir gyvenamosios aplinkos pritaikymas, informacinės aplinkos pritaikymas. Įgyvendinus finansuotas programas, pritaikyti 292 objektai, iš jų - 243 būstai (patenkinama 20 proc. būstų pritaikymo poreikio) ir 49 viešo lankymo objektai, pritaikytomis informacijos ir komunikacijos priemonėmis naudojosi per 4000 neįgaliųjų.

Naujasis Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas

Lietuvos Respublikos Seimas 2004 m. gegužės 11 d. priėmė Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą (toliau – įstatymas), kuris įsigaliojo nuo 2005 m. liepos 1 d. Šio įstatymo pagrindinis tikslas – garantuoti neįgaliųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, nustatyti neįgaliųjų socialinės integracijos principus, apibrėžti socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas, neįgaliųjų socialinę integraciją įgyvendinančias institucijas, neįgalumo lygio ir darbingumo lygio nustatymą, profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą, specialiųjų poreikių nustatymo ir tenkinimo principus.

Įstatymas įteisina naujas sąvokas bei terminus, vietoje senųjų sąvokų „invalidas“, „invalidumas“, įteisinamos naujos - „neįgalusis“, „neįgalumas“. Atsisakoma visų diskriminacinių nuostatų, kurios pabrėžia neįgalaus žmogaus išskirtinumą. Keičiasi invalidumo nustatymo vaikams ir suaugusiems tvarka ir metodai. Neįgaliųjų socialinės integracijos modelis priartinamas prie ES šalių modelio, teisiškai įtvirtinamos neįgaliųjų lygios teisės ir galimybės visuomenėje.

Naujajame įstatyme numatyti pagrindiniai neįgaliųjų socialinės integracijos principai ir apibrėžta pati neįgaliųjų socialinės integracijos sistema - išaiškinta, kas yra neįgaliųjų socialinė integracija bei kokios jos sudedamosios dalys. Numatytos ir pagrindinės neįgaliųjų socialinės integracijos prielaidos bei sąlygos - kas besąlygiškai turi būti atlikta, kad tokia integracija vyktų, kad būtų garantuota neįgaliųjų gyvenimo kokybė.

Įstatyme įtvirtinama nauja neįgalumo lygio ir darbingumo lygio nustatymo sistema, kuri paskatins teigiamus pokyčius įvairiose neįgaliųjų gyvenimo srityse. Darbingumo lygio nustatymas vietoje invalidumo grupės sudarys galimybes objektyviau įvertinti žmogaus gebėjimus dirbti, gauti medicininės ir profesinės reabilitacijos paslaugas bei išmokas, neįgalumo diferencijavimas pagal lygį asmenims iki 18 metų sudarys palankesnes materialines sąlygas šeimoms, auginančioms ir slaugančioms sunkią ir vidutinę negalią turinčius vaikus.

Darbingumo lygio ir neįgalumo lygio nustatymas pavedamas vienai institucijai, t.y. Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kuri priims sprendimus dėl:

- neįgalumo lygio, jo priežasties, atsiradimo laiko, termino;
- darbingumo lygio, jo priežasties, atsiradimo laiko, termino;
- profesinės reabilitacijos paslaugų poreikio asmenims iki 18 metų, kurie yra (buvo) draudžiami valstybiniu socialiniu draudimu, ir asmenims, vyresniems kaip 18 metų;
- neįgaliųjų darbo pobūdžio ir sąlygų;
- bendro pirminio neįgaliųjų specialiųjų poreikių nustatymo.

Vadovaujantis įstatymo nuostatomis, darbingumo lygis bus nustatomas įvertinus asmens sveikatos būklę ir galimybes atlikti turimos kvalifikacijos darbus, įgyti naują kvalifikaciją ar dirbti darbus, nereikalaujančius profesinės kvalifikacijos po to, kai panaudotos visos galimos medicininės ir profesinės reabilitacijos bei specialiosios pagalbos priemonės. Asmens darbingumas bus vertinamas procentais, o jo lygis nustatomas 5 punktų intervalu, t.y.:

- jei asmeniui nustatoma 0-25 procentų darbingumo, jis laikomas nedarbingu;
- jei asmeniui nustatoma 30-55 procentų darbingumo, jis laikomas iš dalies darbingu;
- jei asmeniui nustatoma 60-100 procentų darbingumo, jis laikomas darbingu.

Kai asmuo kreipsis į tarnybą dėl darbingumo lygio nustatymo, pirmiausia, vadovaujantis tam tikrais kriterijais, bus įvertinama, ar asmeniui tikslinga dalyvauti profesinės reabilitacijos programoje. Su Tarnybos išvada, patvirtinančia profesinės reabilitacijos poreikį, asmuo turės kreiptis į teritorinę darbo biržą pagal gyvenamąją vietą. Ši įstaiga sudarys asmens individualų profesinės reabilitacijos planą bei išduos siuntimą į profesinės reabilitacijos paslaugas teikiančią įstaigą. Čia bus sudaryta asmens individuali profesinės reabilitacijos programa ir jam teikiamos numatytos paslaugos. Pasibaigus profesinės reabilitacijos programai, asmuo sugrįš į Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybą, kur jam bus nustatytas galutinis darbingumo lygis.

Sudarius galimybes neįgaliesiems dalyvauti profesinės reabilitacijos programose, padidės jų galimybės integruotis į darbo rinką, galimybės gyventi savarankiškai, mažiau lėšų bus išleidžiama socialinei paramai.

Viena iš svarbiausių šiuolaikinės socialinės

apsaugos sistemos apsauginių priemonių – asmens teisė apskųsti sprendimą, kuris jo netenkina. Ginčų dėl Tarnybos priimtų sprendimų nagrinėjimas taip pat yra reglamentuojamas įstatyme. Šiuos ginčus nagrinės ir spręs specialiai tam įkuriama Ginčų Komisija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, kuri savo veiklą pradėjo nuo 2005 m. liepos 1 d. Ginčų komisija steigama kaip nepriklausoma skundų dėl darbingumo lygio ir neįgalumo lygio nagrinėjimo įstaiga, užtikrinsianti kokybišką ir nepriklausomą skundų nagrinėjimo sistemą. Ginčų komisija atskaitinga Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai. Tai veiksmingesnė ir operatyviau veikianti sistema.

Siekiant užtikrinti geresnį neįgaliųjų specialiųjų poreikių tenkinimą, naujame įstatyme susistemintas specialiųjų poreikių tenkinimas specialios pagalbos priemonėmis. Specialiosios pagalbos priemonės - tai specialiojo poreikio tenkinimo priemonės, kurių tikslas – jas gaunančiam neįgaliajam garantuoti lygias ugdymo, profesines, socialines bei visaverčio integravimosi į visuomenę galimybes.

Specialieji poreikiai bus nustatomi ir tenkinami neatsižvelgiant į asmens amžių, neįgalumo lygį ar darbingumo lygį ir siekiant garantuoti lygias teises ir galimybes visose gyvenimo srityse. Specialieji poreikiai bus tenkinami specialiosios pagalbos priemonėmis: techninės pagalbos priemonėmis, finansinės pagalbos priemonėmis ir socialinėmis paslaugomis pagrindinėse neįgaliųjų veiklos srityse (buityje ir asmeniniame gyvenime, ugdymesi, darbinėje veikloje, visuomeniniame gyvenime).

Asmuo, pageidaujantis, kad jam būtų nustatytas specialiųjų poreikių lygis, turės kreiptis su prašymu į gyvenamosios vietos savivaldybės padalinį, atsakingą už specialiųjų poreikių nustatymą ir tenkinimą. Savivaldybės darbuotojams nustatytus specialiųjų poreikių lygį, asmeniui bus išduotas sprendimas, kuriame bus išvardintos specialios pagalbos priemonės, kurių suteikimą ir pritaikymą prioritetine tvarka organizuos savivaldybė.

Labai svarbu tai, kad naujojo įstatymo nuostatos numato teisių ir garantijų neįgaliesiems, kurie jau buvo pripažinti tokiais iki šio įstatymo įsigaliojimo, išsaugojimą. Šis įstatymas ir kiti teisės aktai, susiję su šiuo įstatymu, neturi pabloginti asmenų, kuriems iki šio įstatymo įsigaliojimo buvusią tvarką buvo nustatytas invalidumas, materialinės ir socialinės padėties.

PHARE projektas „Institucinė plėtra invalidumo pensijų srityje“

2004 metais Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje buvo vykdomas PHARE projektas „Institucinė plėtra invalidumo pensijų srityje“. Šio projekto tikslas – parengti pasiūlymus dėl poįstatyminių teisės aktų, susijusių su darbingumo lygio, neįgalumo lygio nustatymu, specialiaisiais poreikiais, profesine rehabilitacija, sprendimų dėl invalidumo pensijos peržiūrėjimo pereinamuoju laikotarpiu ir Ginčų komisijos steigimo bei ginčų nagrinėjimo tvarkos.

Atsižvelgiant į PHARE ekspertų pateiktas rekomendacijas, buvo rengiami poįstatyminiai teisės aktai, reglamentuojantys darbingumo lygio, neįgalumo lygio, profesinės rehabilitacijos poreikio ir specialiųjų neįgalųjų poreikių nustatymą.

Buvo atlikta mokymo reikmių analizė. Vyko specialistų, dirbančių neįgalųjų socialinės integracijos srityje, mokymai. Mokymų metu pagrindinis dėmesys buvo skiriamas trimis sritims: darbingumo lygio nustatymui, Lietuvos darbo biržos personalo mokymams, mokymams pokyčių valdymo klausimais.

Dalis Lietuvos darbo biržos darbuotojų buvo parengti įgyvendinti naująjį Neįgalųjų socialinės integracijos įstatymą. Į šiuos mokymus buvo įtrauktas ir gebėjimų mokyti kitus Lietuvos darbo biržos darbuotojus ugdymas.

2004 m. rugpjūčio – rugsėjo mėnesiais vyko darbingumo lygio nustatymo mokymai. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Valstybinės medicininės socialinės ekspertizės komisijos, Vilniaus Universiteto ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos darbuotojai dalyvavo bandomajame darbingumo nustatymo projekte, kur buvo mokomi nustatyti darbingumo lygį, bei savo žinias ir gebėjimus perduoti kolegoms. Iš viso šiuos mokymus baigė 8 asmenys.

Rugsėjo – spalio mėn. vyko pilotinis darbingumo lygio nustatymo vertinimas, kuriame buvo vertinamas 50-ies asmenų darbingumo lygis vadovaujantis nauja metodika, kuri parengta atsižvelgiant į PHARE ekspertų pasiūlymus.

PHARE ekspertai taip pat organizavo pokyčių valdymo mokymus, kurie vyko 2004 m. rugsėjo mėnesį, juose dalyvavo ministerijos ir Valstybinės medicininės socialinės ekspertizės komisijos darbuotojai, dalyvaujantys įgyvendinant naująjį įstatymą įgyvendinime.

Vykdamas šį projektą buvo parengti išsamūs

šių trijų mokymų ciklų vadovai ir mokymų metodika.

Visuomenės informavimas ir švietimas

Rengiantis įgyvendinti naujai priimtą Lietuvos Respublikos neįgalųjų socialinės integracijos įstatymą, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija organizavo nemažai seminarų ir konferencijų, skirtų neįgalųjų socialinės integracijos sistemos pokyčiams pristatyti: seminarai, skirti neįgalųjų grupėms, organizuoti kartu su Lietuvos invalidų reikalų taryba, strateginio planavimo seminarai institucijų vadovams ir specialistams, seminarai savivaldybių darbuotojams.

Visose apskrityse organizuoti Neįgalųjų socialinės integracijos įstatymo pristatymai, kuriuose dalyvavo apskričių, savivaldybių darbuotojai bei nevyriausybinėse organizacijose atstovai. Atskiri seminarai buvo surengti neįgalųjų nevyriausybinėse organizacijoms.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija organizavo įvadinį mokymą visiems Valstybinėje medicininės socialinės ekspertizės komisijoje dirbantiems darbuotojams. Seminaruose dalyvavo bei pranešimus apie darbingumo ir neįgalumo lygio nustatymą skaitė ir Sveikatos apsaugos ministerijos atstovai.

2004 m. lapkričio mėnesį Kauno technologijos universitete vyko telekonferencija (Kaunas-Klaipėda-Vilnius), kurioje buvo pristatomas naujasis įstatymas bei poįstatyminiai teisės aktai – darbingumo lygio nustatymo tvarka ir kriterijai, neįgalumo lygio nustatymo tvarka bei kriterijai, specialiųjų poreikių nustatymo ir tenkinimo pagrindiniai aspektai. Konferencijoje dalyvavo asmenys sveikatos priežiūros įstaigų bendrosios praktikos gydytojai.

Siekdama plačiau informuoti visuomenę, ministerija vykdė šias pagrindines veiklas: organizavo visuomenės informavimo renginius, supažindinančius žiniasklaidą ir visuomenę su naujuoju įstatymu, išleido informacinį lankstinuką, pagamino ir išleido informacinį biuletinį vidiniams pagrindinių reformoje dalyvaujančių institucijų padaliniais, parengė aiškinamąjį videofilmą. Šis filmas pirmą kartą buvo viešai demonstruojamas 2004 m. rugsėjo 21 d. informacinio seminaro savivaldybėms metu.

Ministerijos internetinėje svetainėje sukurtas internetinis puslapis „INTAKAS“, kuriame talpinama naujausia informacija reformos klausimais www.socmin.lt

IŠVADOS

Neįgalumas – tai dėl asmens kūno sandaros ir funkcijų sutrikimo bei nepalankių aplinkos veiksnių sąveikos atsiradęs ilgalaikis sveikatos būklės pablogėjimas, dalyvavimo visuomenės gyvenime ir veiklos galimybių sumažėjimas.

Neįgalieji turi tokias pačias teises kaip ir kiti visuomenės nariai, jiems sudaromos tokios pat ugdomosios, darbo, laisvalaikio leidimo, dalyvavimo visuomenės, politiniame ir bendruomenės gyvenime galimybės. Tik tais atvejais, kai tokios pat sąlygos ir priemonės yra neveiksmingos, numatomos specialios priemonės, gerinančios neįgaliųjų padėtį.

Lietuvoje žmonių su negalia skaičius kasmet didėja ir siekia apie 7 procentus visų šalies gyventojų. Tarp neįgalumo priežasčių vyrauja kraujotakos sistemos, jungiamojo audinio ir skeleto bei raumenų sistemos ligos, navikai, traumos bei psichiniai sutrikimai.

2004 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija vykdė Gyventojų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis programą ir Efektyvios gyventojų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis šalies regionuose sistemos sukūrimo ir įgyvendinimo programą.

Gyventojų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis programos vykdymui iš valstybės biudžeto buvo skirta 2 735 tūkst. Lt. Per 2004 metus techninės pagalbos priemonėmis buvo aprūpinta 14 tūkst. gyventojų. Poreikis kompensacinės techninės priemonės patenkintas apie 67 proc.

Įgyvendinant Efektyvios gyventojų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis šalies regionuose sistemos sukūrimo ir įgyvendinimo programą, 2004 m. savo veiklą pradėjo Techninės pagalbos neįgaliesiems centro Šiaulių ir Klaipėdos regioniniai skyriai.

Lietuvos Invalidų reikalų taryba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 metais vykdė Žmonių su negalia socialinės integracijos progra-

mą, kuri rengiama pagal Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos programos priemones. Šios programos tikslas - sudaryti neįgaliesiems lygias teises dalyvauti visuomenės gyvenime. Šios programos vykdymui iš valstybės biudžeto 2004 m. buvo skirta 27 201,8 tūkst. Lt. Daugiausia dėmesys 2004 m. buvo skiriama neįgaliųjų užimtumo, socialinių paslaugų teikimo bei aplinkos prieinamumo sritims.

Lietuvoje sukurta reikiama neįgaliųjų teises reglamentuojanti teisinė bazė, atitinkanti valstybės ekonomines galimybes ir siekianti užtikrinti neįgaliųjų poreikius.

Lietuvos Respublikos Seimas 2004 m. gegužės 11 d. priėmė Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą, kuris įsigaliojo nuo 2005 m. liepos 1 d. Šio įstatymo pagrindinis tikslas – garantuoti neįgaliųjų lygias teises ir galimybes visuomenėje, nustatyti neįgaliųjų socialinės integracijos principus, apibrėžti socialinės integracijos sistemą ir jos prielaidas bei sąlygas, neįgaliųjų socialinę integraciją įgyvendinančias institucijas, neįgalumo lygio ir darbingumo lygio nustatymą, profesinės reabilitacijos paslaugų teikimą, specialiųjų poreikių nustatymo ir tenkinimo principus.

2004 metais Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje buvo vykdomas PHARE projektas „Institucinė plėtra invalidumo pensijų srityje“. Šio projekto tikslas - parengti pasiūlymus dėl poįstatyminių teisės aktų, susijusių su darbingumo lygio, neįgalumo lygio nustatymu, specialiaisiais poreikiais, profesine reabilitacija, sprendimų dėl invalidumo pensijos peržiūrėjimo pereinamuoju laikotarpiu ir Ginčų komisijos steigimo bei ginčų nagrinėjimo tvarkos.

Atsižvelgiant į PHARE ekspertų pateiktas rekomendacijas, buvo rengiami poįstatyminiai teisės aktai, reglamentuojantys darbingumo lygio, neįgalumo lygio, profesinės reabilitacijos poreikio ir specialiųjų neįgaliųjų poreikių nustatymo metodika.

4.6. NUKENTĖJUSIŲJŲ ASMENŲ IR SOCIALINĖS RIZIKOS GRUPIŲ SOCIALINĖS APSAUGOS POLITIKA

Nukentėjusiųjų asmenų ir socialinės rizikos grupių socialinės apsaugos politika apima keturias programas, skirtas įgyvendinti politinių kalinių bei

tremtinių ir socialinės rizikos grupių integracijai į visuomenę, bei tobulinti teisės aktus nukentėjusiųjų asmenų ir socialinės rizikos grupių socialinei

paramai teikti. Tai šios programos:

1. Politinių kalinių ir tremtinių bei jų šeimų narių sugrįžimo į Lietuvą 2002-2007 metų programa;

2. Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004 – 2007 metų programa;

3. Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004-2008 m. programa;

4. Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programa.

2003-2004 m. buvo toliau tobulinama parama pagrindinėms nukentėjusiųjų asmenų ir socialinės rizikos grupėms. Žemiau pateikiama šių sričių reglamentuojančių teisės aktų tobulinimo apžvalga, kiekvienos iš vykdomų programų įgyvendinimo pasiekimai bei tolesnės veiklos kryptys.

4.6.1. Teisinių dokumentų dėl nukentėjusių asmenų paramos tobulinimas

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengė Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. vasario 4 d. nutarimo Nr. 128 „Dėl valstybės paramos žuvusių pasipriešinimo 1940-1990 metų okupacijoms dalyvių šeimoms“ pakeitimo“ projektą (patvirtinta 2004-02-27 nutarimu Nr. 208). Tikslas – suderinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. vasario 4 d. nutarimo Nr. 128 nuostatas su Lietuvos Respublikos valstybės paramos žuvusių pasipriešinimo 1940-1990 metų okupacijoms dalyvių šeimoms įstatymo 2 straipsnio pakeitimo įstatymo nuostatomis.

Siekiant atnaujinti kompensacijų mokėjimą asmenims, sužalotiems sovietinėje armijoje, ir šioje armijoje žuvusiųjų šeimoms, kaip tai numatyta įstatyme „Dėl socialinės paramos asmenims, sužalotiems atliekant būtinąją karinę tarnybą sovietinėje armijoje, ir šioje armijoje žuvusiųjų šeimoms (1945 07 22 - 1991 12 31)¹“, šio įstatymo įgyvendinimui parengtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo projektas „Dėl vienkartinės kompensaci-

jų asmenims, sužalotiems atliekant būtinąją karinę tarnybą sovietinėje armijoje, ir šioje armijoje žuvusiųjų šeimoms išmokėjimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (patvirtinta 2004 m. rugpjūčio 19 d. nutarimu Nr. 1004).

Parengti Lietuvos Respublikos valstybės paramos ginkluoto pasipriešinimo (rezistencijos) dalyviams įstatymo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo „Dėl socialinės paramos asmenims, sužalotiems atliekant būtinąją karinę tarnybą sovietinėje armijoje, ir šioje armijoje žuvusiųjų šeimoms (1945 07 22 - 1991 12 31)²“, Nepriklausomybės gynėjų ir kitų nukentėjusių nuo 1991 m. sausio 11-13 d. ir po to vykdytos SSRS agresijos asmenų teisinio statuso pripažinimo įstatymo, įstatymo „Dėl papildomų socialinių garantijų šeimoms asmenų, nukentėjusių kovojant už Lietuvos Respublikos laisvę, nuo 1991 m. sausio 11-13 d. vykdytos agresijos ir po to buvusių įvykių“ pakeitimo įstatymo projektai, kurių tikslas – įgyvendinti Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą bei reglamentuoti praktikoje kilusias problemas.

Taip pat parengtas Lietuvos Respublikos asmenų, nukentėjusių nuo 1939-1990 metų okupacijų, teisinio statuso įstatymo 7 straipsnio papildymo įstatymo projektas, kuriuo siūloma apibrėžti asmenų, dalyvavusių likviduojant Černobylio atominės elektrinės avarijos padarinius, sąvoką. Priėmus įstatymo pataisą, nuo okupacijų nukentėjusio asmens teisinis statusas būtų pripažįstamas visiems dalyviams, tokiu būdu būtų išspręstas vieningų pažymėjimų išdavimo ir jų apskaitos klausimas. Įsigaliojus įstatymo papildymui, vieningus pažymėjimus dalyviams, kaip ir kitiems nuo okupacijų nukentėjusiems asmenims, išduotų Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras.

2004 metais ir toliau buvo teikiama valstybės parama sužalotiems kariams savanoriams ir žuvusių pasipriešinimo 1940-1990 metų okupacijos kovose karių savanorių ir laisvės kovų dalyvių šeimoms, mokamos laidojimo pašalpos mirus kariams savanoriams. Per 2004 metus išmokėta 5,02 mln.Lt, parama skirta 406 šeimoms. 2003 metais 560 šeimų buvo skirta 6,93 mln. Lt.

¹ Lietuvos Respublikos 1994 m. liepos 20 d. įstatymas Nr.I-576

² Lietuvos Respublikos 1994 m. liepos 20 d. įstatymas Nr.I-576

4.6.2. Socialinių programų nukentėjusiesiems asmenims bei socialinės rizikos grupėms rengimas ir įgyvendinimas

4.6.2.1. Politinių kalinių ir tremtinių bei jų šeimų narių sugrįžimo į Lietuvą 2002-2007 metų programa

2004 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija toliau vykdė Politinių kalinių ir tremtinių bei jų šeimų narių sugrįžimo į Lietuvą 2002-2007 metų programą, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. 320 „Dėl Politinių kalinių ir tremtinių bei jų šeimų narių sugrįžimo į Lietuvą 2002-2007 metų programos ir Gyvenamųjų patalpų suteikimo nuomos pagrindais grįžtantiems į Lietuvą nuolat gyventi politiniams kaliniams ir tremtiniams bei jų šeimų nariams tvarkos patvirtinimo“.

Pagal iki 2004 m. pradžios galiojančias minėto Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo nuostatas savivaldybėse prašymai dėl įrašymo į grįžtančių asmenų sąrašą nuomos pagrindais apsirūpinti gyvenamosiomis patalpomis buvo priimami iki 2002 m. gruodžio 31 d. Tačiau per 2002-2003 metus į savivaldybes bei ministeriją kreipėsi apie 50 pavėlavusių asmenų ir jų dokumentai nebuvo priimti. To priežastis – norintys grįžti asmenys gyvena įvairiose ir dažnai tolimose, atokiose buvusios SSRS vietovėse (Vorkutoje, Magadane, Kazachstane, Igarkoje ir kt.), kurias sunkiai pasiekia informacija apie galimybes sugrįžti, pasinaudojant teikiama valstybės parama. Todėl ministerija inicijavo Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. kovo 5 d. nutarimo Nr. 320 pakeitimus ir papildymus. Vyriausybė ministerijos siūlymams pritarė ir 2004 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 207 patvirtino minėto nutarimo pakeitimus. Šiuo nutarimu pratęstas prašymų priėmimo terminas iki 2005 m. gruodžio 31 dienos. Nutarimas taip pat papildytas nuostata, kad grįžtantiems tremtinių vaikams, įrašytiems į grįžtančių asmenų sąrašus, nuomos pagrindais apsirūpinti gyvenamosiomis patalpomis savivaldybėse iki pakeisto nutarimo įsigaliojimo valstybės parama

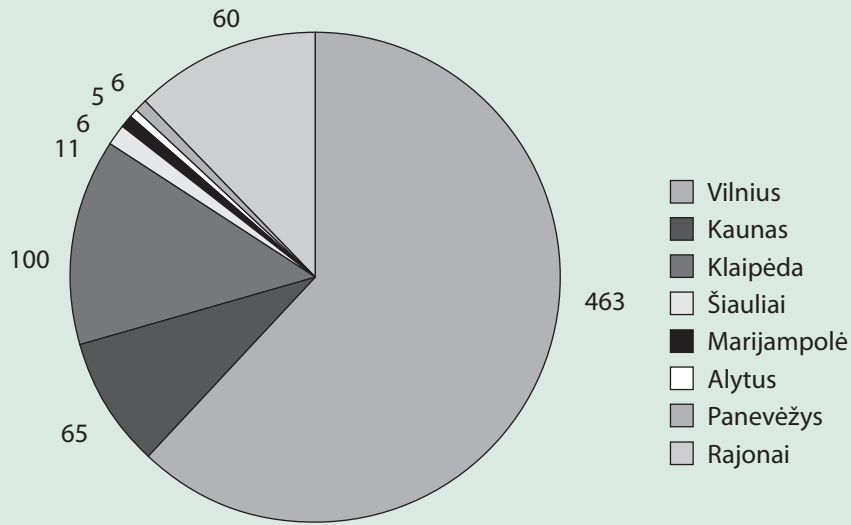
teikiama nereikalaujant pateikti Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro išduoto nuo okupacijų nukentėjusio asmens – tremtinio statuso pažymėjimo. Tai padės išvengti nesusipratimų, kai savivaldybės asmenims, įrašytiems į grįžtančiųjų sąrašus, butui išsinuomoti pagal anksčiau galiojusią tvarką (vadovaujantis Vyriausybės 1997 m. lapkričio 27 d. nutarimu Nr. 1294 „Dėl grįžtančių į Lietuvą reabilituotų politinių kalinių ir tremtinių šeimų aprūpinimo būstu“, tokių pažymėjimų pateikti nereikėjo), atsisako išnuomoti butą.

Prognozuojama, kad nutarimo numatytos nuostatos bus įgyvendinamos neviršijant Politinių kalinių ir tremtinių bei jų šeimų narių sugrįžimo į Lietuvą 2002-2007 metų programai numatytų lėšų, nes praktika rodo, kad dalis anksčiau į savivaldybių sąrašus įrašytų butui išsinuomoti asmenų, pasikeitus aplinkybėms, negrįžta – sukūrus šeimą, gavus gerai apmokamą darbą ir pan., taip pat mirus.

2004 metais butais aprūpinta 20 grįžtančiųjų šeimų (4.6.2.1.-1 lentelė), patenkintos jų socialinės garantijos, sprendžiami įdarbinimo, integracijos į visuomenės gyvenimą klausimai. Per 1992-2004 m. laikotarpį grįžtančių asmenų butams įgyti skirta ir panaudota iš viso 73,35 mln. litų: iš jų 46,03 mln. Lt – valstybės biudžeto lėšų, 27,32 mln. Lt – Europos Tarybos vystymo banko paskolos dalis. Už šias lėšas butais aprūpintos 1572 grįžtančių asmenų šeimos. Kaip matyti iš 4.6.2.1.-1 lentelės, nuo 1999 metų pastebimas didelis skiriamų lėšų butams pirkti ir statyti sumažėjimas, todėl sumažėjo ir skirtų butų skaičius, nors šeimų, kurioms reikalingas gyvenamasis plotas, skaičius kasmet didėjo, išskyrus pastaruosius 3 metus.

2005 m. vasario 1 d. savivaldybių sąrašuose užregistruota 746 politinių kalinių ir tremtinių šeimos, norinčios grįžti į Lietuvą ir apsirūpinti būstu (4.6.2.1.-1 iliustracija). Kaip matyti iš iliustracijos, daugiausia šeimų, t.y. 463, užsirašė į eilę būstui gauti Vilniaus mieste. Pagal galiojančią tvarką prašymus su reikiama dokumentais įrašyti į grįžtančių asmenų sąrašus savivaldybės priima iki 2005 m. gruodžio 31 d. Valstybės parama aprūpinti būstu – išnuomoti savivaldybių gyvenamąsias patalpas šioms šeimoms numatoma teikti iki 2007 m. gruodžio 31 d.

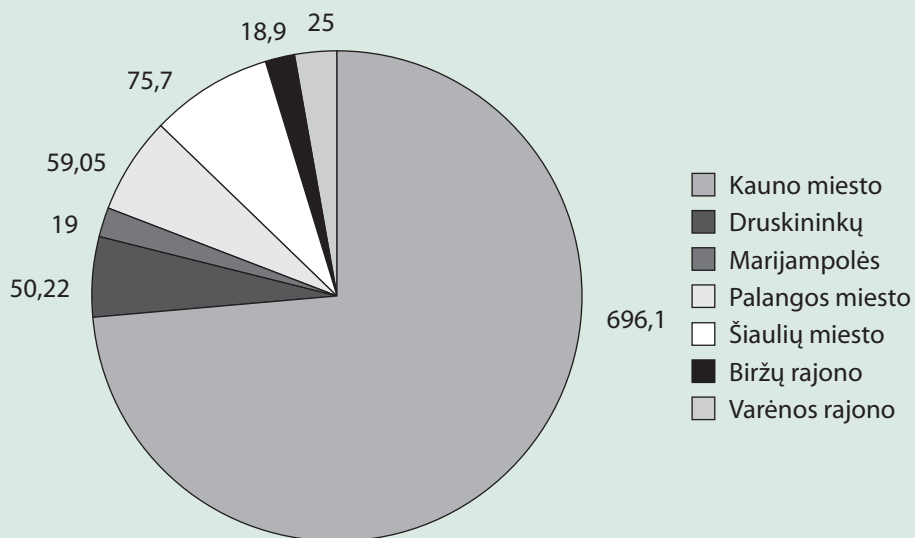
Politinių kalinių ir tremtinių šeimų, laukiančių butų savivaldybėse 2004 m., skaičius

Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamento prie SADM duomenys

4.6.2.1.-1 iliustracija

Lėšų panaudojimas 2004 m. butams įsigyti pagal savivaldybes (tūkst. Lt)

Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamento prie SADM duomenys

4.6.2.1.-2 iliustracija

Lėšų panaudojimas tremtinių šeimų butams pirkti arba statyti 1992-2004 metais

Metai	Užregistruota norinčių grįžti į Lietuvą šeimų	Skirta lėšų	Skirta butų	Pastabos
1992	250	34,15 mln. rublių	95	
1993	750	310 mln. talonų	101	
1994	850	3,1 mln. Lt	110	
1995	833	3,1 mln. Lt	112	
1996	717	8,6 mln. Lt	246	Pastatytas laikino apgyvendinimo punktas
1997	656	8,12 mln. Lt 4 mln. Lt	22479	Valstybės biudžeto lėšos; Pastatyti globos namai „Tremtinių namai“ Europos Tarybos vystymo banko paskola
1998	654	11,11 mln. Lt 9,95 mln. Lt	113148	Valstybės biudžeto lėšos; Europos Tarybos vystymo banko paskola
1999	710	2,63 mln. Lt	88	Privatizavimo fondo lėšos
2000	836	0,8 mln. Lt	25	Privatizavimo fondo lėšos
2001	954	3,39 mln. Lt	78	Valstybės biudžeto lėšos; Europos Tarybos vystymo banko paskola
2002	856	3,85 mln. Lt	78	Valstybės biudžeto lėšos; Europos Tarybos vystymo banko paskola
2003	776	8,59 mln. Lt	55	Valstybės biudžeto lėšos; Europos Tarybos vystymo banko paskola
2004	746	0,94 mln. Lt	20	Valstybės biudžeto lėšos
	Iš viso	73,35 mln. Lt	1572	

Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamento prie SAMM duomenys

4.6.2.1.-1 lentelė

4.6.2.2. Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004-2007 metų programa

2004 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija toliau vykdė Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004 – 2007 metų programą.

Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos duomenimis, 2004 metų pabaigoje laisvės atėmimo vietose buvo laikoma 10 946 žmonės. Nuteistųjų skaičius 100 000 gyventojų

Lietuvoje 2004 m. buvo 555. 2001 metais iš laisvės atėmimo vietų buvo paleisti 4394 asmenys, 2002 metais – 6 497, 2003 m. – 7 748, 2004 – 4 452 asmenys. Į laisvės atėmimo vietas pakartotinai patenka daug asmenų, anksčiau atlikusių laisvės atėmimo bausmę (2000–2002 metais pakartotinai nusikaltusių asmenų skaičius siekė maždaug 28 proc.). Asmenis, paleistus iš laisvės atėmimo vietų, labiausiai slegia tai, kad jiems sunku įsidarbinti, dažniausiai jie neturi nei būsto, nei pakankamų pragyvenimo lėšų. Akivaizdu, kad nuteistųjų ir paleistų iš įkalinimo vietų asmenų socialinės adaptacijos problema aktuali.

Kad ši problema būtų sprendžiama, buvo vykdoma priemonė „Remti organizacijų projektus, skirtus nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinei reabilitacijai ir integracijai į visuomenę“. Atvirojo konkurso būdu paremtas 31 projekto įgyvendinimas, projektų vykdymui panaudota 250,0 tūkst.Lt. Sutartys dėl projektų finansavimo pasirašytos su Kauno miesto ir rajono pataisos inspekcija, Panevėžio regiono pataisos inspekcija, Kėdainių, Plungės rajonų Policijos komisariatais, Lygtinai išleistų asmenų priežiūros organizacija, „Kris Vilnius“ asociacija bei kitomis. Buvo vykdomos dar ir kitos priemonės, finansuojamos iš valstybės biudžeto. Tai „Vykdėti nuteistųjų psichologinį bei profesinį konsultavimą ir profesinį mokymą“ (panaudota 230 tūkst. Lt), „Mokyti profesijų asmenis, paleistus iš laisvės atėmimo vietų“ ir „Įdarbinti asmenis, paleistus iš laisvės atėmimo vietų“ -78,2 tūkst. Lt.

Projektų vykdytojai suteikė paslaugas 2 120 nuteistųjų ir 1 758 asmenims, paleistiems iš laisvės atėmimo vietų. Buvo lankomi 38 proc. visų nuteistųjų. Beveik pusė nuteistųjų dalyvavo įvairiuose renginiuose. 7 proc. buvo suteikta psichologinė pagalba. Mažiausia paslaugų gavėjų dalis buvo maitinta – 2 proc. visų nuteistųjų.

Per ataskaitinį laikotarpį 56 proc. visų asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, nuolatos lankėsi projektų vykdymo vietose. 29 proc. šių asmenų buvo maitinami, 28 proc. suteikta psichologinė pagalba. 45 proc. visų asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, dalyvavo įvairiuose renginiuose. Materialinė pagalba buvo suteikta 41 proc. asmenų. Su 4 proc. asmenų, paleistų iš įkalinimo vietų, buvo sudarytos individualios sutartys. Įgyvendinant projektus buvo teikiama psichologinė, teisinė, medicininė pagalba, tarpininkavimas, profesinės konsultacijos, darbo terapija, maitinimas, laikinas apgyvendinimas, padėta atkurti ryšius su artimaisiais, siunčiama į darbo biržą, į tikslines grupes gydytis nuo priklausomybių, sveikatos apžiūrai, padedama susitvarkyti dokumentus, taikomos mokymo programos, parengtos socialinių-psichologinių įgūdžių ir darbo paieškos įgūdžių programos. Asmenys buvo laikinai įdarbinti, mokomi profesijos, dalyvavo vasaros stovyklose. Buvo apmokomi ir darbuotojai.

Įgyvendinant projektus, įstaigos organizavo

seminarus, skaitė paskaitas, rengė leidinius, leido lankstinukus, sukurtas vienas internetinis puslapis. Taip pat buvo bendradarbiaujama su kitomis organizacijomis, invalidų draugijomis, pataisos inspekcija, Kalėjimų departamentu.

Per 2004 metus organizacijose dirbo bei atitinkamą projektuose numatytą veiklą vykdė 490 darbuotojų, iš jų 41 proc. savanoriai.

Įgyvendinant priemonę „Vykdėti nuteistųjų psichologinį bei profesinį konsultavimą ir profesinį mokymą“ (priemonei panaudota 230 tūkst. Lt) UAB Šermukšnių darbo rinkos mokymo centras organizavo bausmę atliekančių asmenų profesinį mokymą Panevėžio pataisos namuose, panaudota 145 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų, profesijas įsigijo 162 kalnės moterys. Siekiant parengti nuteistuosius asmenis vėl integruotis į visuomenės gyvenimą, buvo parinktos mokymo programos, atitinkančios darbo rinkos poreikius.

Profesinės psichologinės konsultacijos buvo teikiamos Panevėžio pataisos namuose ir Pravieniškių gydymo ir pataisos namuose (šios paslaugos suteiktos 203 nuteistiesiems), panaudota 55 tūkst. Lt. valstybės biudžeto lėšų. Vyko grupiniai užsiėmimai pagal 2 programas: „Savęs pažinimo portretai“ ir „Neadaptyvaus elgesio korekcija“.

2004 m buvo nustatyta nuteistųjų mokymo nauda, atlikus apklausos anketų duomenų analizę (panaudota 30 tūkst. Lt).

Vykdamas programos priemonę „Mokyti profesijų asmenis, paleistus iš laisvės atėmimo vietų“ ir priemonę „Įdarbinti asmenis, paleistus iš laisvės atėmimo vietų“, Lietuvos darbo birža vykdė asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, profesinio mokymo ir įdarbinimo priemones. 6 teritorinės darbo biržos (Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ir Vilniaus) į profesinio mokymo programas nusiuntė 81 asmenį.

Per 2004 m. buvo padaryta faktinių išlaidų iš viso 78,2 tūkst. Lt; iš jų: mokymo programoms – 58,2 tūkst. Lt, mokymo pašalpoms – 19,1 tūkst. Lt, kelionėms ir apgyvendinimui – 0,99 tūkst. Lt. Nepanaudotos lėšos – 1,8 tūkst. Lt grąžintos į valstybės biudžetą.

Profesines kvalifikacijas įgijo 57 asmenys, paleisti iš laisvės atėmimo vietų, iš jų 36 (63 proc.) iš karto įsidarbino.

Asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų,

motyvacijai mokymuisi ir darbui stiprinti teritorinių darbo biržų specialistai, konsultuodami individualiai bei grupinių užsiėmimų metu, šiuos asmenis informavo apie padėtį darbo rinkoje, bedarbių atsakomybę, darbo biržos teikiamas paslaugas. Psichologinėms konsultacijoms bei tinkamumui pasirinktai profesijai nustatyti jie siunčiami į teritorines darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybas. Darbo biržų tarpininkai ar konsultantai, kartu su šiais asmenimis sudarėdami įsidarbinimo planus, kreipė ypatingą dėmesį į šių planų veiksmingumą, didinant įsidarbinimo galimybes.

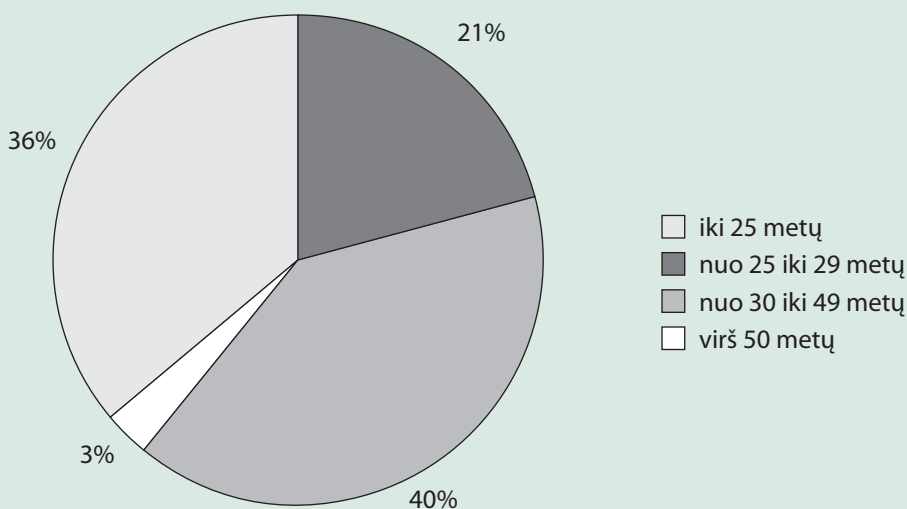
Asmenims, paleistiems iš laisvės atėmimo vietų, jų profesinėms bei bendrosioms kvalifikacijoms ir gebėjimams suteikti bei didinti, buvo organizuotas profesinis ar psichologinis konsultavimas pasirenkant ar keičiant profesiją. Profesinei kvalifikacijai bei papildomoms profesinėms kompetencijoms įgyti šie asmenys buvo siunčiami į profesinio mokymo programas. Šių asmenų profesinės, bendrosios kvalifikacijos gebėjimai įtvirtinami taikant subsidijuojamą ir remiamą įdarbinimą. Įgijusiems profesines kvalifikacijas asmenims buvo organizuojami užimtumo rėmimo ar viešieji darbai, išduodami verslo liudijimai, teikiamos konsultacijos apie verslo organizavimą.

Teritorinėse darbo biržose 2004 metų pradžioje įregistruota 3,2 tūkst. asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, per metus registravosi dar 2,6 tūkst. Iš jų įdarbinta per 24 proc., kas trečias dalyvavo aktyviose darbo rinkos politikos programose: 1,2 tūkst. asmenų dalyvavo darbo klubų, 378 - profesinio mokymo, 457 - viešųjų darbų, 42 - remiamų darbų programose, 68 - lengvatinėmis sąlygomis įsigijo verslo liudijimą.

Nemažai asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, daliai darbo paieška nutraukta, iš viso 3,6 tūkst. (62 proc.), iš jų: 2,7 tūkst. (46 proc.) už registracijos darbo biržoje pažeidimus. Teritorinėse darbo biržose (Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Panevėžio, Šiaulių ir Vilniaus), vykdančiose "Asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, profesinio mokymo ir įdarbinimo vykdymo 2004 metais" sutartį, metų pradžioje įregistruota 1,7 tūkst. asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, t.y. 53 proc. nuo įregistruotų visoje šalyje.

Šie asmenys sunkiai integruojama į darbo rinką bedarbių grupė. Išanalizavus jų struktūrą, pastebėta, kad pagal amžių tarp įregistruotų darbo biržose asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, didžiausią dalį – 1 046, arba 40 proc., sudaro asmenys nuo 30 iki 49 metų, taip pat nemaža dalis – 976, arba 36 proc., jaunimo iki 25 metų.

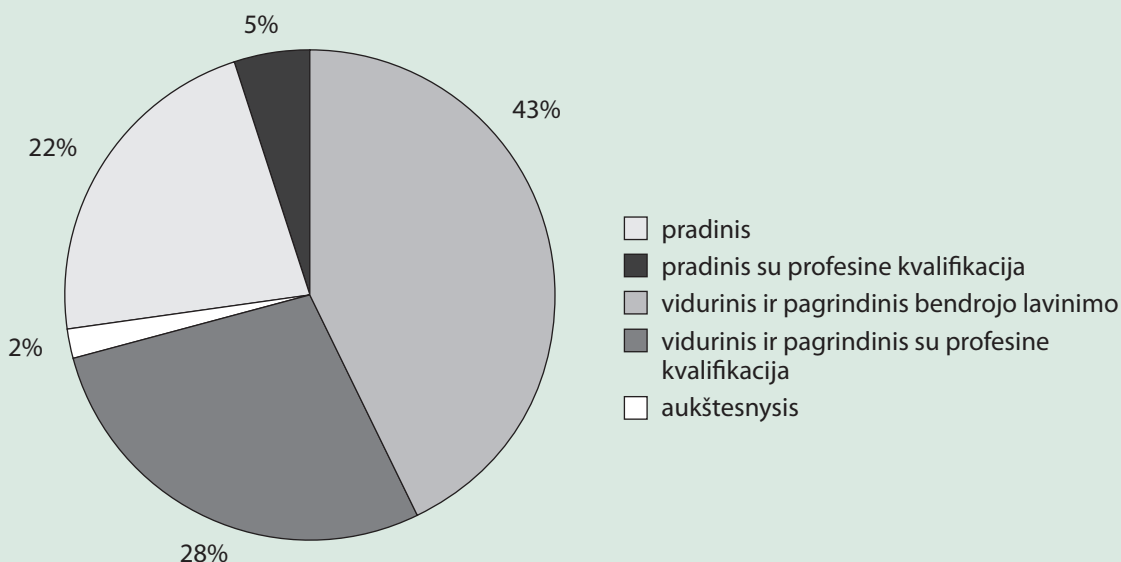
Asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, pasiskirstymas pagal amžių

Pagal išsilavinimą tarp įregistruotų darbo biržoje asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų,

tik kas trečias turi profesiją ar profesinę kvalifikaciją.

Asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, pasiskirstymas pagal išsilavinimą

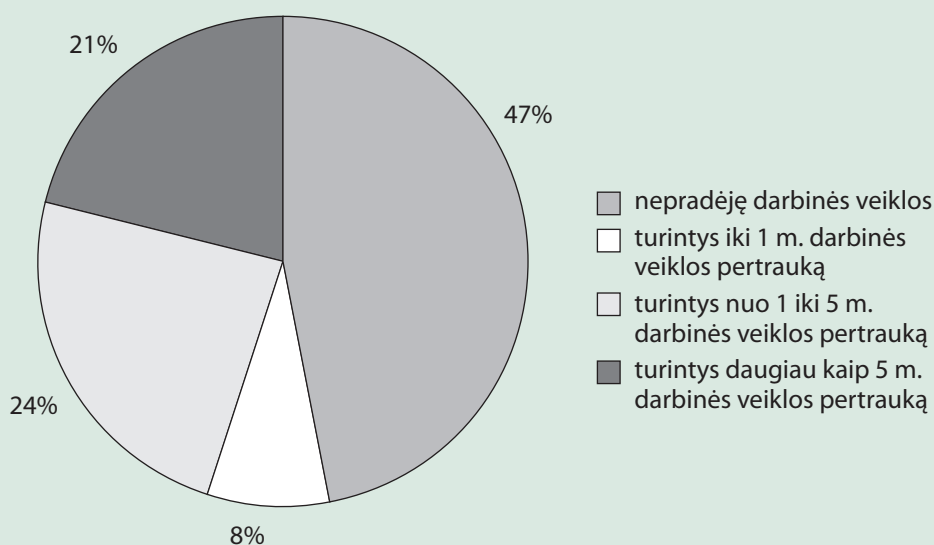
Lietuvos darbo biržos duomenys

4.6.2.2.-2 iliustracija

Pagal darbinę veiklą kas antras į darbo biržą besikreipiantis asmuo, paleistas iš laisvės atėmimo vietų, anksčiau nedirbęs pagal darbo sutartį, tik

8 proc. jų turi trumpesnę negu 1 metų darbinės veiklos pertrauką.

Asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, pasiskirstymas pagal darbinę veiklą

Lietuvos darbo biržos duomenys

4.6.2.2.-3 iliustracija

Iš pateiktos analizės matyti, kad asmenys, paleisti iš laisvės atėmimo vietų, dažniausiai nepasirengę darbo rinkai, todėl jiems turi būti siūlomos aktyvios darbo rinkos politikos priemonės, siekiant didinti jų motyvaciją, įsidarbinimo galimybes bei konkurencingumą.

Šiems asmenims integruojantis į darbo rinką, profesinis mokymas yra viena iš efektyvesnių programų. Baigus profesinio mokymo programą, įgytas žinias ir praktinius įgūdžius tikslinga įtvirtinti remiamose darbo vietose.

Apie 80 % nusiųstų į profesinį mokymą asmenų neturėjo profesinės kvalifikacijos, todėl dalyvavo pirminio mokymo programose. Tobulino turimą kvalifikaciją 19 proc. besimokančiųjų, įgydami darbo su kompiuteriu pagrindus bei aukštesnę kelių transporto priemonių vairuotojo kategoriją.

Asmenys, paleisti iš laisvės atėmimo vietų, dažniausiai pasirenka darbininkiškas profesijas, reikalaujančias žemesnio bazinio išsilavinimo: metalų suvirintojo bei pjaustytojo elektra ir dujomis, medienos apdirbimo staklininko, elektrinių krautuvų ir vežimėlių vairuotojo, plytelių klojėjo, automobilinio krautuvo vairuotojo, miško pjovėjo, suvirintojo elektra, gaterininko, staliaus, dažytojo, dailidės, tinkuotojo, mūrininko.

Vertinant šių asmenų profesinį mokymą ir įdarbinimą 2004 metais, reikia pažymėti, kad teritorinių darbo biržų specialistai neišvengė problemų, įtraukdami juos į aktyvias darbo rinkos politikos programas. Daugelis iš konsultuojamų asmenų, neturėdami jokio profesinio išsilavinimo, atsisakė mokytis darbo biržos finansuojamuose mokymo kursuose ir įsigyti paklausią darbo rinkoje profesiją. Iš sudariusių mokymo sutartis 21 asmuo neįgijo profesinės kvalifikacijos, nes nustatytu laiku nenuvyko į mokymo įstaigas, buvo pašalinti iš mokymo įstaigos už pažeidimus arba savo noru nutraukė mokymąsi.

Daugelis grįžusių iš įkalinimo įstaigų asmenų neturi pastovios gyvenamosios vietos, todėl juos labai sunku surasti, jei nelanko paskaitų ar neatvyksta į egzaminus. Neįsidarbinimo priežastis yra ne vien ta, jog į juos nepalankiai žiūri darbdaviai, nes dauguma jų patys nerodo iniciatyvos ieškodami darbo arba tiesiog nemoka bendrauti su darbdaviu. Viena aktualiausių šių asmenų socialinės integracijos problemų yra įsidarbinimas. Didžioji jų dalis yra aktyviausio ir darbingiausio amžiaus asmenys, tačiau

jau praradę profesinius bei darbinius įgūdžius ir nesiorientuoja darbo rinkoje, taip pat turi psichologinių adaptavimosi visuomenėje sunkumų. Todėl, be kompleksinės socialinės paramos, taip pat reikia papildomos motyvacijos, adaptacijos į darbo rinką programos, specialios individualios psichologinės pagalbos - konsultacijos.

Asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, adaptaciją į darbo rinką tikslinga pradėti laisvės atėmimo įstaigoje ir toliau tęsti iki praktinio realizavimo laisvėje, taikant profesinio orientavimo, mokymo bei specialiąsias įdarbinimo programas. Laisvės atėmimo vietose ir toliau tikslinga: reguliariai informuoti nuteistuosius apie padėtį darbo rinkoje, apie įvairių profesijų pasiūlą ir paklausą, aktyvias darbo rinkos politikos programas, suteikti kuo daugiau informacijos besirengiantiems išeiti į laisvę asmenims.

4.6.2.3. Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004-2008 metų programa

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija 2004 m. vykdė Nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004-2008 metų programos³ įvairias priemones, kurioms įgyvendinti buvo skirta 808,0 tūkst.Lt.

Svarbiausioji priemonė minėtoje programoje - "Skirti lėšas psichologinės ir socialinės reabilitacijos paslaugoms plėtoti organizuojant konkursus". Atviro konkurso būdu paremtas 19 projektų įgyvendinimas, jam skirta 668 tūkst. Lt tikslinių valstybės biudžeto lėšų. Pasirašytos sutartys su šiomis organizacijomis: Labdaros ir paramos fondu "Vilties švyturys", Viešąja įstaiga "Gyvybės versmė", Pilnų namų bendruomene, Viešąja įstaiga "Meikštų dvaras", Labdaros ir paramos fondu "Agapao", Viešąja įstaiga "Sugrįžimas", Kalėjimų departamentu bei kitomis. Per ataskaitinį laikotarpį projektuose dalyvavo 611 narkomanų.

Didžiausiai projektų dalyvių daliai (89 proc. visų dalyvių) buvo suteikta psichologinė pagalba (grupėse ir individuali). Telefonu psichologinė pagalba suteikta 305 asmenims. Šiek tiek daugiau nei pusė projektuose dalyvavusių narkomanų buvo maitinama. Medicininė pagalba teikta 49 proc. visų dalyvių. Darbo terapijos paslaugos teiktos 46 proc., o laikinai apgyvendinta 41 proc. visų narko-

³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 15 d. nutarimas Nr. 1166 "Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004-2008 metų programos įgyvendinimo 2004 metų priemonių"

manų. Kitos paslaugos bei pagalba (dailės terapija, muzikos terapija, religinio pobūdžio pagalba, materialinė parama, įvairios konsultacijos bei informavimas) suteikta 43 proc. Sprendžiant išsilavinimo, perkvalifikavimo, įsidarbinimo problemas buvo padėta 36 proc. visų dalyvių. Mažiausiai daliai paslaugų gavėjų buvo suteikta teisinė pagalba - 23 proc. visų projektuose dalyvavusių narkomanų.

Narkomanų šeimoms paslaugas, susijusias su socialine bei psichologine reabilitacija, teikė 68 proc. visų projektų vykdytojų. Šios paslaugos suteiktos 307 narkomanų šeimoms.

Buvo apmokyti 169 asmenys: savanoriai, socialiniai darbuotojai ir kiti darbuotojai.

Projektus įgyvendinant dalyvavo 128 savanoriai bei 156 specialistai: psichologai, socialiniai darbuotojai, medicinos darbuotojai, teisininkai ir kiti.

Įgyvendinant priemonę „Vertinti paremtų psichologinės bei socialinės reabilitacijos projektų įgyvendinimo efektyvumą“ (panaudota 10 tūkst. Lt), atliktas tyrimas „Projektų, finansuojamų iš valstybės biudžeto, įgyvendinimo 2004 m. vertinimas“, pateiktos rekomendacijos.

Daug dėmesio 2004 metais buvo skirta socialinių darbuotojų mokymui bei jų mokymo programų tobulinimui, kadangi mokymai vyksta jau keletą metų, tad aktualus uždavinys - susisteminti sukauptą patirtį. Priemonei „Rengti ir įgyvendinti profesinio tobulinimo kursus, perkvalifikavimo, mokymo programas socialiniams darbuotojams, dirbantiems narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės srityje“ panaudota 130,0 tūkst. Lt. Socialinių darbuotojų rengimo centras pravedė 8 seminarus, kuriuose dalyvavo specialistai iš įvairių savivaldybių socialinės paramos skyrių, socialinių paslaugų centrų, priklausomybių ligų centrų, psichikos sveikatos centrų, narkomanų reabilitacijos bendruomenių, dienos centrų ir įkalinimo įstaigų. Buvo organizuota intensyvi įgūdžių ugdymo stovykla specialistams, tiesiogiai dirbantiems priklausomų asmenų reabilitacijos srityje, parengtos 3 socialinių darbuotojų mokymo programos, surengta tarptautinė konferencija „Priklausomų asmenų reabilitacija ES: patirtis ir perspektyvos“, atlikti mokymai 4 vaikų globos ir auklėjimo įstaigose „Žalingi įpročiai – krizių pasekmė“. Išleistas leidinys „Dailės terapija socialiniame darbe su vaikais“.

Iš viso buvo apmokyti 438 darbuotojai.

4.6.2.4. Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programa

Ministerija 2004 m. toliau vykdė Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programos⁴ priemones, už kurias ji atsakinga.

Įgyvendinant priemonę „Remti vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų projektus, skirtus priverstinės prostitucijos aukų socialinei pagalbai ir reintegracijai į visuomenę“, paremtas 13 projektų įgyvendinimas (panaudota 270,0 tūkst. Lt), suteiktos paslaugos 385 priverstinės prostitucijos aukoms, iš jų - 143 moterims su vaikais. Didžiausiai priverstinės prostitucijos aukų daliai buvo suteikta pagalba sprendžiant išsilavinimo, specialybės įgijimo, įsidarbinimo problemas - 59 proc. visų moterų. Psichologinė pagalba suteikta 58 proc. visų priverstinės prostitucijos aukų, iš kurių 34 proc. ši pagalba teikta grupėse ir 84 proc. - individuali. Telefonu psichologinė pagalba suteikta 556 asmenims. Medicininė pagalba suteikta 55 proc. visų moterų. 53 proc. klientų buvo maitinamos. Padėta atkurti ryšius su artimaisiais pusei visų priverstinės prostitucijos aukų. Laikinais apgyvendinta 34 proc., darbo terapijos paslaugos suteiktos 29 proc. visų moterų. Kitos paslaugos (palaikomoji pagalba, įvairios konsultacijos, informacijos teikimas ir kt.) suteiktos 29 proc. Mažiausiai daliai moterų suteikta teisinė pagalba - 27 proc. visų priverstinės prostitucijos aukų. Per ataskaitinį laikotarpį apmokyti dirbti su priverstinės prostitucijos aukomis 69 proc. visų projektų vykdytojų. Iš viso buvo apmokyta 227 asmenys: savanoriai, socialiniai ir kiti darbuotojai. Buvo suorganizuoti 382 renginiai (paskaitos, seminarai, mokymai, laisvalaikio renginiai ir pan.). Šią veiklą atliko visi trylika projektų vykdytojų. Organizuotuose renginiuose dalyvavo 2516 asmenys: priverstinės prostitucijos aukos, kiti dalyviai. Įgyvendinant projektus dalyvavo 143 savanoriai bei 156 specialistai: psichologai, socialiniai ir medicinos darbuotojai, teisininkai ir kiti darbuotojai.

Vykdamas programos priemonę „Parengti ir įgyvendinti specialias psichologinės reabilitacijos, profesinio orientavimo ir užimtumo prog-

⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-01-17 nutarimas Nr. 62 „Dėl Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programos patvirtinimo“

ramas (6 savivaldybėse) prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukoms", - per 2004 metus konsultuota 31 klientė. Iš jų 20 buvo nukreiptos konsultacijai socialinių partnerių - Caritas organizacijų ar socialinės paramos centrų. 11 klientių kreipėsi konsultacijai pačios, sužinojusios apie tokią galimybę iš spaudos, TV ar savo artimųjų. Konsultacijos vyko individualia arba grupinio darbo forma, atsižvelgiant į klientių poreikius. Dauguma konsultacijų ilgalaikės, su klientėmis susitikinėta po 4-5 kartus.

Dalis konsultuotų klientių dalyvavo savęs pažinimo, pasitikėjimo savimi ir galimybėmis integruotis į darbo rinką ugdymo programoje „Savęs pažinimas ir pasirengimas aktyviai darbo paieškai“ bei video mokymuose.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakytu Šiaulių universiteto Socialinių tyrimų mokslinis centras atliko tyrimą „Reabilitacijos įstaigų teikiamų socialinių paslaugų poreikio ir pasiūlos, paslaugos savikainos bei jos efektyvumo prekybos žmonėmis ir priverstines prostitucijos aukoms nustatymas“.

Šiuo tyrimu siekta išanalizuoti dabartinės prekybos moterimis ir prostitucijos aukų reabilitacijos bei reintegracijos paslaugų sistemos ypatumus ir, remiantis šia informacija, numatyti sisteminio prekybos moterimis ir prostitucijos aukų reabilitacijos bei reintegracijos paslaugų tinklo kūrimo prielaidas.

Tyrimo metu buvo apžvelgti vykdyti prekybos moterimis ir prostitucijos aukų reabilitacijos ir reintegracijos projektai, kuriuos remia Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, įgyvendindama „Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metu programą“.

Pernai ministerijos skelbtą Priverstines prostitucijos aukų socialines pagalbas ir reintegracijos į visuomenę projektų konkursą laimėjo 13 organizacijų, užpernai atrinkta 10 geriausių projektų.

Per 2003 m. reintegracijos pagalba buvo suteikta apie 200 moterų, o 2004 m., atliekant tyrimą, pagalba įvairiose organizacijose buvo teikiama dar beveik 100 moterų.

Tyrimo duomenimis, dažniausiai reintegracijos paslaugų projektuose dalyvauja nevyriausybinių organizacijų, kurių specifika (neigiamų stereotipų neturėjimas, aukos ir situacijos supratimas, nuolatinis buvimas „šalia aukos“, konfidencialumas ir pan.) leidžia sėkmingai atlikti reintegracijos paslaugas.

Tyrimo autoriai taip pat aiškinosi, kokie veiksniai lemia sėkmingą aukų įsiliejimą į reabilitacinių paslaugų sistemą.

Aukos reabilitaciją ir reintegraciją sudaro įvairios jai teikiamos paslaugos: apgyvendinimas, maitinimas, psichologo, mediko, teisininko, socialinio darbuotojo pagalba, t.y. nuo aukos sutikimo iki teisinio asmens statuso atstatymo.

Tyrimo autoriai detalizavo, kaip naudojamas projektams skirtas finansavimas. Didžiausia lėšų dalis skiriama nukentėjusiųjų apgyvendinimui (iki 50 proc.), maždaug po 5 proc. lėšų skiriama medicininei, psichologinei, teisinei pagalbai teikti. Mažiau nei po šeštadalį lėšų tenka socialinio darbuotojo darbui apmokėti bei projekto administravimo išlaidoms padengti. Neretai lėšų skiriama ir įvairiems darbo užsiėmimams, kursams, kuriuose dalyvauja nukentėjusios moterys, organizuoti.

Daug dėmesio tyrime skirta klausimui, kaip toliau plėtoti prekybos moterimis ir prostitucijos aukų reabilitacijos ir reintegracijos paslaugas, siekiant didesnio jų veiksmingumo ir geresnio visų sistemos grandžių funkcionavimo.

Tyrimo autorių nuomone, reintegracijos proceso kokybę gali laiduoti tik sistemingas požiūris į paslaugų teikimą ir įvairių žinybų (ne tik SADM ir nevyriausybinių organizacijų, tačiau ir policijos, teismų, savivaldybių, medicinos įstaigų, darbo rinkos subjektų) bendradarbiavimas bei jų darbuotojų atitinkamas pasirengimas.

Dar vienas būdas, galintis sumažinti prekybos žmonėmis ir prostitucijos plitimą Lietuvoje, – tai veiksmingas ir koordinuotas prevencinis darbas, nukreiptas ir į visą visuomenę, ir į tikslines grupes – merginas ir moteris, ypač iš rizikos grupių.

Tyrimo autoriai pažymėjo, kad, iš vienos pusės, prevencija nebus efektyvi, jei nesirems patirtimi, sukaupia teikiant paslaugas, iš kitos - organizacijos dažnai neturi žmogiškųjų išteklių, leidžiančių lygia greta vienodai sėkmingai plėtoti abi - prevencinę-informacinę ir pagalbos teikimo – veiklos formas.

Tyrimui atlikti buvo pasinaudota organizacijų, teikiančių socialines paslaugas prekybos žmonėmis ir prostitucijos aukoms ir vykdančių jų integraciją į visuomenę, patirtimi, apklausti šių organizacijų atstovai, projektų vykdytojai, taip pat policijos, viešojo administravimo sektoriaus ir kiti specialistai, padaryta vykdytų reabilitacijos projektų analizė.

4.6.2.5. Prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos programa

Prieglobstį gavusių užsieniečių (toliau - PGU) socialinės integracijos programa, kurios trukmė yra 12 mėnesių, 2004 m. buvo vykdoma vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 17 d. nutarimu Nr. 572 „Dėl prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos tvarkos patvirtinimo“.

Prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos kryptys:

- laikinai apgyvendinti (programos laikotarpiu išnuomoti būstą, organizuoti būtiniausių baldų bei namų apyvokos reikmenų įsigijimą už vienkartinę įsikūrimo pašalpą);
- organizuoti švietimą (190-290 val. lietuvių kalbos kursai suaugusiems, ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų švietimas);
- organizuoti užimtumą (padėti įsidarbinti, persikvalifikuoti ir pan.);

- garantuoti socialinę apsaugą (mėnesinė pašalpa būtiniausioms reikmėms);
- garantuoti sveikatos apsaugą (lėšos privalomajam sveikatos draudimui);
- informuoti visuomenę apie prieglobstį gavusius užsieniečius, siekiant užkirsti kelią jų izoliacijai, visuomenės ksenofobijai ir skatinti toleranciją.

2004 m. buvo toliau tęsiama prieglobstį gavusių užsieniečių socialinė parama integracijai pagal minėtas integracijos kryptis.

2004 m. buvo pasirašytos 39 bendradarbiavimo sutartys su savivaldybėmis ir organizacijomis dėl prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos, o 63 sutartys buvo pratęstos. Lyginant su 2003 metais, reikia pažymėti, kad naujų sutarčių pasirašyta mažiau: 2003 m. pasirašyta 110 bendradarbiavimo sutarčių ir 24 sutartys pratęstos. 4.6.2.5.-1 lentelėje pateikiame šių organizacijų sąrašą.

2004 m. integraciją vykdančios įstaigos pavadinimas	Integracijoje dalyvaujančių PGU skaičius
Viešoji įstaiga „Eupro“	140
Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija	39
Vilniaus arkivyskupijos „Caritas“	33
Kauno miesto savivaldybė	38
Klaipėdos miesto savivaldybė	54
Telšių rajono savivaldybė	42
Marijampolės miesto savivaldybė	14
Elektrėnų savivaldybė	12
Vilniaus miesto savivaldybė	5
Pabėgėlių priėmimo centras	27
Iš viso	404*

Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamento prie SAM duomenys

4.6.2.5.-1 lentelė

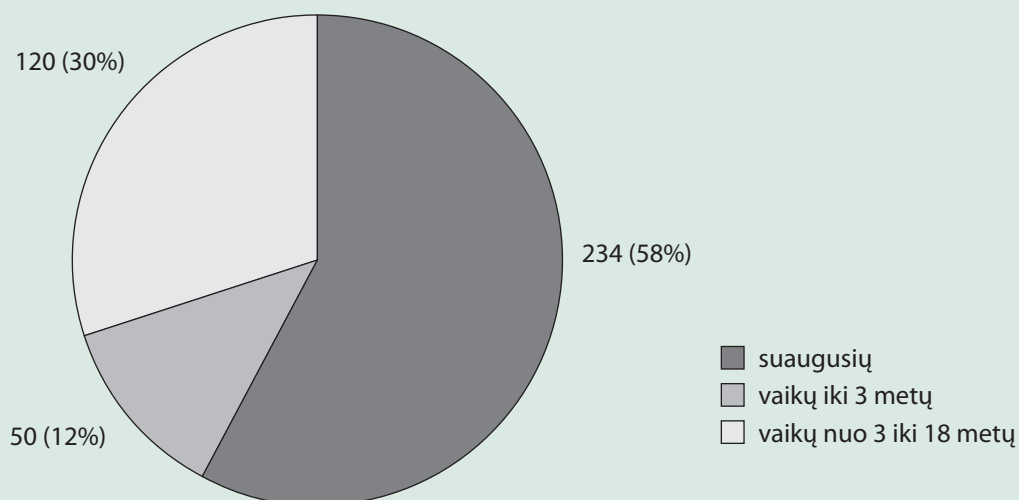
* Šie asmenys per ataskaitinį laikotarpį bent keletą dienų dalyvavo teikiant paramą.

Prieglobstį gavusieji užsieniečiai pagal kilmės šalį pasiskirstę taip: daugiausiai užsieniečių buvo iš Rusijos Federacijos - 2004 m. – 385 žm., o antra vieta tenka užsieniečiams iš Afga-

nistano -13 žm.

Prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos programai vykdyti 2004 m. buvo skirta 1 500 tūkst. Lt, panaudota 1 473,5 tūkst. Lt.

PGU, dalyvavusių 2004 m. paramos integracijai teikime, skaičiaus pasiskirstymas pagal amžių

Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamento prie SAMM duomenys

4.6.2.5.-1 iliustracija

Lėšų, skirtų valstybės paramai suteikti prieglobstį gavusių užsieniečių integracijai, panaudojimas

Metai	Prieglobstį gavusių užsieniečių, dalyvavusių teikiant paramą integracijai, vidutinis skaičius,	Paramai integracijai vykdyti valstybės biudžete skirtos lėšos (tūkst. Lt)
1999	29	742
2000	51	529
2001	126	346
2002	185	914
2003	356	1569,3
2004	404	1473,5

Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamento prie SAMM duomenys

4.6.2.5.-2 lentelė

Iš Pabėgėlių priėmimo centro į socialinės integracijos programos vykdymo vietas iškeldinti 82 prieglobstį gavę užsieniečiai.

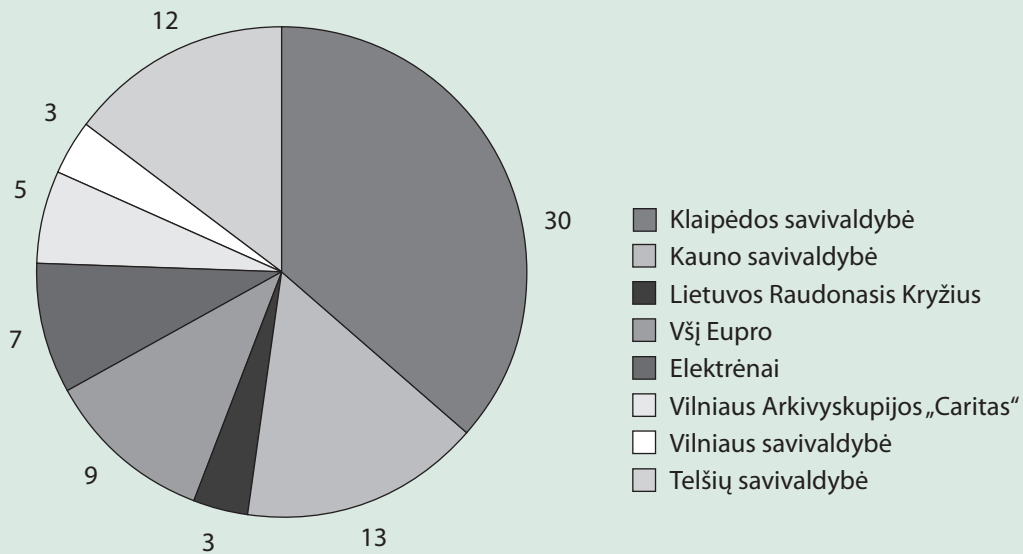
2004 m. užsieniečių, išvykusių į savivaldybes dalyvauti integracijoje, skaičiaus suvestinė, asmenų

Kaunas	Klaipėda	Vilnius	Telšiai	Elektrėnai	Veisiejai	Lentvaris	Iš viso:
	6						6
2	4	1	5	1	1	2	16
8	6	1					15
15	14	3	7	6			45
25	30	5	12	7	1	2	82

Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamento prie SAMM duomenys

4.6.2.5.-3 lentelė

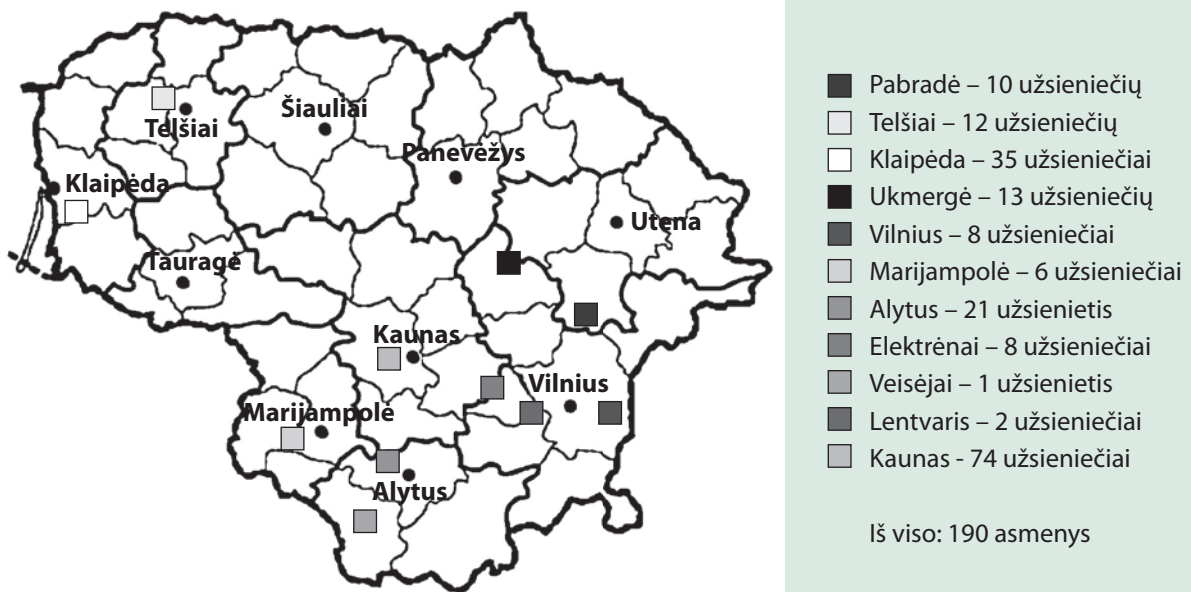
2004 m. išvykusių į savivaldybes dalyvauti integracijoje prieglobstį gavusių užsieniečių suvestinė pagal vykdančias organizacijas

Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamento prie SADM duomenys

4.6.2.5.-2 iliustracija

Prieglobstį gavusių užsieniečių, dalyvaujančių integracijoje savivaldybėse, skaičius 2005m. sausio 14 d.

Socialinių įstaigų priežiūros ir audito departamento prie SADM duomenys

4.6.2.5.-3 iliustracija

Taip pat buvo papildoma ir tobulinama sukurta kompiuterinė statistinių duomenų bazė apie užsieniečius, dalyvaujančius Prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos programoje. Įgyvendinant Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ nuostatas, kad paramą integracijai reglamentuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, parengtas Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo projektas, kuris patvirtintas Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004-10-21 įsakymu Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, tvarkos aprašo patvirtinimo“. Tikslinant tvarkos aprašą, parengtas Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, integracijai tvarkos aprašo pakeitimo projektas, kuris patvirtintas Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004-11-12 įsakymu Nr. A1-255 „Dėl socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. spalio 21 d. įsakymo Nr. A1-238 „Dėl Lietuvos valstybės paramos teikimo užsieniečių, gavusių prieglobstį Lietuvos Respublikoje, tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“.

4.6.3. Tolesnės veiklos kryptys nukentėjusių asmenų ir socialinės rizikos grupių socialinės apsaugos srityje

Numatoma toliau tobulinti socialinės paramos nukentėjusiems asmenims teisinę bazę, siekiant panaikinti prieštaravimus tarp šiuo metu galiojančių įstatymų ir anksčiau priimtų Vyriausybės nutarimų, tiksliau apibrėžti nukentėjusių asmenų grupes, teisinį jų statusą. Nustatyta tvarka numatoma teikti pasiūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei dėl teisinių aktų tobulinimo. Toliau bus vykdomos ir plėtojamos žemiau išvardintos programos.

4.6.3.1. Politinių kalinių ir tremtinių bei jų šeimų narių sugrįžimo į Lietuvą 2002-2007 metų programa

Nuo 1992 m. iki 2004 m. imtinai programai vykdyti iš valstybės biudžeto bei Privatizavimo

fondo skirta ir panaudota 46,03 mln. Lt, iš ET vystymo banko per 1997-2004 m. gauta 27,32 mln. Lt (54,3 proc. nuo bendros šiai programai iki šiol skirtų lėšų sumos).

Už visas iki šiol gautas lėšas (73,3 mln. Lt) iš viso gyvenamuoju plotu aprūpintos 1572 šeimos, grįžo apie 4700 asmenų, pastatytas 60 butų Grįžtančių tremtinių laikino apgyvendinimo punktas, rekonstruoti ir įrengti 80 vietų globos namai „Tremtinių namai“.

Savivaldybių duomenimis, 2004 m. pradžioje įskaitoje buvo įrašytos 746 šeimos, kurioms Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka reikalinga suteikti gyvenamąsias patalpas. Daugiausia šeimų įregistruota Vilniaus miesto savivaldybėje - 463.

Planuojama, kad programa bus įgyvendinta iki 2007 metų pabaigos, tada visos savivaldybių įskaitoje įregistruotos šeimos bus aprūpintos būstu. Šiems tikslams iš visų šaltinių numatoma skirti dar 37 mln. litų.

4.6.3.2. Nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2004-2008 metų programa

2005 m. programos priemonėms įgyvendinti Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai skirta 780 tūkst. Lt valstybės biudžeto lėšų. Narkomanų reabilitacijos bendruomenių bei dienos centrų projektams remti skirta 720,0 tūkst. Lt. 60,0 tūkst. Lt skirta darbuotojų, dirbančių su socialinės rizikos grupėmis, kvalifikacijos kėlimui.

4.6.3.3. Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004-2007 metų programa

2004 m. vasario 9 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr.143 „Dėl Nuteistųjų ir asmenų, paleistų iš laisvės atėmimo vietų, socialinės adaptacijos 2004-2007 metų programos patvirtinimo“ patvirtintai programai per visą laikotarpį skiriama 14,290 mln. Lt, iš jų - 4,89 mln. Lt valstybės biudžeto lėšų, o 9,40 mln. Lt iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų. Kasmet numatyta skirti: 2004 m. – 2,43 mln. Lt, 2005 m. – 4,16 mln. Lt, 2006 m. – 3,85 mln. Lt, 2007 m. – 3,85 mln. Lt.

4.6.3.4. Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002–2004 metų programa

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr.558 (Žin., 2005, Nr. 65-2333) buvo patvirtinta Prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės 2005-2008 metų programa. Tai Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programos (Žin., 2002, Nr. 6-231) nuosekli tęsia. Vidaus reikalų ministerija buvo pagrindinė programos rengėja. Šios Programos paskirtis - sukurti ir įdiegti Lietuvos Respublikoje kryptingą, ilgalaikę ir kompleksinę prekybos žmonėmis kontrolės ir prevencijos priemonių sistemą. Ši Programa parengta atsižvelgiant į Prekybos žmonėmis ir prostitucijos kontrolės bei prevencijos 2002-2004 metų programos įgyvendinimo rezultatus, į poreikį toliau

vykdyti pasiteisinusias priemones. Atsižvelgta ir į sunkumus, atsiradusius vykdant kai kurias iš jų. Taigi, iškilio būtinybė programą patikslinti siekiant veiksmingesnio konkrečių prekybos žmonėmis ir prostitucijos prevencijos bei kontrolės priemonių poveikio. Šioje Programoje atsižvelgta ir į naujus prekybos žmonėmis iššūkius, taip pat į šio nelegalaus verslo realijas. Leškant geriausių kovos su šiuo reiškiniu būdų ir priemonių, atsižvelgta ir į geriausių užsienio valstybių bei tarptautinių organizacijų vykdomos prekybos žmonėmis prevencijos bei kontrolės patirtį, ypač į šios veiklos strategiją bei sistemą.

Ministerija pagal šią programą yra numaćiusi remti valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų projektus, skirtus socialiai remti prekybos žmonėmis aukas, garantuoti jų apsaugą ir sugrąžinimą į visuomenę. 2005 m. projektams remti numatyta 400 tūkst. Lt.

4.7. SKURDO MAŽINIMO PROGRAMOS ĮGYVENDINIMAS

4.7.1. Skurdo mažinimo politikos formavimosi ištakos

Lietuva yra prisiėmusi įsipareigojimus dalyvauti skurdo mažinimo veiksmuose, kurie inicijuojami ir koordinuojami tarptautiniu mastu. 1995 metais Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 1997-2006 metų laikotarpį paskelbė Pirmuoju Jungtinių Tautų dešimtmečiu mažinant skurdą. Tais pačiais metais Lietuvos Respublikos Prezidentas kartu su kitų valstybių vadovais Jungtinių Tautų viršūnių susitikime pasirašė Kopenhagos deklaraciją. Pasirašydama Kopenhagos deklaraciją, Lietuva pripažino skurdą esant opia socialine problema ir įsipareigojo skurdo mažinimą laikyti vienu iš socialinės politikos prioritetų ir strateginiu siekiu. Jungtinių Tautų viršūnių susitikime prisiimti įsipareigojimai sąlygojo tai, kad Lietuva parengė Skurdo mažinimo strategiją 2000 metais.

Jungtinių Tautų Tūkstantmečio susitikime, kuris įvyko Niujorke 2000 metų rugsėjo 6-8 dienomis, Lietuvos Respublikos Prezidentas kartu su daugiau kaip 150 pasaulio valstybių vadovų patvirtino savo pasiryžimą "sukurti aplinką, kuri skatintų socialinę raidą ir mažintų skurdą".

2000 metų gruodžio mėnesį Europos Sąjungos Taryba rekomendavo ES šalims parengti skurdo ir atskirties mažinimo veiksmų planus 2001-2003 metams. Asocijuotos šalys buvo pakviestos rengtis įsijungti į šį procesą. Šio proceso eigoje Lietuva parengė Bendrąjį aprėpties memorandumą. Šis dokumentas su Europos Komisija buvo pasirašytas 2003 metų gruodžio 18 dieną. Pasirašydama šį dokumentą, Lietuva įsipareigojo parengti Skurdo mažinimo nacionalinį veiksmų planą.

Nacionalinis veiksmų planas buvo parengtas 2004 metais ir svarstomas dvišaliuose susitikimuose su Europos Komisija. Tų svarstymų eigoje buvo nuspręsta, kad veiksmų planą būtina konkretizuoti išskiriant prioritetinius tikslus, nusakant už atskiras priemones atsakingas institucijas ir nurodant įgyvendinimui skirtas lėšas. Vadovaujantis šiomis nuostatomis buvo parengtas Lietuvos Respublikos 2004-2006 metų nacionalinės kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų planas (toliau – Nacionalinis veiksmų planas). Šiam planui buvo pritarta 2004 metų rugpjūčio 4 dieną vykusiame ministrų pasitarime protokolu Nr. 29. Nacionalinis veiksmų planas buvo apsvaistytas dvišaliame susitikime su Europos Komisija. Šiame veiksmų plane Lietuva įvardina savo įsipareigojimus imtis visapusiškų